

7232

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

BERTRAND RUSSELL'IN
SİYASAL ÖĞRETİSİ

(Yüksek Lisans Tezi)

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İlyas DOĞAN
948

DANIŞMAN: Prof. Dr. Ayferi GÖZE

KAMU HUKUKU BÖLÜMÜ

İ S T A N B U L 1989

İ Ç İ N D E K İ L E R

GİRİŞ

A-KONUNUN SUNULMASI	1
B-YAŞAMI VE KİŞİLİĞİ	8

I.BÖLÜM

BERTRAND RUSSELL'IN İKTİDAR ANLAYIŞI

I-İKTİDAR KAVRAMI	14
II-RUSSELL'DA İKTİDAR	30
A-İKTİDAR TUTKUSU	30
B-İKTİDAR TUTKUSUNUN VE İKTİDARIN NİTELİKLERİ	32
C-İKTİDAR TUTKUSUNUN SİYASAL DAVRANIŞLARA ETKİLERİ	34
D-İKTİDARIN TANIMI	36
III-İKTİDARIN TEK ELDE TOPLANMA EĞİLİMİ	38
IV-RUSSELL'IN İKTİDAR İLİŞKİLERİNE GÖRE İLERİ SÜRDÜĞÜ TİPOLOJİSİ	39
A-LİDERLER	41
B-ÇEKİNGENLER	45
C-ÇEKİMSERLER	47
V-RUSSELL'IN GELENEKSEL-YENİ KAZANILMIŞ İKTİDAR AYRIMI ..	48
A-GELENEKSEL İKTİDAR	48
1-Kral İktidarı	49
2-Dinsel İktidar	51
B-YENİ KAZANILMIŞ İKTİDAR	54
1-Yalın İktidar	54
2-İhtilal İktidarı	57

C-İKTİSADİ İKTİDAR.....	59
VI-İKTİDAR BİÇİMLERİNİ AYIRICI KRİTER ARAYIŞI	63
VII-ÇAĞDAŞ ÖRGÜTLER VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ	67
A-ÖRGÜTLERDE	67
B-DEVLET ÖRGÜTÜNDE	68
VIII-İKTİDARIN SINIRLANMASI	71
IX-RUSSELL'IN İKTİDAR GÖRÜŞÜ HAKKINDA ULAŞILABİLECEK SONUÇLAR	76
II.BÖLÜM	
BERTRAND RUSSELL VE SOSYALİZM	
I-MARXİZM VE RUSSELL	83
II-RUSSELL'IN SOSYALİZM GÖRÜŞLERİNİN BESLENDİĞİ DÜŞÜNSEL KAYNAKLAR:FABİAN VE LONCA SOSYALİZMİ	88
III-RUSSELL'DA SOSYALİZM DÜŞÜNCESİ	92
A-SOSYALİST DÜZENE GEÇİŞ	92
B-RUSSELL'IN SOSYALİZM ANLAYIŞINDA SOSYAL VE EKONOMİK YAPI	96
C-SOSYALİZM GÖRÜŞÜNDEKİ DEĞİŞMELER	99
III.BÖLÜM	
DÜNYA DEVLETİ	
I-NİÇİN BİR DÜNYA DEVLETİ ?.....	103
II-RUSSELL'DA DÜNYA DEVLETİ	105
III-DÜNYA DEVLETİNİN GERÇEKLEŞME ŞANSI	108
A-ENGELLER	108
B-DÜNYA DEVLETİNİN KURULMASINI KOLAYLAŞTIRICI GELİŞMELER	114
IV-DÜNYA DEVLETİNİN KURULUŞ BİÇİMİ	117

V-DÜNYA DEVLETİNİN YETKİLERİ	123
VI-RUSSELL'IN DEVLET VE TOPLUM ANLAYIŞI İLE BAZI XX.YÜZYIL DÜŞÜNÜRLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	126
VII-RUSSELL'IN FELSEFİ DÜŞÜNCESİ VE DEVLET GÖRÜŞÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	132
A-BİREYSEL FELSEFESİ	132
B-DEVLET GÖRÜŞÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ	134
SONUÇ	138
KAYNAKÇA	144

KISALTMALAR

a.g.e.:Adı geçen eser.

a.g.m.:Adı geçen makale.

A.Ü.H.F.:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

A.H.F.D.:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.

A.Ü.S.B.F.:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi

b.,:Bası

Bkz.:Bakınız

b.t.y.:Basım tarihi yok.

C.:Cilt

Çev.:Çeviren

der.:Derleyen.

Haz.:Hazırlayan

İ.Ü.H.F.:İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi

İ.Ü.H.F.M.:İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası

İ.Ü.İ.F.:İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.

No.:Numarası.

yay.:Yayınları.

GİRİŞ

A-KONUNUN SUNULMASI

Çağdaş dünyada siyasal doktrinler alanında pek çok düşünce akımı etkisini kaybetmiştir. Benzer değişimler demokrasi anlayışında da yansımaları bulur. Fakat demokrasi düşüncesinin uğradığı değişim onun etkisini arttırması doğrultusundadır. Fransız İhtilali sonrası, demokrasinin işlerlik kazanması için "genel oy" ilkesinin kabulü yönünde, sürekli bir mücadele verilmiştir. Geniş kitleler bunu elde etmekle, demokrasideki "kendi kendini yönetme" hedefine varmak istemişlerdir. Fakat kişi özgürlüklerinin kullanılması ve korunması için bunun yeterli olmadığı zamanla ortaya çıkmıştır. XX. yüzyıl bu eksiklikleri telafi uğraşısının yoğunlaştığı bir dönemdir. Bireyin özgürlüklerini etkin olarak kullanması sağlanmaya çalışıldı. Bireyin özgürlüklerini kullanması, aynı zamanda özgürlüklerin siyasal iktidar karşısında korunmasını da zorunlu kılar.

Teknolojik gelişmelerin siyasal iktidarın gücüne güç katması, bireyin dev örgütler karşısında küçülmesine neden olmuştur. Bu küçülme özgürlükleri koruma konusunda yeni arayışlara yol açmıştır. Klasik parlamenter demokrasi anlayışı, devletin gücünü ayrı organlara vererek bireyi, siyasal iktidar karşısında korumayı hedefler. Teknolojik gelişmeler, siyasal iktidarı klasik parlamenter sistem kurumlarıyla sınırlamanın yetersizliğini düşündürmeye başlamıştır. Böylece ortada bazı eksikliklerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu durum siyasal iktidarı sınırlamak için var olan kurumlara yenilerini eklemeyi zorunlu kılmaktadır.

Siyasal iktidar, elindeki kitle haberleşme ve etkilendirme araçlarıyla, çoğu zaman bireylerin dikkatini dağıtmakta,

önemsiz sorunlarda takılıp kalmalarını sağlamaktadır. Kitleler, siyasal sorunlar hakkında karar verirken, bu araçların yoğun etkisinde kalmakta ve kararını bu ortamda vermektedir. Böylece kişi özgürlüklerinin ortadan kaldırılması bile kitlelerin psikolojik etkilenmesi sayesinde gerçekleştirilebilmiştir. Çağdaş dünya bu konuda pek çok gelişmeye şahit olmuştur.

Teknoloji alanındaki yenilikler, bireylere daha rahat bir yaşam sunmaktadır. Fakat, bu yenilikler giderek insanlığın geleceğini tehdit etmektedir. Bunun nedeni, bu kolaylıkların kötü amaçlı kullanılmasıdır. Zaman zaman yumuşama sürecine girilse bile, insanlık geniş ve yıkıcı bir savaş tehlikesini her an hissetmektedir.

Bertrand Russell'ın siyasal öğretisini araştırma konusu seçiminde yukarıdaki soru işaretleri etkili olmuştur.

Diğer yandan bir yüzyılın büyük bölümündeki demokrasi teorisindeki değişimleri ve insanlığın karşı karşıya bulunduğu sorunların siyasal çerçevede nasıl çözülebileceği, en iyi şekilde bu dönemi yaşayanlarda gözlenebilir. Russell, uzun yaşamı ve XX. yüzyılın ilk üç çeyreğinde verdiği eserleriyle böyle bir arayışa cevap verecek sayılı düşünür ve yazarlardan birisidir.

Gerçi Russell, çok geniş bir okuyucu kitlesince tanınmaktadır. Fakat yine de çalışmanın başlangıcında onun siyasal öğretisinin daha iyi anlaşılabilmesi için hayatı ve kişiliğine değinmek zorunluluğu duydum.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Russell'ın iktidar görüşü incelenecektir. Son iki bölüm

düşünürün, kronolojik olarak devlet hakkındaki düşüncelerini içerecektir.

Birinci bölümde Russell'ın iktidar sınıflaması ve anlayışı verilmeye çalışılmıştır. Onun iktidar anlayışını doğru bir çerçeveye oturtabilmek için önce sosyologların, siyasal bilimcilerin ve anayasa hukukçularının iktidar yaklaşımları aktarılmıştır.

Russell'ın iktidar anlayışında "içgüdüler" önemli bir yer işgal eder. İnsan topluluklarında siyasal davranışlara etkili olan içgüdünün "iktidar sevgisi" olduğuna işaret edilecektir. Toplumsal dinamikler, iktidar ilişkileri yardımıyla açığa çıkabilir. Bu ilişkiler insanları üç ayrı davranışa itmektedir. Böylece bireylerin toplumsal hiyerarşideki konumu belirlenir. Buna göre, yetki sağlayan makamlarda bulunanlar liderlerdir. Bunların emir vermelerine rıza gösteren insanlar, "çekingen" tabiatlılardır. Toplumdaki iktidar sağlayan makamlara ulaşma yarışının dışında kalan üçüncü kategori ise "çekimserler"den oluşur. Çekimserler karma bir kategori oluştururlar. Her üç tipin belirlenmesi de iktidar ilişkilerine göre saptanacaktır.

Russell'da iktidar sınıflaması, "geleneksel" ve "yeni kazanılmış" iktidar şeklindedir. Geleneksel iktidar biçimleri, kral iktidarı ve dinsel iktidardır. Her iki iktidar biçimi de toplumun onayına dayanır. Meşruluk zorunludur. Yeni kazanılan iktidar biçimleri yalın iktidar ve ihtilal iktidarıdır. Russell yalın iktidarı onaylamaz. Düşünürün yalın iktidarı niçin onaylamadığı ve yalın iktidarla ihtilal iktidarının farkına yer verilecektir. Çünkü ihtilal iktidarı insanlık için yeni ufuklar getirir. Yalın iktidar ise kaba güce dayanır. Onaya dayanmaz.

İktidarın unsurlarından olan meşruluk eksiktir. Yalın iktidar birey özgürlükleri için en önemli tehdidi oluşturmaktadır. Russell'da iktidar biçimlerinden biri de iktisadi iktidardır. Marx'ın ekonomik çıkar ve sınıfsal savaş ilkelerini reddetmek Russell'ı iktidar sınıflamasında iktisadi iktidarı ikinci plana itmeye götürecektir. İktisadi iktidar toplum yaşamında önemli olmakla beraber, başlı başına bir iktidar biçimi saymaya yeterli değildir. iktisadi iktidar türev nitelikli bir iktidar biçimidir.

Russell dikkatini XX. yüzyıla damgasını vuran teknolojik gelişmelere yöneltmiştir. Buna göre gelişmeler toplumu daha örgütlü bir hale getirmiştir. Bireyin örgütler karşısında bağımsızlığının nasıl korunacağı önemli bir sorun olarak çözüm beklemektedir. Toplumun hiyerarşik yapısında yetkiler teknolojik kolaylıklar nedeniyle piramidin en üst noktasında toplanama eğilimindedir. Bu tablo çağdaş devlette daha çarpıcı bir hal almıştır. Bu durum ortaya çıkınca devlet olmaktan kaynaklanan yetkileri kullanma ayrıcalığını elinde bulunduran siyasal iktidarın etkin bir şekilde sınırlanması gerekir. Birey, teknolojik üstünlüklerle donatılmış örgütler ve devlet karşısında çaresizliğini hissetmektedir. Parlamenter rejimdeki siyasal iktidarı sınırlayıcı kurumlar gereken etkiyi göstermekte yetersiz kalmaktadır.

Toplumsal yaşamdaki iktidar eşitsizliklerini minumuma indirmek zorunludur. Bunun için kuvvetler ayrılığını daha geniş bir şekilde uygulamak gerekir. Merkezi hükümetin yetkilerinin bir kısmını yerinden yönetim kurumlarına aktarmak çıkar yoldur. Özgürlükleri etkili teminatlara kavuşturmak gerekir. Siyasal iktidarın emirlerini uygulayan memurların yasal sınırlar içinde faaliyette bulunmalarını

sağlamak için dengeleyici kurumlar geliştirilmelidir. Kişi özgürlüklerini yasama ve yürütme karşısında korumada düşünce özgürlüğünün önemi büyüktür. Siyasal yönetimin kararlarına birey lehine tesir edebilmek için karşı düşüncelerin örgütlenmesi gerekir. Bu örgütlenme karşı propaganda yoluyla siyasal iktidarı aşırılıklardan alıkoyabilir.

Birinci bölüm, Russell'ın iktidar görüşü hakkındaki gözlemlerle sona ermektedir. İktidar tutkusu toplumda bir rekabetin oluşmasına yolaçar. Bu rekabeti barışçıl hedeflere yöneltmek, kötülüklerini engellemek gerekir. İktidar ilişkilerinde birey psikolojisinin Russell'a göre oynadığı rol vurgulanacaktır. İktidar kötü amaçlara ulaşmak için bir nihai hedef haline dönüşebilmektedir. İktidarda amaç, başka amaçlarla sınırlanmalıdır. Böyle bir şey ancak çoğulcu demokratik bir toplumda gerçekleşebilir. İktidar herkesce paylaşılmalıdır. Bu ise halkın büyük bir bölümünün iktidara katılımı ile sağlanabilir. Böyle bir toplumda dernekler ve diğer yerinden yönetim kuruluşlarına büyük görev düşmektedir.

İkinci bölümde Russell'ın sosyalizm akımı karşısındaki konumu saptanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda İngiltere'deki Fabian ve Lonca sosyalizmi akımları dikkate alınmıştır. Russell'ın sosyalizm hakkındaki görüşleri bilimsel sosyalizmden tamamen ayrıdır. Bu nedenle tarihsel dialektik zorunluluk ve sınıflar arası savaş görüşünü reddeder. Bilimsel sosyalizmde tüm yetkilerin devlette toplanmasını eleştirir. Russell'ın sosyalizm konusundaki tercihi liberal özgürlüklerin yaşatıldığı bir kollektivizmdir. Bu konuyu aydınlatmak için Russell'ın Marx'a yönelttiği eleştiriler gözden geçirilmiştir. Buna göre Marxizm'de ileri sürüldüğü gibi proleterya diktatörlüğü demokratik değildir. Proleterya diktatörlüğünün kurulması ile ortaya çıkan teknokratlar

ve idareciler yeni bir sınıf yaratacaklardır. Böylece sınıfsız bir topluma ulaşılamayacağından komünizm aşamasına da geçilemeyecektir. Bu bölümün sonunda Russell'ın sosyalizm görüşlerini sonradan değiştirip değiştirmediği tartışılmış ve sosyalizm ve demokrasiden ikincisini tercih ettiği sonucuna varılmıştır.

Teknolojik gelişmeler gerçekte insanlara daha iyi yaşama şartları sağlamıştır. Fakat bunun yanında devletler, diğer devletleri etki altına almak için teknolojiyi kötü yönde kullanmışlardır. Böyle bir kötüye kullanma savaş ile somutlaşmaktadır. Ekonomik zenginliklerin belli ülke topluluklarında bulunması ve diğer ulusların bu zenginliklere ulaşma çabaları savaşa yol açan nedenlerden biridir. XX. yüzyılda insanlığın en önemli sorunu barışa ulaşabilmektedir. Ancak devletlerin tam bağımsızlık iddialarının geçerli sayıldığı bir dünyada "anarşi" durumu devam etmektedir. Silahların öldürücülüğü arttıkça insanlığın geleceği hakkında iyimser olabilmek zorlaşmaktadır.

Russell, Dünya Devleti tasarısını çağdaş sorunların üstesinden gelecek bir çözüm yolu olarak önerir. Eğer bütün insanların daha özgür olmaları arzu ediliyorsa barış ortamının sürekliliğini sağlamak gerekir. Barış ortamına ulaşmak için savaşın nedenlerini yok etmek zorunludur. Savaşlar genellikle her devletin eşit ve bağımsız olduğunu söyleyip, diğerlerine üstünlük sağlama çabaları sonucu çıkar. Böyle olunca devletlerin tam bağımsızlığı dünya barışı için bir engeldir. Bir devletin çıkarları bütün insanlığın geleceğinden daha az önemlidir. Dünya barışına ulaşmak için tüm dünya devletlerinin demokratik yapılı bir Dünya Devletinin denetimine girmesi gerekir. Bunun için devletler iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde uluslararası otoriteye bağlı bir federal yapıda yerlerini almalıdır. Böyle bir düzene ulaşmak için her türlü ön

yargıdan arınmak gerekir. Bunu sağlamak için dünya barışının sağlanması propagandası yapılacaktır. Eğitim bu konuda vazgeçilmez araçlardan biridir.

Esasen teknolojik gelişmeler Dünya Devletini kuracak araçları insanlığa sağlamıştır. İletişim ve ulaşım kolaylıkları dünyayı tek merkezden yönetmeyi imkan dahiline sokmuştur.

Russell'ın tasarladığı en iyi devlet böylece teknolojik kolaylıklardan da faydalanarak hazırlayacağı yasalarla barışın korunmasını sağlayacaktır. Barış devletler arasında çıkacak savaşları önlemekle sağlanabilir. Bu nedenle Dünya Devletinin silahlı birlikleri bulunacaktır. Alınan kararları federe devletler veto edemeyeceklerdir. Aksine davranışlar uluslararası ordu ile engellenecektir. Dünya Devletinin yetkileri barışı koruma amacı ile sınırlı olacaktır. Diğer devletler üzerinde despotluk kurması önleneyecektir. Böyle bir şey siyasal iktidarın sınırlandırılmasındaki mantıktan yola çıkarak gerçekleştirilebilir. Yerel kuruluşlar özerk bir yapıda olacaktır. Bireyler bu kuruluşlarda kendi kendilerini yönetecek, demokrasi etkin bir şekilde işleyecektir. Bu yerel kuruluşlar aynı zamanda merkezî Dünya Devletini dengeleyen birer unsur olacaktır.

Dünya Devleti düşüncesi sadece çağdaş filozoflarca değil çok eskiden beri savunulagelmıştır. Konuyu sınırlamak amacıyla sadece çağdaş düşünürlerde Dünya Devleti projelerine bu yönü ile değinilmiştir ve Russell ile karşılaştırılmıştır. Fakat bu konuda somut gelişmeler XX. yüzyılda görülür. Dünya barışını korumak amacıyla Milletler Cemiyeti kurulmuş, ancak başarı sağlanamamıştır. Birleşmiş Milletler yine aynı amaçla çabalarını sürdürmektedir.

Üçüncü bölüm Russel'in devlet ve toplum görüşü konusunda bazı kesin olmayan sonuçlara varılarak sona ermektedir. Russell'in liberal düşüncede karar kılan düşünür olduğu kanıtlanmaya çalışılmıştır. Kesin buyruklu bir kuramı hiç bir zaman amaçlamadığı ifade edilmiştir. Psikolojik motivlerin devlet görüşünde de en önemli yeri işgal ettiği ileri sürülerek tartışılmıştır. Tasarladığı Dünya Devletinde yaygın, etkili, liberal amaçlara dayalı bir demokrasi fikrini ileri sürdüğü sonucuna varılmıştır.

Araştırma sırasında çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır. Bunlardan en önemlisi Russell hakkında siyasal düşüncelerini yorumlayan bir kaynaktan yoksunluktu. Onun hakkında söylenenler, sadece çevirmenlerin kitap kapaklarına koydukları, genellikle övücü nitelikte sınırlı cümlelerdir. Russell'in siyasal öğretisi hakkında yorum azlığında onun daha çok felsefe ve mantık düşünürü diye tanınmasının etkili olduğu söylenebilir. Fakat yine de felsefe alanındaki-lerin yanında siyasal düşüncesini ortaya koyan kitapları Türkçe'ye çevrilmiştir. Çalışmada Russell'in Türkçe'ye çevrilen eserlerinden faydalanılmıştır. Bir kitabın yazıldığı dilden tam ve eksiksiz çevrilmesinin büyük güçlük arzettiği kesindir. Bu nedenle sadece çevirilerden yola çıkarak bir düşünürün incelenmesi sonucu ortaya çıkabilecek eksik ve yanlışları öncelikle kabul etmekteyim.

B-YAŞAMI VE KİŞİLİĞİ

Bertrand Russell 1872'de doğdu. Soylu bir aileden gelmedir. Ailesi İngiliz siyasal yaşamında geçmişte önemli roller üstlenmiştir. Büyükbabası Kraliçe Victoria döneminde başbakanlık yapmıştır. Russell'in babası da aile geleneğine uymuş, bir süre parlamentoda bulunmuştur. Liberal düşünceli

biriydi. Politik düşünceleri daha çok J. Stuart Mill'in etkisindeydi. Kadın hakları ve nüfus artışının önlenmesi bu düşüncelerden bazılarıdır.(1)

Russell çocukluk dönemini püriten hayat felsefesinin egemen olduğu bir çevrede geçirdi. Russell felsefî ve siyasal düşüncelerinde önemli yer tutan kuşkucu tutumunu edinirken bu çevrenin de etkisinde kalmıştır. Russell ailesinden Lord William Russell'ın "kurulmuş yetkiye" karşı direnmesi Bertrand Russell'da hayranlık uyandırıyordu.(2) Bu nedenle o, siyasal öğretisinde kurulmuş yetkinin özgürlükleri yok etmesini önlemenin yollarını aramıştır.

Russell, üniversite öğrenimine 1890'da Cambridge'de başlayarak üç yıl matematik, bir yıl da felsefe görmüştür. Bu yıllar Russell'ın Hegel'den etkilendiği döneme rastlar. Fakat kısa süre sonra bu düşünür yaşamının sonuna dek sürecekleştirileri başlamıştır.(3)

Russell, 1901'de Leibniz üzerine bir tez hazırladı. Leibniz değişiklikten hoşlanan bir düşünce adamıydı. Hemen hemen uğraşmadığı bilim dalı yok gibiydi. Avrupa ülkelerinden oluşacak bir federasyon oluşturmak gerektiğini ileri sürmekteydi. Böylece bu ülkeler arasında barış egemen kılınabilecekti.(4)

Russell matematik, mantık, felsefe, siyasal bilim alanında bir çok eser vermiştir. Hatta fizik biliminin konusuna giren rölativite kuramı hakkında bile çalışmalarına

(1) Herbert Gottschalk, Bertrand Russell (yaşamı); Çev. Vehbi Hacıkadir-oğlu, Alaz yay., 1.bası, İstanbul 1984, s.14.

(2) Gottschalk, a.g.e., s.15-17.

(3) Bertrand Russell, Denemeler, Çev. Türkan Araz, Ataç Kitabevi Bilgi dizisi, (Haziran) 1965, s.36.

(4) Paul Hazard, Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme, Çev. Erol Güngör, Tur yay., İstanbul 1981, s.156, s.231.

rastlamak mümkündür.(5)

Bu çalışmanın ileriki bölümlerinde vurgulanacağı gibi barış düşüncesi Russell'ın öğretisinin en çok bilinen yönü olmuştur. O, Leibniz'deki Avrupa Federasyonu düşüncesi-ni daha da ileri götürerek bütün dünyaya yaymayı önerdi.

Russell'ın politik konulara ilgisi 1907'de seçime katılmasıyla yoğunlaşmıştır. O, kadınlara siyasal yaşamda eşit haklar verilmesini savunuyordu. Bu ve bundan sonra 1910 seçilme girişimleri de başarısız kaldı.(6)

I. Dünya savaşının patlak vermesi Russell'ı dünya barışı konusunda düşünce ve eylemleriyle harekete geçirmiştir. Bu yüzden pasifist eylemlerinden dolayı 1918'de cezalandırıldı.(7) Savaşın doğumunda bir çok etkenin yanında; yöneticilerin şan kazanma amaçlarının da bulunduğunu ileri sürdü. Bu gibi sakıncaların ve tabii ki savaşın, ancak bir "uluslararası otorite" aracılığıyla ortadan kaldırılabileceğini "Siyasal İdealler" de ileri sürdü. Bu fikirleri "Dünya Devleti düşüncesi" diye kısaltabiliriz. Dünya Devleti düşüncesini zaman zaman değişik şekil ve gerekçelerle savunmuştur. Bu konudaki eğilimlerinin geçirdiği değişimleri diğer eserlerinin yanında özellikle "Endüstri Toplumunun Geleceği" ve "İktidar" adlı eserlerinden gözlemlenebilir.

1917 Bolşevik ihtilalini Russell'da diğer İngiliz sosyalistleri gibi sempati ile karşılar. Fakat bu kanıları 1920 Rusya gezisinde değişecektir. Bolşevik rejimi hakkındaki kanısını "acımasız, ikiyüzlü gardiyanların yönettiği uçsuz bucaksız bir zindan" diye ifade eder.(8) Genel

(5)Röletivitenin Alfabeti, Çev.Vahap Erdoğan, 1. bası, Onur yay., Ankara 1974.

(6)Gottschalk, a.g.e., s.39-41.

(7)Russell, Denemeler, s.31.

(8)Russell, a.g.e., s.11.

olarak rejim konusunda vardığı sonuç gibi, Lenin ve Trotski hakkında da olumsuzdu. Lenin ona göre "Eflatun'un filozof kralı" na en iyi uyan tipti.(9)

Russell için savaş ve savaşın önlenmesi insanlığın en önemli sorunuydu. I. Dünya savaşı ona göre XX. yüzyıldaki olumsuzlukların kaynağı olmuştur. Bu yaklaşıma göre iki savaş arasında Almanya ve İtalya'da görülen totaliter rejimlerin tohumu bile bu savaş ve sonrası andlaşmalarda atılmıştır. Düşünür, I.Dünya savaşına şiddetle karşıyken, II. Dünya savaşının gerekli olduğuna inanmıştır. Bu konudaki düşüncesini sonradan da değiştirmemiştir. Özgürlük düşmanı bu iki rejimin yıkılması bütün insanlığın mutluluğu için gerekliydi. Bu sonuca ona göre II. Dünya savaşı ile kısmen ulaşılmıştır.(10)

Russell, 1931'de Lordlar Kamarasına girdi. 1938'de ABD'ne ders vermek üzere gitti. O, savunduğu ilginç düşünceler yüzünden zaman zaman üniversitelerde iş bulmakta zorlandı. Amerika'da verdiği bir dizi konferansı "Batı Felsefesi Tarihi"nde topladı. Savaşın sonuna doğru İngiltere'ye döndü. Bir zamanlar pasifist düşüncelerinden dolayı cezalandırılan Russell, artık yöneticiler yanında seçkin bir konuma erişmişti. Bu gelişmeler sonucu ona 1949'da İngiliz devletine önemli hizmetlerde bulunduğu için bizzat kral tarafından liyakat nişanı verildi. Düşünür 1950'de "insanlığa ve düşünce özgürlüğüne" olumlu katkılarından dolayı Nobel ödülüne layık görüldü.(11)

İkinci Dünya savaşı sonrası yılları Russell için, dünya barışı konusunda beğenilen davranışlarla

(9) Bertrand Russell, İnsanlığın Geleceği, Çev. İlhan Kaya, Boğaziçi yay. İstanbul 1974, s.105.

(10) Russell, Denemeler, s.9-10.

(11) Gottschalk, a.g.e., s.101.

doludur. 1950'li yıllarda dünyada soğuk savaş rüzgarları esmeye başlamıştı. Russell, bu yıllarda dünya barışının korunması için bilimsel konferanslar verdi. Savaşın tümüyle anlamsız bir davranış olduğunu "Sağduyu ve Atom Savaşı"nda en yalın biçimiyle ortaya koymaya çalıştı. Bu kanısını o eylemleriyle de fazlasıyla isbatlamıştır.

Dünya barışının korunması için 1955'te bir bildiri hazırladı. Bu bildiri "Einstein-Russell Bildirgesi" olarak tarihe geçmiştir. Onun diğer bir girişimi ise 1966'da Vietnam savaşının Dünya aydınlarınca yargılanması ve nükleer silahlardan dünyanın arındırılması amacını güder.(12)

Russell'ın bu yoğun çabalarla dolu yaşamı 98 yaşında 1970'te noktalandı. Elliye aşkın eser vermiştir. Bunların önemli bir kısmı dilimize çevrilmiştir. Onun için Arthur Hübscher "matematik filozofu...politik filozof, kültür filozofu ve sosyal fizolof" deyimini kullanır.(13) Bu nedenle Russell'ın yaşamına ve kişiliğine burada geniş olarak yer verilemediğini belirtmeliyim.

(12) Bu konudaki konferansa Türkiye'den S.Eyüboğlu ve V.Günyol çağrılmıştır. Çağrı metni içinbkz. Bertrand Russell, Düşünceler, 4.bası, İstanbul 1982, s.224.

(13) Arthur Hübscher, Çağdaş Filozoflar, Çev.İsmail Tunalı, 2.bası, Tur yay., İstanbul 1980, s.144.

I.B Ö L Ü M

BERTRAND RUSSELL'IN İKTİDAR ANLAYIŞI

I-İKTİDAR KAVRAMI

Bu bölümde incelenecek olan Russell'ın iktidar sınıflaması ve iktidar anlayışını daha iyi anlatabilmek; konuya somut bir bakış tarzı getirebilmek için, iktidar kavramını çeşitli yönleriyle irdeleme zorunluluğu vardır.

Öncelikle bir noktaya işaret edilmelidir: Toplu halde yaşama iktidar olgusunu doğurmuştur. İnsanlar daima fiili veya hukuksal bir organizasyona ihtiyaç duymuşlardır. Böyle bir ihtiyaç, organize edenlerin diğer insanlar karşısında farklı bir konuma yükselmelerine neden olmuştur. İktidar olgusu böylece ortaya çıkmıştır. İktidar olgusu tarihsel bir gerçektir.

Tarihin ilk dönemlerinden beri "iktidar olgusu daima ortaya çıkmış ve değişik siyasi yapılara yol açmıştır." (14) Böyle olunca iktidar kavramının belirli ve tanımının yapılmış olması beklenir. Fakat durum bunun aksidir denilebilir. Duverger bu konuda güçlüğü şöyle dile getirir: "Devleti tanımlamak kolay değildir. Yine de iktidarı tanımlamaktan çok daha kolaydır". (15)

İktidarı tanımlamanın güçlüğü, aşağıda verilecek görüşlerin çokluğundan da anlaşılabilir.

Bu başlık altında temel amaç iktidar kavramını belirli hale getirmektir. Böyle olunca iktidardan ne anlaşıldığını açıklamaya çalışmak gerekir. Ancak bunun bir çırpıda yapılması adeta imkansız denecek kadar zordur. Doktrinde

(14) Erdoğan Teziç, Anayasa Hukuku, I. bası, Beta Yay. Hukuk dizisi No: 23, İstanbul 1986, s. 83.

(15) Maurice Duverger, Siyaset Sosyolojisi (Siyasal Bilimin Öğeleri), Çev. Şirin Tekeli, Varlık yay. Faydalı kitaplar dizisi, No: 156, İstanbul 1975, s. 28.

genellikle iktidarın tanımlanmasının başka kavramlardan yola çıkarak yapılmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu kavramlardan biri "kuvvet", bir başka deyimle güçtür. İktidar ile güç arasındaki ilgiye değinilmekte ve gücün bir görünüm biçiminin iktidar olduğu ileri sürülmektedir.

Franz Oppenheimer bu görüştedir. Ona göre tarihin ilk dönemlerinde bile, çok küçük insan guruplarında bir iktidar olgusu ve bu iktidarı "olağanüstü durumlarda" kullanan bir otorite vardır. Zamanla devletin ortaya çıkması ile iktidarın kullanılması sürekli hale gelmiştir. İktidarın bu şekilde ortaya çıkması "egemen gurubun öteki etnik gurupları yenip boyun eğdirmesi" ile olmuştur. Bu aynı zamanda devletin de doğuşu demektir. Oppenheimer gücün devletin ve iktidarın temeli olduğuna inanır. İktidar sorunu bir güç sorunudur. Kuvvetli olan iktidarı da elinde tutar. Kendi deyimiyile güç ile iktidar arasındaki bu sıkı ilişki "matematik bir kesinlik" gibi doğrudur. İktidar güç demektir, iktidarın kaynağı güçtür. (16)

Marxizm'de iktidara daha farklı bir anlam yüklenir. Bu farklılık, sosyal ilişkilerde alt yapının üst yapıyı şekillendirdiği tezinden kaynaklanır. Buna göre iktidarın gelişiminde sınıflar arası mücadeleler rol oynamıştır. İktidarın temeli güce dayanır. Sınıf mücadelesinde güçlü olan üstün gelir. Bu üstünlük aynı zamanda iktidarın sahibini de belirler. Böyle olunca iktidardan bir "sınıfın iktidarı" anlaşılır. Bu bağlamda iktidar, elinde bulunduğu sınıfın çıkarlarını gerçekleştirme aracıdır. (17)

İktidarın açıklanmasında başvurulmuş bir başka kavram da "etki" dir. Ancak etkinin güce göre daha az belirli bir kavram olduğu söylenebilir.

(16) Franz Oppenheimer, Devlet, Çev. Alaaddin Şenel-Yavuz Sabuncu, 1.bası, Kaynak yay. İstanbul 1984 s.20.

(17) Esat Çam, Siyaset Bilimine Giriş, İ.Ü. İktisat Fak. yay. No:457, İstanbul, 1981, s.56; Hüseyin Nail Kubalı, Anayasa Hukuku Dersleri, İ.Ü. H.F. yay. No:312, İstanbul 1969, s.21.

Bu bağlamda Duverger, iktidarı belirlemeye çalışırken iktidar ve etkiyi birbirinden ayırıyor:Düşünüre göre "etki", bir "olgu" dur. Etkide, bir kimsenin diğerini bir şey yapmaya veya yapmamaya yöneltmesi söz konusudur. Bir başka deyimle etki sonucu, etkilenenin bir tavır takınması veya takınmaması sağlanmaktadır. (18)

Etki, başkasına boyun eğmekle sonuçlanacak doğrudan veya dolaylı bir zorlamadan da kaynaklanabilir. Bu durumda kaba kuvvet etkiye kaynaklık etmektedir. Bunun yanında etki prestij ve "saygınlık" tan da gelebilir. Böyle bir durumda bireyin davranışında bir kaba kuvvete dayalı zorlama sözkonusu olmaz. Aksine, birey iradesiyle bir davranışta bulunmaktadır. Nitekim grup içinde bir lidere boyun eğmede durum böyledir. (19)

Duverger, etki kavramını iktidar kavramından ayırırken bunların tümüyle ayrı şeyler olduğunu söylemek istemez. Gerçekte ona göre iktidar, "etki veya gücün özel bir kategorisi" dir. Yani birbirinden kesin olarak ayırt edilemezler. Bir içişçelik sözkonusudur denilebilir. İktidar, etki veya gücün "meşru" biçimidir. Meşruluğun sözkonusu olması için etkinin ya da gücün normlara ve toplumdaki diğer temel değerlere uygun olması gerekir. Bu nedenle tarihsel geçmişte toplumlarda iktidar grup; şefleri, grup yöneticileri veya "önderler" ce kullanılmıştır.(20)

Toplum, babanın veya ananın aile içinde hiyerarşinin üst basamağında yer almasını benimsemekle aile içindeki

(18)Duverger. a.g.e., s.29.

(19)Duverger, a.g.e., s.198-199.

(20)Duverger, a.g.e., s.29.

otorite baba veya anaya ait olmuştur. Diğer yandan kabile şefleri emir vermişler, bazı konularda son söz söylemeye kendilerini yetkili görmüşlerdir. Böyle bir yetkinin etkisi, şefe itaat yönünde olumlu değer yargıları sayesinde mümkün olmuştur.

Daha somut olarak söylemek gerekirse, Duverger'de iktidarın kaynağı meşruluktur. Bu meşruluk ise "topluluk üyeleri tarafından bir iktidar olarak tanınma" olgusuna dayanır. (21)

İktidar tanımlamalarından en geniş olanı Weber'e aittir. Bu anlamda aile içi ilişkiler, sürekli veya geçici nitelikli insan grupları içindeki etkileşimler iktidarın görünümüleridir. Sosyal yaşamın her seviyesinde iktidar olayına rastlanır. Bu nedenle haydut çetelerindeki emir verme ve emir alma ilişkileri de iktidar kavramına girer. Toplum hayatındaki her seviyede-dernek, sendika, siyasal partilerde-iktidar olgusu "açıkça" görülür. (22)

Duverger'de iktidar, etki veya gücün özel, meşru bir görünümüdür. Fakat Weber'e göre etki iktidardan kaynaklanır. Yani iktidar etkiden önde gelir. Weber, etkiyi "bir toplumsal ilişki içinde dirençlere rağmen kendi iradesini kabul ettirme şansı" diye tanımlıyor. İktidar ise kendine has bir özellik taşır ve Duverger'deki gibi "meşruluğu"da içerir. Başka bir anlatımla iktidar, "aslında meşrulaşmış asgari bir rıza çerçevesinde uygulanabilen güçtür". Etkinin iktidardan kaynaklanması nedeniyle Weber'e göre de iktidarın

(21)Çam, a.g.e., s.85-86.

(22)Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, 3.b.,A.Ü.S.B.F.yay.No:468 Ankara 1983, s.28.

kaynağı hukuksal düzenlemedir. İktidarın kullanımı ancak bu hukuksal düzenleme çerçevesinde cereyan edebilir. (23)

İktidar ve etki kavramları Weber ve Duverger'de birbirinden ayırt edilmesine karşılık Dahl'da bu ikisi hemen hemen aynı anlamda kullanılır. Dahl'a göre etki, bir kimsenin diğerine, kendisi olmadığı bir ortamda yapmayacağı şeyi yaptırabilmesidir. Yani sözkonusu davranışta, etkide bulunan olmasaydı, söz konusu davranışta bulunulamayacaktı. Dahl, iktidar kavramına da aynı içeriği yükler. Fakat buna ağır kayıplara uğrama" kriterini ilave eder. Bu kritere göre, etkide kalarak birşeyi yapan kimse bunu yapmakla önemli kayıplara uğramış olacaktır.

Laswell, Dahl'ın görüşüne oldukça yakındır. Ona göre iktidar, "etki kullanımının özel bir durumu, benimsenilmiş olan belli bir siyasete uyulmadığı için, ya doğrudan ağır kayıplar verdirterek, ya da bu yönde ağır tehditler ileri sürerek başkalarının siyasetini etkileme sürecidir".(24)

Buraya kadar aktarılan görüşlerin çeşitliliği, iktidarın tanımlanmasında ki güçlüğü bir kez daha vurgulamayı zorunlu kılmaktadır. Geniş içerikli olması nedeniyle yukarıda belirtildiği gibi tanımlama çabasında etki, güç gibi kavramlar açıklanarak bir yere varmak amaçlanmaktadır.

İktidar tanımının güçlüğü, tam bir consensusun oluşamaması iktidar kavramındaki geniş içerikten kaynaklanmaktadır. Ayrıca her tanım tanımlayanın, mensup olduğu bilim alanı (hukuk, sosyoloji, siyaset sosyolojisi, siyaset bilimi) kadar, tarafları bulunduğu ekole göre de farklılık

(23)Duverger, a.g.e., s.211.

(24)Çam, a.g.e., s.85.

göstermektedir. Ancak, kamu hukuku açısından iktidarın hukuksal ve siyasal anlamı daha önemlidir. Bu nedenle iktidar ile hukuksal ve siyasal bakımdan ne anlatılmak istendiği de vurgulanmalıdır.

Bu konuda önce Leon Duguit'nin iktidar tanımı gözönünde tutulacaktır. O, iktidarı hukuksal açıdan tanımlamaya çalışmıştır. Buna göre bireyler, yöneten veya yönetilen statüsündedirler. Bir başka deyimle, toplumda "komuta edenlerle itaat edenler, emir verenlerle bu emre boyun eğenler, kararları alanlarla kararlara uyanlar" birbirinden ayrıdır. Hukuksal anlamda uyulması gereken kararları alma ve buna dayalı olarak emiri verme yetkisini kullanacaklar belirlenmiştir. Toplumun daha geniş kesimi ise bu karar ve emirlere uymakla yükümlü bireyler statüsündedirler. Bu nedenle iktidarın konusu "yönetenlerin" faaliyet alanıdır. (25)

İktidar, insan ilişkilerinde bir hiyerarşiyi anlatır. Toplum düzeni içinde çeşitli emirler verilir, verilen bu emirlere uyulması istenir. Bir düzenin sağlanabilmesi için bu hiyerarşi ilişkisi çoğu zaman gereklidir. Çünkü böyle bir mekanizma olmadan sosyal veya siyasal yaşamın işleyişi mümkün olmaz. Bireyin verilen emirlere uyması, böylece toplumsal yaşamın işleyişi, hiyerarşi ilişkisi ile sağlanır. Hiyerarşi ise iktidardan kaynaklanır. İktidarı elinde bulunduran otorite, hiyerarşik konumuna göre emirler verir. (26)

Okandan'a göre siyasal iktidar, devletin fiili

(25)Duverger, a.g.e., s.28.

(26)Y.Kazım Zabunoğlu,Kamu Hukukuna Giriş (Devlet-Tanım-Kaynak-Unsurlar), A.Ü.H.F.yay. No:328, Ankara 1973, s.6-7.

ve hukuki varlığının devamını sağlayan zorunlu bir unsurdur. Ayrıca bu noktada hukukçular arasında bir uzlaşmanın bulunmasına işaret edilmelidir. (27)

Devlet çeşitli insan gruplarını bir arada barındırır. Çeşitli insan gruplarının varlığı aynı zamanda birbirleriyle çatışan çıkarları gündeme getirir. Devletin iktidar unsuru, bu çıkar çatışmalarını uzlaştırmaya, toplumun ortak yararını gerçekleştirmeye çalışır. Bunu yaparken hukuksal düzenlemelere göre hareket eder. Siyasal iktidarın aldığı kararlara uymak da hukuk açısından denetlenmelidir. Bu denetim yönetilenler için olduğu kadar yönetenler bakımından da zorunludur. Böyle olunca siyasal iktidarı elinde bulunduranların yaptıkları işlemler hukuki sınırları içinde kalmalıdır. Aynı şey devletin yetkilerini kullanan diğer kamusal kurumlar için söylenecektir. Okandan da iktidardan hukuk ile düzenlenmiş, yetkili kılınmış bir kurum anlaşılır denilebilir.(28)

İktidarın çok yönlü bir kavram olduğu şüphesizdir. İktidarın sosyolojik, hukuksal ve siyasal öğeler içerdiği yukarıdaki görüşlerden de anlaşılmaktadır. Bu tanım ve tartışmaların verilmesindeki amaç Bertrand Russell'ın iktidar ve devlet anlayışını daha iyi açıklayabilmektir. Örneğin, bu bölümdeki lider ve çekingen, boyun eğen insan tipi ilişkisi iktidar kavramının sosyolojik yönüyle ilgili nitelenebilir. Diğer yandan dinsel iktidar ve bu iktidarın toplum yaşamında etkinliğinde iktidarın olgu özelliğine dikkat çekilebilir. İktidarın hukuksal ve siyasal anlamı ise çağdaş devletteki iktidar ilişkilerinde gündeme gelecektir.

(27)R.G.Okandan, Umumi Amme Hukuku (Devletin Doğuşu-Pozitif ve Teorik Gelişmesi-Unsurları), İstanbul 1976,s.754.

(28)Okandan, a.g.e., s.743-746.

II-RUSSELL'DA İKTİDAR

A-İKTİDAR TUTKUSU

Bertrand Russell, giriş bölümünde de belirtildiği gibi Marx'ın düşüncelerine ve onun takipçilerine kısa bir süre yakınlık duymuştur. Fakat bu onun siyasal öğretisinde önemli bir yer işgal etmez. Daha öz olarak, Russell'ın Marx'a yakınlığı hiç bir zaman sempatinin ötesine geçmez. O, daha 1920'lerde marxisilerin "tarihi yanlış anlamlandırmaları"ndan yakınmakta, bunun nedenini onların siyasal davranışların kökenini servete dayandırmalarında bulmaktaydı. (29)

Düşünürün "İktidar" adlı eseri aynı zamanda onun marxist metodu çürütme çabalarının en somut örneğidir. Düşünürün hareket noktası daha önce üzerinde çalıştığı pozitif bilimlerdir. O, fizik bilimi ile sosyal bilimdeki iktidar ilişkileri arasında bir anolojide bulunur. "Fizik biliminde enerji kavramı neyse sosyal bilimlerde iktidar kavramı da odur." (30)

Fakat Russell bir anolojinin fazla zorlandığında yanlış sonuçlara varılacağıının bilincindedir. Bu nedenle pozitif bilim kuramlarını sosyal bilimlere taşımak gibi bir amaç gütmemiştir. Enerji ile iktidar arasındaki ilgi bir başlangıç, çıkış noktasıdır.

Düşünüre göre özel ekonomik çıkar sosyal bilimlerde temel kavram olarak alınmamalıdır. Çünkü insan ilişkilerinde

(29) Bertrand Russell, Bolşevizm, Çev.N.Sel, Habora Ktb.İst.1967.s.113.

(30) Kapani, a.g.e., s.27.

temel itici etken ekonomik motiv değildir. Marx ve onu izleyenler işte bu noktada önemli bir yanlışa düşmüşlerdir. Gerçekte ekonomik çıkar tutkusu "iktidar ve şan" tutkusundan ayrıldığında bir sınırlılık arzeder ve tatmini kolaydır. Gerçekten "bireyler de, toplumlar da, servetten çok iktidar peşinde" koşarlar. (31)

Bu nedenle düşünüre göre "toplumsal sorunlarda önemli rol oynayan faaliyetlerin sebebinin iktidar sevgisi olduğunu anlamak", tarihi doğru yorumlayabilmek için gereklidir. (32) Düşünür, bu gerekçeleri sıraladıktan sonra insanın iktidar dışındaki şeylere karşı da bir istek duyacağını kabul eder. Fakat, bu istekler ikinci derece de önemli ve çoğu zaman geçicidir. Bu arzular, mülkiyet sevgisi, "yarışma" ve gurur şeklinde sıralanabilir. Fakat "insan etkinlikleri"nde en önemli itici neden iktidar sevgisidir.(33) Denilebilir ki Russell, sosyal olaylarda itici neden olarak iktidar tutkusunu kabul etmiştir. Bu tutku dış dünyaya iktidar ilişkileri şeklinde yansır. Fakat burada bir noktayı saptamak gerekir. Russell Marx'ın herşeyi ekonomik çıkara indirmekle suçlamaktadır. Aynı mantıkla Russell'da eleştirilebilir. Çünkü o da herşeyi iktidar tutkusu gibi psikolojik bir olguya indirgemıştır. Bir başka deyişle Marx'taki ekonomik motivlerden kaynaklanan sınıflararası savaşın yerini, Russell'da sosyal ve siyasal yaşamda iktidar mücadeleleri, çekişmeleri almıştır.

(31)Bertrand Russell, İktidar, Çev.Mete Ergin, Altın Kitaplar yay.İstanbul. 1967. s.14. Eserin bir başka çevirisi için bkz. İktidar,Çev.Erol Esençay, Deniz Kitapları yay. 1983. Bu çalışmada aksi belirtilmedikçe atıflar Ergin çevirisine yapılmıştır.

(32)Russell, İktidar, s.15.

(33)Mete Tunçay (ders.), Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi, 3,Yakın Çağ, Seçilmiş Yazılır, AÜSBF. yay.No:289, 1969,s.291-292.

B-İKTİDAR TUTKUSUNUN VE İKTİDARIN NİTELİKLERİ

İktidar sevgisi insanın diğer duygu ve isteklerini bastırıcı niteliktedir. Bu arzunun doyması, "herşeyi yapabilirlikten (kadir-i mutlak olmaktan)" başka bir şeyle mümkün değildir. Fakat bu durumda bile iktidar sevgisi körelmez. Bu nedenle iktidar sevgisi enerjik kişilere özgü kötü bir tutkudur. Öyle ki, bu tutkunun olumsuzlukları iktidar kullanımının artışıyla daha hızlı artar. Toplumsal yaşamda önemli mevkilerde bulunan kişilerde iktidar yaşantısı, kullanımı çok büyük rol oynar. İktidar yaşantısı iktidar sevgisini azaltmaz, aksine arttırır. Bu durum, iktidar yaşantısında yer alan bireyin sosyal statüsü ve prestijine göre etkilenmez. İktidar yaşantısının ona duyulan sevgiyi arttırması konusunda ifade edilenler, "hükümdarlar" kadar daha alt seviyedeki iktidar sahipleri için de doğrudur.(34)

Düşünür, bu sayılan noktalardan hareketle, benzer, "fizikte...enerji temel kavram" olduğu gibi, sosyal bilimlerde de "iktidarın temel kavramı olduğunu isbatlamaya çalışacağım."(35) Çünkü, "iktidar da, enerji gibi sürekli olarak bir biçimden başka bir biçime geçmektedir ve bu biçim değiştirmelerin yasalarını" ortaya koymak gerekir.(36) İktidar toplumsal yaşamda çeşitli biçimlere bürünür. Bu biçimler "servet, silah gücü, sivil makamlar, düşünceye söz geçirme" gibi şekillerde ortaya çıkabilir. Düşünüre göre, iktidar şekillerini birbirinden ayırmak bir zorunluluk değildir. Veya belli bir iktidar biçimini diğerlerinin

(34)Tunçay, a.g.e., s.294.

(35)Russell, İktidar, s.15, Bkz.Münci Kapani, Politika Bilimine Giriş, s.27.

(36)Russell, İktidar, s.16.

kaynağı gibi göstermek gerekmez. Örneğin, ekonomik güç, diğer iktidar biçimlerinin kaynağı olarak nitelenemez. Sonuçta "toplumsal dinamiğin yasaları, iktidarın şu ya da bu biçimi içinde değil, sadece iktidar içinde" ifade edilebilir. (37)

İktidarın sosyal yaşamda nitelik değiştirmesinin yanında bir özelliği de nicel oluşudur. İktidarın nicelliği nasıl açıklanabilir? Russell da bu sorunun cevabını vermeye çalışmıştır. "Aynı isteklere sahip iki kişiden biri, ötekini gerçekleştirdiği bütün istekleri ve bunların yanısıra daha başka istekleri de gerçekleştirirse, ondan daha iktidarlıdır." Fakat denilebilir ki, burada ifade edilenler ancak birden fazla kişinin aynı şeyleri talebi ihtimalinde bir değer ifade eder. Oysa insanlar ihtiyaçları oranında değişik şeyleri arzu edebilirler. Böyle olunca tanımda bir güçlük doğacaktır. Düşünür böyle bir ayrıntıyı gözden uzak tutmuş değildir. O da ilk adımda başka başka istek gruplarını gerçekleştirme ya da gerçekleştirememe halinde böyle bir karşılaştırmada bulunmanın zorluğunu kabul eder. "Fakat" der "kabaca eğer A gerçekleştirmeyi düşündüklerinin çoğunu, B de gerçekleştirmeyi düşündüklerinin azını gerçekleştirmişse, A'nın gücü B'ninkinden fazladır".(38)

Russell'a göre insanlar kendi güçlüklerinin sınırlı olduğunu kabul etmek istemezler. Bu bakımdan zorunlu ihtiyaçları temin etmekle yetinen diğer canlı türlerinden ayrılırlar. Belli ihtiyaçların tatmini yeni isteklerin doğuşuna kaynaklık eder. İktidarın sınır tanımayışı "toplumsal işbirliğini" zorlaştırır. Böylece iktidar arzusu rekabete, "başkalarını yönetmek ihtiyacı, başkaldırma" gibi "dürtü" lere yolaçar.(39).

(37)Russell, a.g.e., s.15.

(38)Russell, a.g.e., s.43.

(39)Russell, a.g.e., s.11-13.

Düşünür bunları söylerken iktidar ilişkilerinin toplumsal hayatta bir realite olduğuna işaret eder. Bu nedenle "iktidar" da iktidarın insan ilişkilerindeki rolünü incelerken sakıncalarına da değinmek istemiştir:

"İster sosyalist olsun, ister kapitalist, hürriyetsiz bir dünya düşünülemezdi. Liberal deyimleri kullandığım taze canlılık içinde bir dünya..Hala da bu düşüncedeyim. Bence bu kitabın (iktidarın) önemli tezi hürriyetin gerçekleşeceğini ümit etmektir...Zenginlik yerine güçlü olmayı, basit toplumsal düşünceleri, pratikte kullanılışlı olacak toplumsal adaleti kuvvet eşitliklerini anlatıyordum. Demokratik olmadıkça devlet idarecilerinin gelişemeyeceğini, idarecilerin kuvvetlerine gem vurulmalarının çarelerini söylüyordum." (40)

Düşünür "iktidar" kavramı ile prestiji ayırır. Gerçi bu iki kavram arasındaki yakın ilişkiyi kabul ederse de onu asıl ilgilendiren iktidardır. Örneğin der, bir başbakanın "şanından çok iktidarı, kralın ise iktidarından çok şanı vardır." Fakat yine de "şan kazanmanın en kolay yolu iktidar kazanmaktır; bu, özellikle kamuyu ilgilendiren olaylarda faal rol oynayan kişiler için böyledir." (41)

C-İKTİDAR TUTKUSUNUN SİYASAL DAVRANIŞLARA ETKİLERİ

Russell iktidar ilişkilerinde sosyal alanda olduğu gibi siyasal alanda da bireyin doğasına büyük önem verir. İktidar tutkusu iktidar elde etme güdüsünden kaynaklanmakla, bireyin biyolojik yapısını yakından ilgilendirir. İktidar tutkusu, iktidar sevgisi, insanın en güçlü duygularından

(40)Russell, Anılar, Çev.İlhan Akçay, Deniz yay.İstanbul 1970,s.38.

(41)Russell, İktidar, s.13-14.

biridir. Bu duygu bütün insanlarda eşit değildir. İktidar ilişkilerinde biyolojik özelliklerin Russell'da önemli rol oynadığı söylenebilir. Fakat onda kişisel özelliklerden yola çıkarak kişiye iktidar mücadelesinde doğuştan üstünlük tanımak gibi bir düşünceye rastlanmaz. Böyle bir yaklaşım ancak Faşizm ve Nasyonel Sosyalizm gibi totaliter ideolojilerde bulunur. Oysa Russell iktidar tutkusunu ve bunun siyasal davranışlara etkisini liberal bir sistem içinde incelemiştir. (42) İktidar tutkusunun siyasal davranışları etkilemesinde rol alan diğer bir faktör de birey ve kitle psikolojisidir. Russell bunlardan daha çok kitle psikolojisine eğilir. Russell'ın bu konudaki düşüncelerini biraz daha açıklayabilmek için aşağıdaki alıntıdan yola çıkılabilir:

"Siyaset bireyden çok sürülerle ilgilidir ve siyasette önemli olan arzular da bu yüzden belli bir sürünün çeşitli üyelerinin aynı biçimde duyabildikleri arzulardır. Üstüne siyasal yapılar kurulabilen geniş iç güdüsel mekanizma, sürü içinde işbirliğine ve başka sürülere karşı hasımlığa dayanır."(43)

Russell'ın siyasal davranışlar konusundaki sürü anlayışına katılmak son derece güçtür. Bireyin siyasal davranışlarında, etkileme ve iktidara yönelişinde elbette bireysel özellikler önemlidir. Örneğin siyasal konulara ilgisiz bir kimsenin siyasal yaşamda önemli bir yere gelmesi rastlantılar dışında düşünülemez. Russell bu düşünceyi zaten benimsiyor. Bireye böylesine bir önem veren Russell'ın politik olaylarda insanları bir sürü gibi nitelmesini tartışmak gerekir. Gerçi bu sürü anlayışına çeşitli dayanaklar

(42)Russell, a.g.e., s.17.

(43) Mete Tunçay, Batıda Siyasal...s.302.

bulunabilir. Özellikle kitle iletişim araçlarındaki gelişkinlik, kitleleri bir sürü gibi davranmaya itebilmektedir. Fakat insan rasyonel davranan bir canlıdır. Eğer böyle olmasaydı birey özgürlüğünü savunmak ve açıklamak güç olabilirdi. Bu nedenle Russell'ın içgüdüleriyle hareket eden, yönlendirilebilen insan yığını anlayışına katılmak mümkün değildir. (44)

Russell'a göre sosyal ilişkilerde olduğu gibi siyasal alanda da iktidar motivi sınır taşımaz, kolayca tatmin olmaz. Bu tatminsizlik toplumsal ve bireysel ilişkilerde rekabete, güç karşılaşmalarına yol açar. Ona göre "rekabet ve iktidar aşkı... politik olayların" da ilk hareket faktörleridir. (45)

Politik olayların insanları birbirleriyle rekabete itmesi bir yerde kaçınılmazdır denilebilir. Fakat bunun meşru zeminde ve eşit koşullarda yürümesi gerekir. İktidar sevgisi kişiyi böyle bir rekabete katılmaya iter. Fakat, toplumda sadece iktidar için rekabet olduğunu söylemek bir kısır döngüye yolaçabilir. Bu nedenle, sosyal ve siyasal olayların görüldüğünden daha karmaşık ve tek nedene olağan dışı rol tanıyarak açıklanmasının güçlüğü burada vurgulanmalıdır.

D-İKTİDARIN TANIMI

Russell'ın buraya kadar aktarılan görüşlerinden bir sorun ortaya çıkmaktadır. Bu sorun, onun iktidarı nasıl tanımladığıdır. Böyle bir tanıma açık açık bulmak

(44)Siyasal davranışlarda psikolojik ve biyolojik faktörler konusunda Bkz. Bülent Daver, Siyasal Bilime Giriş, s.90

(45)Russell, Bolşevizm, s.112, Ayrıca bkz.Tunçay,age.s.290,Dora ve Bertrand Russell, Endüstri Toplumunun Geleceği, Çev.Melih Ölçer, Ankara Mayıs 1979, s.173.

oldukça güçtür. Daha çok o, iktidar sevgisinin lokomotifliği-
ni yaptığı iktidar ilişkileri, biçimleri ve belirtileri
üzerinde durmuştur. Fakat yine de iktidar kavramının iki
ögesine rastlarız: Bunlar, güç ve boyun eğmedir. İktidar
Russell'da tümüyle güç demek değildir, fakat büyük oranda
böyledir. Kuvvet, elinde bulunduğu kişiye, başka birey
veya gruplar üzerinde üstünlük kurmakta bir araçtır.(46)
Güç, dış dünyaya, etki ve başkasını yönlendirme şeklinde
yansımaktadır. Etkileme fiziksel güç veya inandırma ile
mümkündür. Fiziksel güç söz konusu olduğunda iradeye rağmen
etki altına girme söz konusudur. İnandırmada ise eğitim
veya propaganda ile iktidar sahibinin istediği yönde davranmak
söz konusudur. İktidar, alınması düşünülen sonuçlar gerçek-
leştirildiği oranda söz konusudur. (47) Bu yaklaşım iktidar
kavramının kapsamını oldukça genişletmektedir. E. Çam
bu tür bir yaklaşımın iktidar kavramına sahip olma, mülk
içeriğini yüklemek anlamına geleceğini ileri sürer. Başka
bir deyimle iktidar ilişkileri, insanın sahiplenme eğiliminin
dışa vurmasıdır.(48)

Russell'da iktidar ilişkisinde güç ögesi, sosyal
yaşamda diğer bireyleri etkileme, ikna etme şeklinde ortaya
çıkılmaktadır. İktidarın diğer unsuru boyun eğme ise, etkilenme
olayıdır. Yani birey, karşısındakinin beceri, yetenek
veya araç üstünlüğü karşısında istenilen yönde davranmaktadır.

İktidar ilişkisi, öz olarak kamusal alanda emir
verme ve verilen emre boyun eğme şeklinde somutlaşmaktadır.
Bizce konunun bu yönü daha çok önem taşıyor. Çünkü Russell'ın
iktidar sınıflamasına gelindiğinde bir iktidar biçimi
hakkında varılacak sonuçlarda boyun eğme, yani itaat unsuru

(46)Bkz.Daver, Siyasal Bilime Giriş, s.99.

(47)Russell, İktidar, s.43.

(48)Çam, Batıda Siyasi İktidar-İktisadi İktidar İlişkisi, s.7.

ile ilgi kurmak gerekecek. Russell'a göre kamu hukuku açısından iktidar ilişkisi iki yönlüdür. İktidarı elde bulunduranlar bu durumlarını sürdürebilmek için "yönetilenlerin rızasını" sağlamak zorundadırlar. Böylece Weber ve Duverger'deki meşruluk zorunluluğu Russell 'da da ortaya çıkmaktadır. İktidar ilişkisinde yönetilenlerin rızasını elde etmek için elinde kuvvet bulundurmak yeterli değildir. Düşünre göre yönetilenlerin verilen emirlere uyması için, yöneticilerin "iktidar sahibi" oldukları toplumun genel çıkarını gözetmeleri gerekir.(49)

III-İKTİDARIN TEK ELDE TOPLANMA EĞİLİMİ

Russell'a göre iktidar yoğunlaşması iktidar ilişkilerini etkileyen çok önemli bir faktördür. Bunun başlıca nedeni toplumdaki örgütlenmede meydana gelen yoğunlaşmadır. Örgütlü yapının yaygınlaşması iktidarın bireyden çok örgütte; örgüt içinde ise, sanayileşme öncesi topluma göre daha az sayıda kişide toplanmasıyla sonuçlanmıştır. Gerçi düşünür çok eski çağlardan itibaren, toplumsal yaşama geçildikten bu tarafa iktidar dağılımında bir eşitliğin aksine hiyerarşik bir ilişkinin bulunduğunu söyler. Fakat günümüzdeki tablo eskiye oranla daha çok bireyin aleyhinedir. (50)

Düşünür, toplumsal yaşamda görülen örgütlenmedeki artışın üzerinde önemle durur. Çünkü toplumdaki "organik dayanışma"nın gelişmesi iktidar paylaşımındaki dengesizliği arttırıcı bir rol oynamaktadır. Bu artış, hem örgüt içindeki bireyler hem de rekabet halindeki diğer insan grupları;

(49)Russell, a.g.e., s.240-241.

(50)Russell, a.g.e., s.30.

örgütlenmemiş topluluklar aliyhine gelişmiştir. Böylece siyasal açıdan örgütlenmiş grupların "tutkuları" diğerlerinin karşılarında güç kazanmıştır. (51)

Russell'a göre günümüzde "teknik" ilerlemelerden dolayı iktidar dağılımında "fiili" bir dengesiz yapı ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmelerden daha fazla yararlanma durumunda olanlar etki alanlarını genişletme imkanını bulmuşlardır. Bunlar, bireyi psikolojik etki altında bırakarak amaçlarına ulaşmaktadırlar. (52) Böylece iktidarın tek elde toplanması daha somut bir nitelik kazanmaktadır. Bir başka anlatımla iktidar, git gide daha az sayıda örgütte ve kişide daha büyük bir yoğunlukla toplanmaktadır. (53)

İktidarın tek elde yoğunlaşması Russell açısından çağdaş insanlığın ve özgürlük sorununun son derece önemli bir boyutunu oluşturur. Düşününün bu konudaki fikirleri ve iktidarın tek elde toplanması, hakkındaki görüşlerine, özellikle çağdaş devlette, siyasal iktidarın sınırlanması ve devlet örgütünün güçlenmesi konularında tekrar daha geniş olarak yer verilecektir.

IV-RUSSELL'IN İKTİDAR İLİŞKİLERİNE GÖRE İLERİ SÜRDÜĞÜ TİPOLOJİSİ

Bertrand Russell, sosyal ve siyasal yaşamda iktidar ilişkilerini incelemiştir. Bu konudaki görüşleri onu insanları toplumdaki yetki sağlayan makamlarda bulunup bulunmamaları, bulunsalar bile bu yetkileri, kullanmadaki etkinlikleri açısından üçlü bir ayırım yapmaya götürmüştür.

(51)Bertrand Russell, Eğitim ve Toplum Düzeni,Çev.Nail Bezel, Varlık yay.İstanbul 1976, s.91.

(52)Russell, İktidar, s.23.

(53)Russell, a.g.e., s.161-164.

Toplumsal yaşamda iktidar ilişkileri bir hiyerarşi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Birey bu hiyerarşinin bazan en üstünde yer alır. Fakat büyük çoğunlukla daha farklı bir konumdadır. Çünkü iktidar sağlayan makamların sayısı daima az, buna karşılık buralara geçmeye çalışanlar daha fazla olmuşlardır. Russell, bireyin bu hiyerarşi içindeki konumunu açıklamaya çalışır. Bunu yaparken yine iktidar tutkusuna başvurur. İktidara duyulan bu ilgi ve sevgi bireyi bazan emir veren durumuna yükseltmektedir. Bu tipler düşünüre göre lider olarak nitelenirler. Karar alma ve emir verme durumunda olmayanlar, daha doğrusu bu kabiliyetten az veya çok yoksun olanlar iktidar tutkularını verilen emre boyun eğerek tatmin etme yoluna giderler. Böylece bir davranış içinde olanlar "çekingen" tip adını alır.(54) İktidar tutkusu bazen bireyi iktidar ilişkileri dışında kalmaya da itebilir. Diğerlerine göre daha az homojen olan bu gruba girenler ise "çekimserler" adını alırlar.(55)

İktidar sevgisi bütün insanlarda çeşitli biçimlerde bulunur. Bu niteliğinden dolayı "evrensel"dir. (56) Böyle olunca iktidar sevgisi herkeste bulunduğu göre bireylerin boyun eğen veya yöneten şeklindeki farklılaşmasının açıklanması zorunluğu vardır. Düşünüre göre insanın sahip olduğu iktidar tutkusu herkeste aynı değildir. Bazılarında bu tutku daha az bazı insanlarda daha çoktur. Bu durum bireysel özelliklerden kaynaklanabilir. Birey enerji ve çabalarını iktidar sağlayan makamlara yöneltmemiş de olabilir. Böylece Russell'da insanların bazılarının neden yönetici, emir alan veya başka bir konumda olduğu açıklanabilir. Bu veriler-

(54)Russell, a.g.e., s.17.

(55)Russell,a.g.e., s.32;"Çekimserler"terimi E.Esençay çevirisinden alınmıştır. Atıflarda esas alınan tercümede ise bu kategori "çekilenler" şeklinde çevrilmiştir.

(56)Russell, a.g.e., s.23-24.

den yola çıkarak liderlerin ortaya çıkışı açıklanabilir. Fakat insanın iktidara duyduğu arzı nicel olarak ölçülemez. Bu duruma rağmen bazı çıkış noktaları bulunabilir. Sosyal veya siyasal alanda iktidara talip olmak kısıtlanmış olabilir. Bu takdirde bu kısıtlamaya uğramayanlar böyle bir sınırlamanın olmadığı ortama göre daha şanslı gibi görünürler. Fakat Russell iktidar konulu eserinde anlaşıldığı kadarıyla çoğulcu, iktidar için rekabetin mümkün olduğu bir toplumda iktidarın ele geçirilmesi sorununu incelemiştir. Sorunu çözmeye çalışmıştır. Buna göre eğer "iktidara geçme olanağına sahip kişilerin" sayıları sınırlanmamışsa, iktidara geçme şansını en çok sahip olanlar", "genellikle iktidara geçmeyi en çok isteyenlerdir". İktidarı daha fazla arzu eden kimse sıradan insanlara göre "olaganüstü iktidar aşkı" besleyendir. Dolayısıyla iktidar sağlayan makamlara bu kişiler geçecektir. Böyle olunca, iktidar tutkusu çok fazla olanlar, "çekingen"lere göre seçilecekler (ilerleyecekler) ve ikinciler için bu kişilere tabi olmak dışında bir seçenek kalmayacaktır.(57)

Aşağıda Russell'ın yaptığı üçlü ayırım teker teker incelenecektir.

A-LİDERLER

Russell önderleri tarihsel süreci de dikkate alarak incelemiştir. Önderin taşıması gereken vasıflar çağdan çağa değişiklik gösterir. Başka deyişle, toplumda yeralan

(57) Russell, a.g.e., s.17.

örgütlerin yapısındaki değişmeler liderlik vasıflarını da değişikliğe uğratar. (58) Örgütlenme beraberinde uzmanlaşmayı da getirir.

Bilindiği gibi bireyin kendine yetki sağlayan makamlara geçişi, iktidar motivisi ile gerçekleşmekteydi. Fakat bu tek başına yeterli değildir. İktidar sevgisi bir başka psikolojik güdü ile birlikte bulunmalıdır. Bu duygu biçimi "güven" dir. Önderin ortaya çıkışında başkaları üzerinde korku yoluyla etki kurması liderliğe yükselirken ona fazlaca yardımcı olmaz. Ancak liderlik ele geçirildikten sonra korku, diğer insanların ona bağlı kalmalarını sağlar. İktidarı arzu eden kişi, diğerleri arasından sıyrılırken korkudan değil, kendine güvenden faydalanabilir.

Russell'a göre lider olabilmek için "yetkiyi sağlayacak üstün yetenekler" ortaya konmalıdır. Lider kendine güvenmeli, kararlarını çabuk ve isabetli vermelidir. (59) Diğer yandan insanlar içlerindeki güdülerin etkisiyle "korku, kin ve bütün öbür heyecan" durumlarında bir lidere "körükörüne" bağlanarak liderin yerini sağlamlaştırırlar. Bu davranışlar çoğu zaman lideri "tiran" laştırır. (60)

Bu korkulu ve heyecanlı durumların en belirginini, özellikle "modern savaş" tır. Savaş, çekingenlerin liderlerce "sürü"leştirilmesine neden olur ve onlara bir "diktatörlük" kazandırır. (61)

(58)Russell, a.g.e., s.50.51, Birçok gözlemcilere göre, değişik zamanlarda liderliğe elverişli ayrı bir kişilik tipi bulunmaktadır.Bkz.Daver, a.g.e., s.127.

(59)Russell, a.g.e., s.29

(60)Russell, a.g.e., s.373

(61)Russell, a.g.e., s.375.

Liderlikte kendine güven, yukarıdakilerden başka "kalıtım" ile de pekiştirilebilir. Bir kralın liderliği buna örnektir. Fakat böyle bir durumda bile bazı vasıfları kendinde toplamayan kimse iktidarı tam anlamıyla elinde tutamaz:

"Bir kral ya da despot, iç siyasette sürekli kurnaz, dış siyasette de sürekli başarılı olduğu takdirde iktidarını koruyabilir. Eğer hükümdarın yarı tanrısal bir niteliği varsa sülalesi belirsiz zamana kadar uzayabilir."(62)

Liderin ortaya çıktığı bir başka durum da ihtilallerdir. Russell buna Cromwell, Napolyon ve Lenin'i örnek gösterir. Düşünür'e göre, her üç liderin de ortak özellikleri "zor durumlarda sağlam yargılarda bulunabilmek" ti. Bu liderler farklı amaçlar gütseler de bu noktada birleşmekteydiler.(63)

Liderin başarılı olması için neler gereklidir? Düşünür, bu bağlamda liderin iyi bir konuşmacı olmasını zorunlu sayar. Lider duygulara hitap edebilmelidir. Fakat o, bu duyguları kendisine tabi olanlarla "paylaşmak zorunda değildir."

Ne var ki Russell, liderin "ardından gelenler üzerindeki iktidarından" zevk alması gerekir der. Lider kendi başarısını kolaylaştırıcı durumları seçmeyi de iyi bilmelidir. Özellikle eğitim onun tekelindeyse, kendine göre bir toplum oluşturması kolaylaşacaktır. (64)

Bu başlığın ilk paragrafında ifade edildiği gibi liderde bulunması gerekli nitelikler zamanla değişebilmekteydi. XX.yüzyıla damgasını vuran teknolojik gelişmeleri

(62)Russell, a.g.e., s.235.

(63)Russell, a.g.e., s.27.

(64)Russell, a.g.e., s.34-36.

Russell bu anlamda kaygıyla dile getirir. Teknolojik gelişmeler bu gücü elinde bulunduranları insanın kendini karıncalar karşısında büyük görmesi gibi bir hisse yol açabilir. O, teknolojiyi elinde bulunduranların diğer insanlar karşısındaki aşırı güçlülüğünün son derece ürkütücü olduğuna işaret etmek ister. Düşünür bu gelişmelerin bir "mekanik iktidara" dayalı zümre egemenliği psikolojisine yol açabileceğinden endişe eder. Fakat henüz böyle bir durum ona göre gerçekleşmiş değildir. Burada tamamiyle yüzyıl insanların kaygılarını dile getirir:

"Mekanik güç yepyeni bir düşünür tarzı yaratma yolundadır. İşte bu yüzden de bence, hükümetleri kontrol altına alma yollarını araştırmanın önemi, çağımızda eski zamanlara oranla çok daha büyüktür. Teknik ilerlemeler yüzünden demokrasi çok güçleşmiş olabilir, ama çok daha önemli bir hale gelmiş olduğu da bir gerçektir. Eli altında sınırsız mekanik güç bulunduran insan eğer kontrol edilmezse, kendini bir Tanrı gibi-Hristiyanların sevgi tanrısı değil putperestlerin Tor'u Vulkan'ın-hissedilir.

...

Eskiden insanlar sihirli güçler elde etmek için, ruhlarını şeytana satarlarmış, Bugün insanlar bu güçleri bilim yoluyla elde ediyor ve birer şeytan haline gelmek zorunda görüyorlar kendilerini." (65)

Önderliğin gerekleri modern demokrasilerde daha da karmaşık hale gelmiştir. Düşünürün ifade edilmeye çalışılan bu fikri siyasal partiler ve lider ilişkisi hakkındadır. Düşünüre göre yeni bir yapıya bürünmüş "siyasal iktidar" sadece klasik anlamda liderlik vasıfları taşıyan veya tâbi insan ve çekimser tiplerden ayrı bir tipin eline geçme eğilimindedir.

Bir politikacı, iktidarı elde edebilmek için "önce kendi örgüt mekanizmasının güvenini kazanabilmeli, ondan sonra da seçmenlerinin çoğunluğunun da bir dereceye kadar heyecanını uyandırabilmelidir. (66) Yani iktidarı elde etmek iki aşamalı hale gelmiştir; birinci olarak lider kendi mensup olduğu, benimsenmek istediği partiyi etkilemeli ve kendini kabul ettirmelidir. İkinci aşamada ise "halk çoğunluğu" lideri benimsemelidir. Birinci aşamada iktidara geçmek isteyen kişi parti mensupları ve özellikle parti ileri gelenlerine hoş görünmelidir.

Ayrıca birinci aşamada tercih edilen kişi ikinci aşamada başarısız olabilir. Bu daha çok önderin kendi örgütünde yeterince sahip olduğu desteği halk nezdinde sağlayamamasıdır. Eğer adayın kazanması daha çok "parti örgütü"nü bir başarısı olarak yorumlanırsa o zaman parti örgütünün iktidarı, seçilenin iktidarına üstün gelir. Böylece seçilen aday "gerçek" anlamda "iktidara" hiç bir zaman sahip olamayacaktır. (67)

B-ÇEKİNGENLER

Russell, liderliği açıkladığı gibi, itaat etmeyi de iktidar tutkusu ile açıklamaktaydı. Düşünüre göre iktidar aşkı açıkça ortaya çıktığında liderlik, "kapalı" bir şekilde ise liderin izlenmesi, yani ona boyun eğilmesi şeklinde çıkar. (68) Böylece boyun eğme dürtüsü de doğal bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanların bir lideri takip etmeleri bazen kendi istekleriyle, çoğu zamanda iradelerine rağmen meydana gelir. Yine bunda düşünüre göre insanın doğası rol oynamaktadır, "bazı insanların karakterleri,

(66)Russell, a.g.e., s.55.

(67)Russell, a.g.e., s.55.

(68)Russell, a.g.e., s.21.

onları hep kumanda etmeğe, ötekilerin karakterleri de itaate yöneltir." (69) Kendi isteği ile bir lideri izleyen kimseler de "önderin kumanda ettiği grup yoluyla" iktidar elde etmeye çalışırlar. Bu yaradılış, tâbilere sanki önderin zaferi "kendi zaferleri" gibi gelir. Düşünüre göre, bu tutum, boyun eğenin kendinde çoğu zaman "bağlı bulunduğu grubu" zafere ulaştırabilme yeteneği görememesinden kaynaklanmaktadır. İşte böyleleri Russell'a göre "gerekli cesarete, basirete sahip görünen bir lider ararlar." (70)

Yukarıda belirtildiği gibi lidere itaat ederken bazen bunu mecbur kaldığı için yapar. Aslında iktidarı yine istemekte fakat, buna ulaşmak ümidinin kırılması sözkonusu olmaktadır. Russell bu durumun "insanlar" der "iktidarı...ancak kendi yetenekleriyle idare edebileceklerine inandıkları sürece isterler, ama kendilerini yeteneksiz gördükleri anda bir önderin ardına takılmayı tercih ederler.(71)

Kumanda etme gibi doğal bir dürtü olan "boyun eğme dürtüsü" neden kaynaklanır? Russell buna "korku" diye cevap verir. Korku çekingen tabiatlı insanlara özgüdür. Nasıl'ki savaş zamanlarında küçük gruplar hükümet otoritesine boyun eğerler, işte öyle korku da kişiyi itaate yöneltir. Örneğin der, yeryüzünde kimseye boyun eğmeyen bir kral bile kendini güvenle hissedebilmek ve korkudan uzaklaşmak için tanrıya boyun eğer. (72)

Bireyin bir otoriteye korkudan dolayı boyun eğdiğini söylemekle Russell'ın Machiavelli'yle yakınlık gösterdiği söylenebilir. Gerçi Russell'da boyun eğme sadece korkudan

(69)Russell, a.g.e., s.23.

(70)Russell, a.g.e., s.21

(71)russell, a.g.e., s.24

(72)Russell, .a.g.e., s.24-25, ayrıca bkz.s.29.

kaynaklanmaz. Çekingen tabiatlılar kendi iradeleriyle de itaat ederler. Bu konuda o özelliğinin kişisel kabiliyetlerin yanında otoritesini korkudan faydalanarak kurmak olduğunu söyler. Çünkü ona göre, insanlar "korkulan kişilerin şiddetinden çekinirler." Bir lider bu durumunu boyun eğenlerin sevgisine dayanarak uzun süre muhafaza edemez. Sevgi çok çabuk kaybolabilir. Oysa lidere itaat edenler "korku" bağı ile bağlandıkları kişiye kolay kolay karşı çıkamazlar.(73)

C-ÇEKİMSERLER

Çekimser tipin psikolojisi daha karmaşık durumdadır. Bu tiplerde de iktidar sevgisi vardır. Russell'a göre bu kategoriye girenlerin çoğu "boyun eğmeyi reddedecek kadar cesurdurlar." Çekimserler iktidara "bilinen yollardan" ulaşabilme imkanına sahip değildir. Bunlar toplum yapısına uymadıkları için kendilerine "özgün yaşayabilecekleri bir sığınak" ararlar. bu sığınma, "zihinsel" olabildiği gibi "fiziksel" de olabilir. Zihinsel sığınma, bilgin, düşünür ve azizlerde görülür. Azizler, geleneksel "dinsel inanışlara aykırı akımlara önderlik" ederek beklentilerini gerçekleştirmeye çalışırken "başkaldırma dürtüsünü" ve "boyun eğme isteğini" birarada taşıyan insanları da kendilerine bağlarlar. Fiziksel sığınma ise suç işleyenlerde görülür. Russell'a göre, toplumdaki iktidar mekanizmasının dışında kalan bazı bireyler tutkularını fiziksel güçleriyle tatmine çalışırler. Böylece suç işleyen kişi bir yerde psikolojik bir sığınak bulur kendisine. (74)

(73)Machiavelli, Hükümdar, Çev.Selahattin Bağdatlı,Sosyal yay.Dünya Kültür Klasikleri Dizisi 2.bası Ekim 1985 İstanbul, Bölüm XVI.s.79-81

(74)Russell, a.g.e., s.32-33.

Buraya kadar incenen tiplerden yola çıkarak Russell'ın hangisine gireceği kolay olmasa da tayin edilebilir. Yaşamı ve eserleri gözönünde tutulduğunda o, yöneticilere karşı cesaretle davranmıştır. Kendini bir filozof olarak gördüğü ve öyle olduğu kabul edilmelidir. Bu nedenle Russell çekimser tipe dahil edilebilir.

V-RUSSELL'IN GELENEKSEL İKTİDAR-YENİ KAZANILMIŞ İKTİDAR AYIRIMI

Bertrand Russell'da iktidar mücadelesinde önceki başlıkta incelenmiş olan iktidar tutkusu ve lider tipine giren bireyler rol oynamaktadırlar. İktidar tutkusu daha fazla olan birey diğerleri ile yetki sağlayan makama geçebilmek için rekabete girer. Birey liderliği elde ettiğinde başka iktidar sahipleriyle mücadeleye girmek zorunda kalabilir. Böylece iktidarı elde etmek gibi diğer iktidarlar karşısında da bir rekabet bulunmaktadır.

Düşünür iktidar sorununa siyasal ve psikolojik yönleriyle yaklaşmıştır. Halkın çoğunluğunca meşru sayılmayan iktidar yıkılmaya mahkumdur. Nasıl ele geçirilirse geçirilsin, bir iktidar ancak egemenlik sürdüğü toplumda meşruluk temeli elde ederse devam edebilir. İktidar sorununa psikolojik yönden yaklaşım daha çok günümüzdeki iktidar mücadelelerinde sözkonusudur.

Böylece Russell'ın iktidar sorununda üzerinde durduğu bir başka konuya gelinir. Teknolojik gelişmeler çağdaş siyasal bilime yepyeni bir çehre kazandırmıştır. Bu yeniliği Russell'da "iktidarın tek elde toplanma eğilimi" diye ifade edebiliriz.

Bernard Russell'ın iktidar sınıflamasında iktidarın çeşitleri ikidir. Bunlar, geleneksel iktidar ve yeni kazanıl-

miş iktidar biçimleridir. Geleneksel iktidar biçimleri ona göre kral iktidarı ve dinsel iktidarlardır. Yeni kazanılmış iktidar biçimi de, yalın iktidar ve ihtilal iktidarı olmak üzere ikiye ayrılır.

Russell'ın iktidar sınıflamasında bir de iktisadi iktidar biçimine rastlarız. Düşünür bu iktidar biçimini türev, ikincil nitelikli bir iktidar olarak değerlendirir. Niçin böyle bir yol izlediği ve diğer iktidar biçimlerini incelemeye geçmeden bir noktaya işaret etme zorunluğu vardır:

Russel'ın iktidar sınıflamasında kral iktidarı ve dinsel iktidar, geleneksel iktidarın biçimleridir. Fakat herhangi bir iktidar biçimi halkın çoğunluğunca benimsenmekle "gelenekselleşir." Bu nedenle "geleneksel" iktidar biçimi ile "gelenekselleşmiş" iktidar ayrı şeylerdir. Örneğin bir anlayışa göre Fransız İhtilali sonrası kurulan siyasal iktidar "yeni kazanılmış iktidar"dı. Fakat istikrar kazanmakla halkça benimsenmekle "gelenekselleşmiş"tir.

A-GELENEKSEL İKTİDAR

1-Kral İktidarı

Kralların varlığı tarih öncesine kadar uzanır. Russell, yönetimde tek bir kişinin bulunmasını kral iktidarı için gerekli görür fakat yeterli saymaz. Gerçek anlamda kral iktidarından söz edilebilmesi ancak toplumsal hayatta örgütlenmedeki gelişmelerin başlamasıyla mümkün olmuştur. Bu nedenle "yasa yapma" yetkisi bulunmayan ilkel "kabile reisi"nin ~~monarşik~~ iktidara gerçek anlamda sahip olduğu söylene-
mez.

Düşünür kral iktidarından söz edilmesi için yasa yapma yetkisinin yanında bir başka özellik daha bulunması gerektiğini ileri sürer. Bu da monarşik iktidar makamına "kalıtsal" yollardan geçilmesidir. Her zaman krallığa geçiş kalıtsal olmayabilir; fakat genellikle bu şekildedir. Krallığa soydan geçmenin başlangıcı o soyun krallık makamına zorla el koymasıyla başlayabilir. Yeni kurulan kral soyu meşruluk kazanmak ihtiyacı duyacaktır. Bu meşruluk tarihsel geçmişte dinsel törenlerle kazanılırdı. Bu durum dinsel iktidarın kral iktidarına bir katkısıdır. Başlangıçtaki bu katkıdan daha işlevsel olanı dini desteğin sürekliliğidir. Bu süreklilik sayesinde kralın makamına ihtiraslı kimselerin göz dikmeleri "çok güçlü dinsel müeyyidelerle" önlenebilmiştir. (75)

Monarşik iktidarı elinde bulunduranlar Avrupa tarihinde görüldüğü gibi diğer iktidar biçimlerine karşı kıyasıya mücadeleye girişmişlerdir:

Orta çağda laik hükümdarlar dinsel inançlara cephe almaksızın kiliseyi; dinsel iktidarı egemenlik altına almaya çalışmışlardır. Fakat Avrupada bu çaba başarısız kalmıştır. Bu başarısızlığın çeşitli nedenleri vardır. Russell'a göre bunlardan en önemlisi Papalık makamına soydan geçme ile gelinmeyişidir. Bu durum bu makama rastlantıya gerek almaksızın her zaman bilgili ve tecrübeli kimselerin geçmesini sağlamıştır. Soy ilkesi ile iş başına gelen krallar her zaman bu standartlardaki bir yönetici olmayabiliyorlardı. (76)

(75)Russell, İktidar, s.93-95.

(76)Russell, a.g.e., s.84-85.

Diğer yandan papalığın sürekliliği krallığın aksine kişilere bağımlı değildi. Bir papanın ölümü veya ayrılması dinsel iktidarın gücünde bir eksilmeye neden olmuyordu. Üstelik bu çağda papalık makamı geniş bir doktrine de dayanıyordu. (77)

Fakat Rönesansta durum yavaş yavaş değişmeye başlamıştı. Bu değişimde laik prensiplere dayalı eğitimin başlamasının önemli rolü olmuştur. Artık kiliseye rağmen monarşik meşru olabileceği doğrultusunda bir doktrin oluşmaya başlamıştı. İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde krallar geliştirmekte olan milliyetçilik ve burjuva çevrelerinden destek bulmaya başlamışlardır. Fakat bu işbirliği ve destek sürekli olmamıştır. Yeni doğan burjuvazi krallardan çok cumhuriyetçi eğilimlere daha yakın olmuşlardır. Krallar burjuvazi ile mücadele zorunda kaldığında ise iktidarlarının dinsel kökene dayandığını söylemek zorunda kalmışlardır. (78)

Düşünüre göre gerek "kral iktidarı" gerekse dinsel iktidar, artık tarihsel açıdan sona erme döneminde bulunmaktadır ve yeniden canlanmaları beklenmemelidir.

Yine de geleneksel iktidar iki şekilde sona erebilir. Bunun en doğal olanı bir başka iktidar biçiminin uygulanacağı dış baskı sonucu yıkılmadır. Diğerisi ise kral iktidarı ve dinsel iktidarın "kamu oyu" desteğine güvenerek yetkilerini kötüye kullanması ile gelişecek tepkiler yıkılışa neden olabilir. Bu tepkiler geleneksel iktidar tarafında bulunan bir kısım kitleyi de yanına alarak ihtilale dönüşebilir. (79)

(77)Russell, a.g.e., s.86.

(78)Russell, a.g.e., s.98-100

(79)Russell, a.g.e., s.101.

2-Dinsel İktidar

Toplumda şu veya bu şekilde dinsel düşüncelere karşı daima ilgi bulunagelmıştır. Bu durum toplumsal yaşamda dinsel akımların sürekli bir güç olarak varlıklarını sürdürmelerine yol açmıştır. Tarihsel geçmişe bakıldığında dinsel kökenli ya da öyle gibi görünen sayısız savaflara, mücadelelere rastlanır. Russell, din adamlarının toplum halinde yaşamadaki etkilerinin onlara bir otorite sağladığını kabul etmesi nedeniyle dinsel iktidar biçimine de iktidar çeşitleri arasında yer verir. O, tanrısal kökenli dinsel düşünceye ve iktidara temelde karşıdır. Bu durum onun kişiliğinin en açık özelliğidir. Bir çok eserinde dinsel düşüncelerin kaynağını insanın korkulardan uzaklaşma çabalarının bir sonucu olarak görür. (80)

Düşünür geleneksel iktidar biçimlerinden olan kral iktidarı ve dinsel iktidarı eski çağlara dek uzatmaktaydı. İlk toplumlarda dinsel iktidar ve kral iktidarı genellikle tek kişide birleşmektedir.

Kral iktidarı ve dinsel iktidarın ayrılması halinde din adamlarıyla kral ve dolayısıyla bu iki iktidar arasında mücadele başlardı. Tarihin bu eski dönemlerinde din adamlarının ayrıcalıkları sihir ve büyüye sahip olmaktan ileri gelmekteydi. Esasen dinsel inançlarda sihir ve büyü karışımıdır. Bu durumda din adamları kral iktidarını yıpratmak ve yıkmakta oldukça başarılıydılar. (81)

(80) Russell, Düşünceler, s.40-43; B.Russell, Neden Hristiyan Değilim? Çev. E.Gürol, 2.b., Varlık yay.İstanbul 1972; B.Russell, Bilimin Toplumsal İşlevi, Çev.E.Esençay.Deniz Kitapları yay.İstanbul, b.t.y., s.65-66; Bkz.Mete Tunçay (haz.), Bertrand Russell'dan Seçmeler, Varlık yay.İstanbul (Ekim) 1982, s.113-144, 155-194.

(81) Russell, İktidar, s.61-64.

Russell'a göre "medeniyetin ilerlemesi", din adamlarının halkın diğer kesimlerinden ayrılarak eski dinsel düşünceleri korumayı amaç edinen bir "iktidar" çevresi oluşturmalarına katkıda bulunmuştur. dinsel iktidarın bu eski malikleri yeni dinlerin ve farklı düşüncelerin ortaya çıkmaması için azami çabayı sarfetmişlerdir. Böyle olunca yeni dinsel düşüncelerin eskiye karşı başarı sağlaması bir süre ihtilalci iktidara dönüşmekle mümkün olabilmıştır. Yeni dinsel düşünceyi paylaşanlara göre eski inanca mensup din adamlarının otoriteleri meşruluğunu kaybeder ve yalınlaşır. Fakat yeni dinler de tutunabilmek için kendilerini "geleniğin gücü"nden faydalanmak zorunda hissetmişlerdir.(82) Bu durum dinsel iktidarın geleneksel bir iktidar biçimine bürünmesini açıklayıcı mahiyette sayılabilir.

Düşünür, iktidar konulu eserinin IV.bölümünde uzun uzun özellikle Hristiyan din adamlarının kilise etrafında nasıl örgütlenip ekonomik ve siyasi güçlerini arttırma yoluna gittiklerine tarihsel örneklerden hareketle kanıtlar getirir. Dinsel iktidarın Avrupadaki kral iktidarına karşı verdiği mücadelenin yanında birde kilise örgütünün kendi içinde iktidar sürtüşmeleri vardı:

"On beşinci yüzyıl papalığı, İtalya'ya uymakla beraber... dünya işleriyle fazla ilgilenişi ve aşırı laikliği dolayısıyla kuzey ülkelerinin koyu dindarlığına cevap verebilmekten uzaktı. En sonunda tötönik ülkelerdeki törel ayaklanma ekonomik etkenlerin kolaylıkla at oynatabilmesi olanağını sağlayacak bir güce ulaştı; Roma'ya haraç verilmesi genellikle reddedildi, prenslerle soylular kilise emlakine el koydular. Ne var ki, eğer protestanizm...olmasa bu durum doğmaz,...gerçekleşmezdi.

(82)Russell, İktidar, s.67-68.

Kilisenin dinsel gücü içerden zayıflamamış olsa kiliseye saldıranlar dinsel gücü kendi saflarına çekemez ve yenilgiye uğrarlardı." (83)

Bu mücadeleler din adamlarına ve iktidarlarına duyulan saygının azalmasıyla sonuçlanmıştır.

Düşünre göre, kilisedeki reform hareketleri din adamlarını dünya işleriyle uğraşmaktan uzaklaştırdı. Fakat bu aynı zamanda onların "iktidar dürtülerini", dolayısıyla dinsel iktidarlarını arttırıcı bir rol oynamıştır. (84)

Dinsel iktidarın diğerleri karşısında böylesine güçlenmesi, temelde "propaganda"ya dayanır. Bu propaganda gücü ancak dinsel düşünceye saygının azalması ile zayıflayabilir. (85) Bu durum ise halkın dinsel iktidar mensupları ve inanışlar hakkındaki kanılarının değişmesiyle gerçekleşebilir.

Russell dinsel iktidarın çöküşünü iki nedenle açıklar. Bunlardan ilki her iktidar gibi dinsel iktidarın da yapısından kaynaklananlardır. Dinsel iktidarın yapısında bulunan çöküş sebebi din adamlarının iktidarı kötüye kullanmalarıdır. İkinci önemli çöküş nedeni de dıştan gelen zorlamalardır. Krallar kiliseyle giriştikleri mücadeleleri genellikle kaybediyorlardı. Teknik gelişmeler ve ulusçuluk akımı bu durumda değişikliğe yol açmıştır. Ulusçuluk akımının en önemli özelliği laik bir gelişme çizgisi izlemesiydi. Böylece ona göre dinsel iktidarın tarihsel işlevinin ortadan kalkmasına doğru bir gidiş başlamıştır. (86)

(83)Russell, a.g.e., s.82-83.

(84)Russell, a.g.e., s.74.

(85)Russell, a.g.e., s.74.

(86)Russell, a.g.e., s.86-88.

B-YENİ KAZANILMIŞ İKTİDAR

1-Yalın İktidar

Russell'ın iktidar sınıflamasında yeni kazanılmış iktidar biçimlerinden birincisi yalın iktidar biçimidir. Yalın iktidarın ne olduğu ve özellikleri burada belirlenmeye çalışılacaktır. Önce bu konuya ilişkin olarak düşünürün "İktidar" adlı eserinden yapılacak alıntılarla kavramın aydınlatılması yoluna gideceğiz:

Düşünür, eğer iktidar der, "o iktidarın uyrukları"na "başka hiçbir sebepten değil de, sadece ve sadece iktidar olduğu için" (87) itaat ediliyorsa o iktidar çeşidi yalındır. bir başka deyimle yalın iktidarın psikolojik bakımdan ayırıcı özelliği "saygı"ya dayanmayan bir zorla boyun eğdirmenin söz konusu olmasıdır. (88) Düşünür bu fikrini "kasabın koyun üzerindeki, istila ordusunun yenilmiş bir ulus üzerindeki" iktidarı diye açıklamaya çalışır. (89)

Russell'da yalın iktidarın bazı özellikleri vardır. Bu özelliklerden biri yalın iktidarın kaba kuvvete dayanmasıdır. (90) Örneğin, seçimle iş başına gelmiş bir hükümetin askeri darbe ile işbaşından uzaklaştırılması kaba kuvvete dayanır ve bu nedenle yalındır. Düşünüre göre yalın iktidarda iktidarı elde tutmak kamunun yararından çok yöneticilerin iktidar seven isteklerini gerçekleştirmek, tatmin etmek içindir. Yalın iktidarda iktidarın el değiştirmesi söz konusudur.

Bu değişme yürürlükteki hukuk kurallarına göre

(87)Russell, a.g.e., s.121.Yalın iktidar terimine Esençay çevirisinde "çıplak iktidar" olarak yer verilmiştir.

(88)Russell, a.g.e., s.117.

(89)Russell, a.g.e., s.105.

(90)Russell, a.g.e., s.122.

meydana gelmez. Kuvvet aracılığıyla iktidarı ele geçirenler kendilerini getirdikleri düzenlemelerle hukuksallaştırırlar. Gerçi kaba kuvvetle iktidar ilk anda elde edilebilir. Fakat iktidarın elde tutulması durumunun devamı için sadece kaba kuvvet veya kendi kendini hukuksallaştırmak yeterli olamaz. Hangi iktidar biçimi olursa olsun yönetilenlerin açık veya dolaylı onayını kazanması gerekir.

Yalın iktidarın bir baskı rejimi, kaba kuvvet, askeri nitelikleri ağır basmasının yanında bir özelliği de "kısa süreli" oluşudur. (91) Bu nedenle henüz ortaya çıkan yalın iktidar bir an önce "genel onaya" ulaşmak zorundadır. Aksi takdirde başka bir güç odağı iktidarı elde etmeye çalışabilir. Yönetenlerin genel onayı, yönetilenlerin rızalarını kazanmaları teknolojik gelişmeler sayesinde kolaylaşmıştır. Russell bu durumun kişi özgürlükleri ve demokrasi açısından olumsuz bir gelişme olduğunu söyler. Fakat iktidarı ele geçirenler de bu kolaylıklardan sonuna kadar yararlanmasını bilmektedirler. (92)

Yalın iktidarın önemli bir yanı da toplumsal yaşamda yurttaşların bir kesiminin yalın bulduğu iktidarı, diğer kesiminin geleneksel iktidar olarak niteleyebileceğidir:

"Katolik kilisenin katolikler üzerindeki iktidarı geleneksel-
dir, buna karşılık, geçerli dinsel inançlara karşı suç işledik-
lerinden ötürü cezalandırdıkları üzerindeki iktidarı yalındır.
Devletin kendisine bağlı vatandaşları üzerindeki iktidarı
geleneksel, ama başkaldıranlar üzerindeki iktidarı yalındır."(93)

(91) Russell, a.g.e., s.119

(92) Russell, a.g.e., s.124-125.

(93) Russell, a.g.e., s.121.

Yalın iktidar kavramı konusunda değinilmesi gereken bir nokta da yalın iktidar ve "yalınlaşmış" iktidar terimlerinin aynı şey olmadıklarıdır. Bu iki kavram Russell'da ayrı ayrı anlamlara gelirler. Yalın iktidar yeni bir iktidar biçimidir. Yeni bir iktidar söz konusudur. Yani iktidar el değiştirmiştir. Yalınlaşmış iktidarda iktidarın el değiştirmesi söz konusu olmaz. Fakat yönetilenlerin iktidara sağladıkları destek azalmıştır. Böyle bir desteğin azalmaya başlaması iktidarın meşruluğunu tartışma ortamına sürükler. Meşruluğu tartışılan iktidarda yalınlaşmaya gidiş başlamış demektir. Russell'a göre önceden toplumun genel onayını taşıdığı için geleneksel sayılan bir iktidar, dayandığı ilkeler bakımından, "artık kabul edilmez hale" gelmişse yalınlaşma söz konusudur. Bu durum nasıl anlaşılacaktır? Örneğin her meşruluk tartışması o iktidarın yalınlaştığını söylemeye mi bizi götürecektir? Düşünür bu noktada bir kriter ileri sürmüştür. Buna göre kamuoyunda, basın gibi düşünce özgürlüğünün kullanıldığı alanlarda, özgürlüklerin çiğnendiği yolunda şiddetli eleştiriler oldukça yoğunlaşmışsa iktidarın yalınlaşmasından söz edilebilecektir. Fakat, yalınlaşan iktidarda da yalın iktidarda olduğu gibi kamu yararından çok yöneticilerin iktidar tutkularını ve özel çıkarlarını elde etmeleri birinci plandadır. Yönetilenlerin iktidara boyun eğmeleri rızadan çok iktidarın başvurduğu güce dayanmaktadır. (94)

Yalın iktidarın ortaya çıkışı ve özellikleri yanında sona erdiği durumları da açıklar. Buna göre yalın iktidar:

1)"Kısa zamanda gelenekselleşen" bir diktatörlük,

(94)Russell, a.g.e., s.121.

2)"İstila" sonucu veya;

3)"Yeni bir dinin ortaya çıkışı"

nedenlerinden biri ile sona erer. (95)

Karakter itibariyle kısa olan iktidar genellikle gelenekselleşme ile sona erer. Bu gelenekselleşme yalın iktidar sahiplerinin yönetilenlerce benimsenmesi, bir anlamda meşruluk kazanmaları, onların amaçlarına ulaşmalarıyla sonuçlanabilir. Fakat bu her zaman böyle olmayabilir de.

Düşünürün yeni bir dinin ortaya çıkışından anlatmak istediği yeni bir dünya görüşünün doğmasıdır. bu durumda toplumu geniş ölçüde etkileyen felsefi, siyasal konulardaki düşünce ve kanıların değişime uğraması söz konusudur. Başka bir deyişle, yeni düşüncelerin toplum nezdinde yaygınlık kazanmasıdır. Baştayken tepkiyle karşılanan bir düşünce daha sonra yayılmakla bu düşünce adına iktidarı ele geçirenlerin durumlarını meşru hale getirmektedir. Fakat artık bu yeni iktidar biçimi bir yalın iktidar değildir. Yeni bir dünya görüşü getirmesi ve geniş halk kitlelerinin desteği sahip olması nedeniyle bu yeni iktidara "İhtilal İktidarı" adını vermek gerekecektir. O halde bu iktidar biçimini incelemeye geçmek gerekir:

2-İhtilal İktidarı

İhtilal iktidarı hem geleneksel iktidara, hem de yalın iktidara benzer. İhtilal iktidarı çoğunluğun veya küçümsenemeyek bir azınlığın desteğine sahip olmak bakımından geleneksel iktidara benzer. Diğer yandan başka

(95)Russell, a.g.e., s.119-120.

bir iktidarın güçle sona erdirilmesi ile de yalın iktidara benzerlik gösterir.

Düşünür yalın iktidarı benisemediğinden bu iktidar ile ihtilal iktidarının karıştırılmasını istemez. Bu nedenle iki iktidar çeşidini ayırt edecek kıstaslar göstermeye çalışır. İhtilal iktidarının bir özelliği temelde bir dünya görüşünü yansıtmasıdır. Düşünür, ihtilal iktidarını açıklarken Hristiyanlığın doğuşu, kilisede girilen reformlar, Fransız ihtilali ve 1917 Bolşevik ihtilalini örnek verir. Böyle olunca ihtilal iktidarında siyasal iktidarın meşruluk temelini değişmesi sözkonusudur. (96)

İhtilal iktidarının bir diğer özelliği de genel onaya, çoğunluğun desteğine dayanmasıdır. Yani ihtilalci değişme, o fikirleri paylaşan insanlarca meşru karşılanmaktadır. İhtilal iktidarı geniş veya dar bir tabana sahip olabilir. Fakat bu desteğin devamı için "ihtilal mücadelesi"-nin fazla uzamaması gerekir. Aksi takdirde ihtilal iktidarı mücadelesi "yalın iktidar" çekişmelerine dönüşebilir.(97)

Fakat burada saptanması gereken iki önemli nokta ortaya çıkar. İhtilal mücadelesinde yalın iktidarın iki ayrı görünümü söz konusu olabilir. Biri yukarıda ifade edilmeye çalışıldığı gibidir. İhtilalci mücadele kesin başarıya ulaşamadığı için inançlara güven azalmış ve kargaşa ortamı doğmuştur. Bu kargaşa ortamında iktidarı ele geçirenler bir kitle değil; giderek, az sayıda belki de tek kişiden ibaret olacaktır. Oysa bir iktidarın ihtilal iktidarı niteliğini alabilmesi, iktidara geçmeye çalışanların salt

(96)Russell, a.g.e., s.133-148.

(97)Russell, a.g.e., s.133.

kendi iktidarlarını tesis amacını gütmeleri ile mümkündür. İhtilal iktidarı aynı zamanda bir inancının, geniş bir anlayışın iktidar olmasıdır. Böyle olmayıpta kitleler üzerinde "psikolojik otoritesi bulunmayan hükümetler", olsa olsa yalın iktidara sahip olabilir. (98)

Düşünüre göre, ihtilal ortamında, yalın iktidarın bir başka görünümü daha vardır. Bu görünüm "yenenlerin yenilenler üzerindeki" iktidarlarıdır. (99) Yenilenler cephesinde olanlar açısından durum değerlendirmesi yapıldığında ihtilal taraftarlarının iktidarı ele geçirmeleri yenilenlere göre meşru karşılanmamaktadır. Bu meşruiyetsizlik yenilenler açısından yenenlerin iktidarlarını psikolojik bakımdan çıplak nitelermeleri sonucunu doğuracaktır. Yani yenilenler yeni yöneticilere veya rejime saygıdan dolayı değil, zorunlu olduğu için itaat edeceklerdir.

Diğer iktidar biçimleri gibi ihtilal iktidarı da başka iktidarlara dönüşebilir. Bu dönüşüm başlıca iki şekilde meydana gelir. Düşünüre göre "ihtilal başarı kazandığı takdirde" ihtilal sonucu kurulan "sistem" bir süre sonra gelenekselleşir. (100) İhtilal, başarı kazanmama veya kazansa bile liberal öğretiyeye değilde totaliter düşüncelerden kaynaklanırsa, bu iktidar, zorunlu olarak aşama aşama yalın iktidara dönüşür. Russell buna Bolşevik yönetimini ve Nasyonal Sosyalizmi örnek gösterir. (101)

C-İKTİSADİ İKTİDAR

Doktrinde iktidar çeşitleri arasında siyasal iktidar gibi iktisadi iktidar kavramına da yer verilmektedir.

(98)Russell, a.g.e., s.146.

(99)Russell, a.g.e., s.145.

(100)Russell, a.g.e., s.133

(101)Russell, a.g.e., s.147-148.

Fakat iktisadi iktidar, siyasal iktidar gibi devlet yetkilerin kullanmak konusunda hukuksal seviyede açıkça düzenlenmez. Esasen devlet yetkilerini kullanma tekeli siyasal iktidardır. İktisadi iktidar ekonomik bir gücü ifade eder.

Tarihsel geçmişte olduğu gibi günümüzde de ekonomik gücü elde bulunduranların toplumsal yaşamda önemli etkinlikleri bulunduğu inkar edilemez bir gerçektir. Burda Russell'daki iktisadi iktidar kavramını daha iyi açıklayabilmek amacıyla onun anlayışına uygun olan liberal devlet sisteminde, daha doğrusu liberal ilkelere dayalı bir toplumsal düzende iktisadi iktidarın anlamına değinilecektir:

Liberal Devlet sistemi, toplumdaki çeşitli eğilimlerin siyasal iktidara yansımalarına açık bir düzendir. Bu nedenle ekonomik güç sahiplerinin iktidara etkide bulunmaları da diğer toplum kesimleri gibi sistem açısından normaldir. Çünkü ekonomik güç sahipleri de yönetilen durumundadırlar ve siyasal yönetime etki etme hakları vardır. Fakat bu etkilemenin kamu çıkarı ile de uyum halinde bulunması gerekir.

İktisadi gücü elde bulunduranlar bazen kamu çıkarına rağmen bazı kolaylıklar elde ederlere. Bunun dışında kendilerini ilgilendiren konularda siyasal iktidarı etki altında tutmaya çalışırlar. Bu etkileme, siyasal iktidarın alacağı kararları engellemek için çeşitli yollara başvurma veya alınan kararları kontrol altında tutma şeklinde ortaya çıkabilir. (102)

(102)Esat Çam, Batı Demokrasilerinden Siyasi İktidar ile İktisadi İktidar, Özellikle bkz. s.92-101.

Russell iktisadi iktidarın siyasal kararlara etkide bulunmasına kamu yararını çarpıttığı gerekçesiyle olumsuz yaklaşır. Bu sonuca aşağıda genel olarak ulaşılabileceği görülebilir:

Russell'ın asıl iktidar ayrımı geleneksel ve yeni kazanılmış iktidarlardır. Bu nedenle onun siyasal düşüncesi, siyasal gerçekliği arama çabası derken hep bu ayrımın göz önüne alınması gerekir. Düşünürün geçici bir Marx hayranlığından sonra bu öğretiyi reddederek yeni bir yol izlemeye başladığı "yaşamı ve kişiliği" başlığı altında belirtilmişti. Marxismin temel ögesini oluşturan dialektik metodu felsefe konulu eserlerinde açıkça reddeder. (103) Marx'ın sadece metodunu reddetmekle kalmaz, aynı zamanda onun "ekonomik çıkar" çözümünü de reddeder. Bu tutumunu "iktidar" da daha başlarken açıklar. Bu serde daha önce de belirtildiği gibi toplumsal olaylarda birincil rolün ekonomik motivlerde değil iktidar ilişkilerinde olduğunu ileri sürer. İşte bu nedenle o, iktisadi iktidarı asıl iktidar sınıflamasına sokmaz. İktisadi iktidar asli değil, ikinci derece öneme sahip bir iktidar biçimi, iktidar ilişkileri biçimidir. Marx'ı reddetme onu böyle bir yol tutmaya itmiştir d enilebilir. Diğer yandan iktisadi iktidarı ikinci derecede önemli bir iktidar biçimi sayarken o kendi sistemi açısından bir tutarlılık örneği vermektedir. Bunu söylerken onun "iktisadi iktidar'ı niçin "asli değil", türev, ikincil bir iktidar biçimi saydığını anlamak daha kolaylaşacaktır. Bu nedenle iktisadi iktidarın türev-olarak nitelenişi onun felsefesinin kendi içindeki tutarlılığıdır.

(103)Bkz.B.Russall, Batı Felsefesi Tarihi (İlk Çağ-Orta Çağ-Yeni çağ), Çev.Muammer Sencer, 3.b., Say Kitap pazarlama, İstanbul 1983; B.Russall, Felsefe Sorunları,Çev.Vehbi Hacıkadrioğlu, Alaz yay.İstanbul 1980.

Genel olarak denilebilirki, dinsel iktidar ve kral iktidarı, toplumda geçerli inançlara, kabullere dayanır. Önceden varolan normlaşmış düşünceler aynı zamanda hukuk veya ahlak kuralıdır. Bu kurallar yazılı veya yazısız halde bulunabilir. Fakat iktidarı elde tutmak için güce sahip olmak gerekir. Russell'da yalın iktidarın kaynağının kaba güç olduğu bir kez daha vurgulanmalıdır. İktisadi iktidar ise kaynağı bakımından özellik taşır: Bu iktidar ülke içinde "yasa"dan kaynaklanır. Uluslararası alan sözkonusu olduğunda ise bu kaynak kuvvettir.

Diğer yandan düşünür'e göre iktisadi iktidarın çıkış noktası olan mülkiyette güçten kaynaklanmıştır:

"...Kiraladığı toprağı işleyen bir çiftçi niçin kira vermek zorundadır ve ürününü niçin satabilir? Kira ödemek zorundadır, çünkü işlediği toprak, toprak sahibine aittir...O toprağın, bu toprak sahibinin eline geçene kadar kimlerin elinde bulunduğunu geriye doğru izleyecek olursak, en sonunda, bu toprağı zorla -ya bir kralın saraydan olan birinden yana kullandığı keyfi iktidarı, ya da Saksonlarla Normanlarındaki gibi geniş çapta bir fetih yoluyla- eline geçirmiş birine gelir dayanırız." (104)

Bu gücü düşünür sonutlaştırmaya çalışır, "askeri gücün" "iktisadi iktidarın kaynağını" meydana getirdiğini, artık iktisadi iktidar ile askeri iktidarın birbirinden ayırt edilmesinin hayli zor olacağını söyler. İktisadi iktidara sahip olmak askeri güce de egemen olma sonuçlanabilir. Fakat tersine bir gelişim de mümkündür. Eski çağlarda Büyük İskender, Persler ve Romalılar bu ikinci yolu izleyerek ekonomik güce ulaşmışlardır. Romalılar kendilerinden daha

(104)Russell, a.g.e., 152.

zengin olan Kartacalıları yenerek ekonomik zenginlikleri elde etmişlerdir. (105)

Düşünür iktisadi iktidarın bir ülke içindeki diğer toplumsal güçlerden de faydalanarak kolayca güçleneceğini belirtir. Bu güçlenme genellikle siyasal iktidarı ve kamuoyu desteğini yanına almakla gerçekleşir. (106) Düşünür, burada da XX.yüzyıl siyasal hayatının önemli bir yönüne, iktisadi güç çevrelerinin siyasal yönetimi etkilemelerine, Mills'te de işlenen iktisadi çıkarlar ile askeri güç arasındaki korelasyona işaret eder.

VI-İKTİDAR BİÇİMLERİNİ AYIRICI KRİTER ARAYIŞI

Kriter arayışında Russell'daki iktidar ayrımının ne ölçüde geçerli olabileceği, savunulup savunulamıyacağı konusuna yaklaşabilmek amacı güdülmektedir.

Geleneksel iktidar biçimlerinden kral iktidarı toplumdaki siyasal iktidarı da elinde bulundurmaktadır. Monarşik yönetimlerde kral ile devletin yetkilerini kullanma ayrıcalığı ancak sonradan birbirinden ayrılmıştır. Russell yönetim biçimlerinden çok iktidar biçimlerine önem vermiş ve bu konulara öncelik tanımıştır. Kral iktidarı monarşik bir yönetim biçiminde görülür. Bu nedenle kral iktidarı ile bu yönetim şekli arasında bir özdeşleşme sözkonusudur diyebiliriz.

(105)Russell, a.g.e., s.161-163. İktisadi iktidar ile askeri iktidar arasındaki işbirliği ve bunun eleştirilmesi için bkz.Wright Mills, İktidar Seçkinleri, Çev.Ünsan Oskay, Bilgi yay.,Ankara.

(106)Russell, a.g.e., s.156-167,Ayrıca bkz.Mills,a.g.e.,s.13-14.

Dinsel iktidar biçimi hakkında söylenecekler kral iktidarı kadar belirli değildir. Dinsel düşüncelerin kişi vicdanını daha çok ilgilendirmesi nedeniyle ilk planda siyasal nitelikli olmadığı söylenebilir. Fakat bu her zaman böyle olmamıştır. Russell'ın iktidar mücadelelerine ilişkin düşüncelerinden dinsel düşüncelerin din adamlarınca çeşitli nedenlerle "siyasallaştırıldığı"nı kabul ettiği çıkarılabilir. Özellikle orta çağda görülen kilise-kral çekişmelerinde gerçekte devlet yetkilerini daha fazla kullanma çatışmasına girilmiş, bunun mücadelesi verilmiştir. Teknolojik gelişmeler ve ulusçuluk akımı sonucu bu mücadelede kral iktidarı galip gelmiştir."

Bir iktidar biçiminin "geleneksel" sıfatını alması "kısmen göreneğe dayanan" bir saygı ile olur. Örneğin, hükümdara karşı gelmenin "kamuoyun"ca onaylanmamasında durum böyledir. (107) Görenekler genellikle dinsel kökenli gibi görünür. Yine de bu durum, göreneklerin, yöneticiye karşı gelmeme konusunda halk inanışlarının, farklı kaynaklardan gelebileceğini söylemeye engel değildir.

Kamuoyu desteğinin bir yönetime olumlu olabileceği gibi, olumsuz etkide de bulunabilir.

Kamuoyu desteğinin olumlu yanı iktidarı elinde bulunduranları "siyasal zorbalıktan" alıkoyabilmesidir. Geleneksel iktidar sahibi kendisine sağlanan desteğe bakarak güvenle hareket eder ve aşırılıklardan kaçınır.

Diğer yandan kamuoyunun desteği iktidarda bulunanı daha çok keyfiliğe itebilir. Bu durumda iktidarı elinde bulunduran, kendisine verilen bu desteği kötüye kullanmakta

(107) Russell, a.g.e., s.49.

ve adaletsizliklerini bu desteğin ardında saklayabilmektedir. (108)

Dinsel iktidar ve kral iktidarı biçimlerini birbirinden ayırmanın kolay olduğu söylenebilir. Zaman zaman bu iki iktidar tek elde toplanmıştır. Fakat yine de kral iktidarı ve dinsel iktidar birbirinden ayrıdır. Bazen krallar, meşruluk temellerini dine dayamışlardır. Bu, çeşitli nedenlerden kaynaklanır. Kral, iktidarını yeterince güçlü hissetmeyince bir meşruluk zemini arayabilir. Veya dinsel iktidara boyun eğdirmek amacı da bulunabilir. Denilebilir ki tarih boyunca kral iktidarı ve dinsel iktidar çevreleri arasında sürekli bir etkilenme, çoğu zaman mücadele meydana gelmiştir.

Russell'da iktidar ayrımının ikinci ögesini yeni kazanılmış iktidar biçimi oluşturur:

Bunlardan birincisi olan ihtilal iktidarı, büyük bir çoğunluğa veya halkın geniş bir kesiminin "onayı"na dayanır. Bu nedenle geleneksel iktidar ile benzerlik gösterir. Fakat yine de yeni bir iktidar biçimi sözkonusudur. İhtilal iktidarı kurulurken çoğu zaman güç kullanılır. bu açıdan yalın iktidara benzer. Fakat ihtilal iktidarı "zordan çok onay"a dayanır. Bir iktidarın "ihtilal iktidarı" sıfatını taşıması için onun "komünizm veya ulusal bağımsızlık" gibi yeni bir düşünceye dayanması gerekir. Aynı zamanda bu yeni anlayışın gerçekleştirilmesi için geniş bir insan kitlesinin desteğine ihtiyaç vardır.

İhtilal iktidarı ile yalın iktidar yönetilenlerin

onayı konusunda ayrılırlar. Yeni kazanılmış iktidar biçimlerinden olan yalın iktidar, gelenek veya onaya dayanmaz. Devlet içinde iktidarın Machiavelist yollarla ele geçirilişi askeri diktatörlük ve istibdatlarınkine oranla daha "amansız" bir yalın iktidar doğurur. (109)

Düşünüre göre yalın iktidarın ortaya çıkışı "askeri" niteliklidir. Böyle bir hareket sonucu askeri dikta rejimi kurulabilir. Yalın iktidar bir ülkenin ele geçirilmesi sonucu da kurulabilir. Düşünür bu ikinci şekliyle yalın iktidarın bazen dünya uygarlığının gelişmesine önemli katkılar sağladığı görüşündedir. Örneğin, "Büyük İskender ile Jül Sezar, savaşlarıyla tarihin gidişini değiştirmişlerdir. "Büyük İskender yunan dili ve kültürünün gelişmesi ve yayılmasına önemli katkıda bulunmuştur. Fransız dili ve kültürünün oluşmasında ise aynı etkiyi J.Sezar yapmıştır.(110) Fakat bütün bunlar Russell'ın yalın iktidarı onayladığı anlamına hiç bir zaman gelmez. Çünkü yalın iktidar, onun en fazla kötülükleri üzerinde durduğu iktidar biçimidir.

İhtilal iktidarında iktidarın meşruluk temeli değişmektedir. Tarihte ihtilal iktidarına ender rastlanır. Yalın iktidar ise aksine oldukça sıkça rastlanan bir iktidar biçimidir. İhtilal iktidarı toplumsal yaşamda derin izler bırakır. Aynı zamanda yenilikleri, bir dünya görüşünü beraberinde getirir. russell ihtilal iktidarına örnek olarak Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında kurulan Washington yönetimini, Fransız İhtilali sonrası iktidarı ve 1917 Bolşevik ihtilali sonrası kurulan iktidarı vermektedir.(111)

(109)Russell, a.g.e., s.120.

(110)Russell, a.g.e., s.47-48.

(111)Russell, a.g.e., s.45.

VII-ÇAĞDAŞ ÖRGÜTLER VE İKTİDAR İLİŞKİLERİ

A-ÖRGÜTLERDE

Başkalarını etkileyebilme, belli bir yöne sevk etme gibi davranışlar iktidar ilişkilerinin bir kısmının sosyal yaşama değişik yansımalarını oluştururlar. Bu tür ilişkiler toplu yaşama geçildikten sonra ortaya çıkmışlardır. Toplum halinde yaşamaya geçtikten sonradır ki örgütler ortaya çıkmıştır. İktidar ilişkileri de gittikçe karmaşık bir hale gelmeye başlamıştır. Düşünür bu durumu şöyle ifade eder; örgütler artık "iktidarın uygulanmasında" vazgeçilmez araçlardır. İktidar ilişkileri bu örgütlerde örgüt içi hiyerarşik yapı içinde cereyan eder. Her örgütün "iktidar dağılımı ve düzenlemesi" bulunur. (112)

Düşünür, örgütleri bu derece önemsemekle bir realiteyi tesbit etmektedir. Fakat bu arada bireyin iktidar ilişkilerinde sahip olduğu rolü de göz ardı etmez. Gerçi bir örgüte katılan birey örgüttekilerle "güçbirliği" etmekle bir oranda "bağımsızlığı'ndan kaybeder. Fakat bu durum zorunlu ve kaçınılmazdır. Aynı zamanda karşılıklıdır. Örgüte katılan birey aynı zamanda toplumsal yaşama da katılmaya başlar. Örgüte katılan bireyin bağımsızlığını kaybetmesi "demokratik" yapıllı örgütlerde de söz konusudur. Fakat bu bağımsızlık kaybı her bireyi aynı oranda etkiler görünmektedir. Mesela der Russell, demokratik bir yönetimde, "ortaklaşa alınacak kararlarda eğer herkesin oyu eşitse; örneğin, bir milyon üye varsa, herkes bir milyon kişinin tümü üzerinde milyonda bir iktidara sahiptir." (113)

(112) Russell, a.g.e., s.201-202.

(113) Russell, a.g.e., s.203.

Bireyi böylesine ilgilendiren ve etkileyen örgütlerin doğasında başlıca iki özellik vardır. Bunlar, "büyüklük" ve "iktidar yoğunluğu"dur. Büyüklük örneğin bir devlet için söz konusu olduğunda coğrafi açıdan büyüklük anlamını taşır. İktidar yoğunluğu ise örgütün üyelerini kontrol edebilme konusundaki etkinliğidir. Örgütler hangi türden olursa olsun, aynı zamanda, bir yöneten ve yönetilen olgusunu birlikte taşırlar. Yöneticiler diğerlerine göre daha etkilidir ve daha çok iktidara sahiptirler. Bu durum onların iktidar tutkularını doyurmaya yaradığı için bir memnuniyet verir. İktidar tutkusu ve iktidar sahibi olma eğilimi örgütlerde de yayılma eğilimi şeklinde görülür. (114) Russell'a göre örgütlerin doğasından ileri gelen yayılma ve kişiyi kontrol altında tutma, bireyi kendi iradesine rağmen bazı davranışlarda bulunmaya veya bulunmama seçeneksizliği ile karşı karşıya getirir.

Bu durumun kişi özgürlüğü açısından olumsuz bir durum olduğu söylenebilir. Düşünür bu olumsuzlukların karşı güç ve eğilimlerle engellenebileceğini söyler. Bir örgütün "hacimce" büyümesi diğer örgütlerin baskısıyla veya doğal sınırlara erişme ile -bu sınır çoğunlukla bütün dünyadır -son bulur. Örgüt içindeki iktidar yoğunluğu ise "kişisel bağımsızlık sevgisinin" güçlendirilmesiyle önlenbilir. Bir başka deyişle, özgürlük bilincine sahip olma örgüt içindeki iktidar baskısını azaltıcı bir role sahiptir. (115)

B-DEVLET ÖRGÜTÜNDE

Russell, genel olarak örgütler için ileri sürdüğü

(114)Russell, a.g.e., s.204-205.

(115)Russell, a.g.g., s.205.

fikirleri devlete de uygulamaya çalışır. Devlet de bir örgütlü yapıya sahiptir ve ayrıca bireye maddi bir zorlama, güç uygulayabilme yetkisini de elinde bulundurmaktadır. Devlet, geniş ve en güçlü örgüttür. İktidar mücadeleleri devlet örgütünde daha açık bir şekilde görülür. Çekişmeler daha acımasızdır.

Russell, devletin bireyler üzerindeki baskısının teknolojik gelişmeler ile giderek arttığını söyler. Teknik gelişmeler bir yandan yönetilenlerde devlete bir "bağımlılık" psikolojisi uyandırmıştır. Teknolojiyi elinde bulunduran devlet, birey karşısında oranlanamayacak ölçüde güçlüdür. Teknolojik gelişmelerin bir sonucu da, ekonomik ve askeri güçlerin büyümesini sağlaması olmuştur. (116)

Devletin, toplumsal yaşamın her yanına yayılarak etkinliğini arttırdığını söyleyen Russell, bu noktada, Tocqueville'in görüşlerine yaklaşmaktadır. Gerçekten Tocqueville de demokratik rejimlerde, bireylerin daha önce özel kişilerce yerine getirilen ihtiyaçlarını bile devletin karşılamaya başlayacağını ileri sürmüştü. Devletin etkinliği öyle artacaktı ki bireyin neye inanıp inanmayacağı bile devletin ilgi alanına dahil sayılacaktı. Ekonomi alanında da güçlü olacak olan devlet, sonuçta, "herşeye hakim olmaktadır." (117)

Teknolojik gelişmeler çağdaş düşünürleri de halâ meşgul eden bir konudur. Duverger bu durumu şöyle vurgulamaktadır:

(116)B.Russell,Yetke ve Birey,Çev.Ayseli Usluata, Cem yay.İstanbul.1975. 22-23,26;Teknolojik gelişmelerin olumsuz boyutları hakkında bkz. Russell, Bilimin Toplumsal İşlevi,s.28-30,37,41,43.Bilimsel gelişmeler, totaliter bir yönetimce Platoncu bir yaklaşımla düşünce özgürlüğünden mahrum bir kitle yaratabilir. bkz.s.58-59.

(117)Göze,Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, s.258-259.

"Moderen devlet daha iyi yönetmektedir, ama daha çok yönetmektedir. Eski toplumlarda insanların iktidarla hiç bir temasları yoktu. İktidar uzakta kalıyordu çünkü. İnsanlar hemen her alanda ondan vazgeçiyorlardı. Modern toplumlarda ise yaşayışlarının büyük bir bölümü bakımından devlete bağımlıdılar. İktidarla olan temasları, dolayısıyla onun sopasını hissetme fırsatları da artmaktadır.

...

Kudretin araçlarını arttırmak demek, onun kötüye kullanılması olanaklarını da arttırmak demektir. Modern ulaşım ve propaganda yöntemleri, bu günün diktatörlerine uluslar üzerinde eski çağlarındaki ile hiç ölçülemeyecek olan bir tahakküm olanağı vermektedirler."(118)

Bu ve bunun gibi nedenlerden dolayı çağdaş devletin iktidarının yoğunluğu ve yayılma eğilimi daha çoktur.

Russell, örgütlerdeki büyüme ve iktidarın yoğunlaşması ilişkisini devlet örgütü açısından da göz önüne almıştır. Gerçekten de devletin çok daha karmaşık özellikleri bulunan bir örgüt olduğu sugötürmez bir olgudur. Düşünür, örgütlerdeki genişlemenin, coğrafi yayılmanın birey özgürlükleri aleyhine bir durum olduğu kanısındadır. Fakat devlet söz konusu olunca coğrafi büyüme özgürlüklerin artması sonucunu doğurur. Çünkü devletin bireylere uyguladığı güç merkezi otoritenin uzağına gidildikçe azalma gösterir. (119)

Düşünürü örgütler ve devletin yayılması konusunda farklı düşünmeye iten nedenler olmalıdır. Örgütlerin iktidar yoğunluğu büyüme ile arttığına göre, aynı durumun devlet için de sözkonusu olacağı Russell'a bir eleştiri olarak yöneltilebilir. Üstelik devletin bireyler üzerinde güç

(118)M.Dverger, Politikaya Giriş, İstanbul 1984, s.194.

(119)Russell, İktidar, s.206.

kullanma ayrıcalığı da vardır. Russell, devletin sınırları genişledikçe iktidar yoğunluğunun azalacağını söylerken kendi sistemi içinde tutarlılığını sergilemektedir.

"En İyi Devlet" bölümünde ayrıca ele alınacağı gibi Russell, ideal bir devlet deyince, bütün dünyaya egemen, bazen az sayıda, bazen de tek bir federasyonu anlar. Böyle bir dünya demek ona göre daha fazla özgürlük demektir. Böylece devletin teknolojik gelişmelerden de yararlanarak kazandığı birey üzerinde baskı uygulama gücü, bu gücün uygulanacağı coğrafi alanı genişletmekle en aza indirilebilecektir. (120)

VIII-İKTİDARIN SINIRLANMASI

İnsanlık tarihi bireyin kendi haklarını iktidar sahiplerine karşı koruma mücadelesi ile doludur. Teknolojik gelişmelerin çağdaş toplumlardaki organikliği arttırdığı bir gerçektir. Birey ise kendini bu gelişmeler karşısında çoğu kez çaresiz hissetmektedir. Başta devlet olmak üzere, diğer dev örgütler karşısında insana saygıyı sağlamak ve birey özgürlüğünü korumak eskiye oranla daha da önem kazanmış bir sorundur. Çoğu kez parlamenter rejimde düzenlenen kişi özgürlüklerini korumayı amaçlayan kurumlar yetersiz kalabilmektedir. O halde özgürlüklerin korunması için daha etkili çözümler bulmak gerekmektedir.

Bu endişeler Russella'da da temel problemlerdir. Toplumsal yaşamda iktidarın gücü giderek artmaktadır. bu düşünce bir yerde iktidarın tek elde toplanma tehlikesini başka bir şekilde ifade etmektir. Siyasal iktidarın da bu yöndeki eğilimleri önlenmelidir. Bu anlamda Russell

Montesquieu'nün kuvvetler ayrılığını benimser fakat, yeterli bulmaz. Devlet gücünün kullanılmasının çeşitli organlar arasında paylaştırılması, dağıtılması, siyasal iktidarın sınırlandırılmasına gerçekten en önemli katkıyı sağlar. Fakat bu sınırlama yeterli değildir. İktidarın yayılmasını, dağıtılmasını daha da etkin bir şekilde gerçekleştirmek, birey özgürlüklerini etkin bir şekilde korumak için kaçınılmazdır. Ona göre, iktidar "bir tür zehir"dir ve bu zehirin giderilmesi yollarını bulmak gerekir. (121)

Russell, bireye siyasal kararların alınmasında daha çok söz hakkı tanınmasından yanıdır. Böylece birey kendi kaderini gözetme imkanı bulacaktır. Bütün ülke genelinde yapılan seçimler, kişinin siyasal kararlara katılmasında bekleneni verememektedir. Çünkü bu durumda seçmenin karşısına getirilen sorunlar onu ilgisiz kalmaya iter. Daha küçük gruplarda oy kullanmak ve bireyin kendini daha yakından ilgilendiren konularda tercihini kullanması, demokrasiyi daha etkin bir duruma getirecektir. Parlamentonun oluşturulması için yapılan seçimler dışında bireyi daha yakından ilgilendiren konularda da seçimleri yaygınlaştırmak gerekir der.

Bireyi yakından ilgilendiren konulardan biri, onun ve üyesi olduğu grubun çıkarlarıdır. Örgütlenen çıkarlar isteklerini siyasal alana yansıtacaklardır. Bu yansıma parlamentoda çıkarların da bu adla temsil edilmesi ile gerçekleştirilebilir. Böyle bir yol izlendiğinde siyasal katılım daha etkin olacak, dolayısıyla iktidar yönetilenlerin kontrolünde olacaktır.

(121)Edward McNall Burns, Çağdaş Siyasal Düşünceler (1850-1950)Çev.Alaaddin Şenel, Birey ve Toplum yay. 1984, s.105.

Russell, "demokrasinin siyasal bakımdan olduğu kadar, psikolojik bakımdan da varlığını koruyabilmesi için" çıkarları temsil eden vekillerin de parlamentoda bulunması gerektiğine inanır. Böylece bu temsilciler aracılığıyla geniş bir kitlenin sorunları hakkında parlamento bilgilendirilebilecektir. Yönetilenlerin siyasal kararlara katılmaları sağlanacaktır. (122)

Çıkarların parlamentoda temsili korporatif temsil ile çağrışım yapar. Korporatif temsil en aşırı bir şekilde Korporatif Devlette kendini bulur. Bu sistemde yaşama meclisi sosyal kuruluşların temsilcilerinden oluşur. Sosyal kuruluşlar ve bunların temsil ettiği çeşitle "menfaatler... Devletin siyasi teşkilatı" içinde temsil edilir. (123) Russell çıkarların temsiline liberal devlet sistemi içinde yer almasını anlar. Yoksa totaliter sistemlere yaklaşma gibi bir eğilimi yoktur. Diğer yandan o, parlamentoda sadece veya meclislerin birinde korporatif anlayışa göre bir yapı oluşturma fikrine uzaktır. Onun kasdettiği toplumun her kesiminin olduğu gibi; sendikalar gibi, çeşitli ekonomik ve sosyal grupların da parlamentoda temsil edilmesidir ki; bu da demokrasinin ruhuna son derece uygun bir yaklaşımdır. Toplum çeşitli gruplardan, değişik kesimlerin bir araya gelmesinden oluştuğuna göre böyle bir yaklaşım onaylanabilir. Nitekim, çağdaş demokrasilerde menfaat grupları ve baskı gruplarının siyasal kararların alınmasına etkide bulunmaları demokrasinin bir gereği sayılmaktadır. (124)

(122)Russell, İktidar, s.356-357.

(123)Ayferi Göze,Korporatif Devlet (XIX ve XX nci yüzyıllarda Avrupada Korporatif Devlet Teorileri ve Korporatif Devlet Sistemleri)Doçentlik tezi, İstanbul 1968, s.28-29.

(124)Mehmet Akad, Baskı Gruplarının Siyasal İktidarla İlişkileri, İstanbul 1966.

Russell, "Özgürlüğün şu ya da bu biçimini güvenlik altına alacak ve yetkilerinin sınırını aşan memurları... çabucak hizaya getirecek eleştirmelerde bulunacak kuruluşlar" oluşturulmalıdır der. (125) Böylece düşünürün yasamanın yanında yürütme ve idarenin de sınırlanmasının yollarını aramakta olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu kurumlar bireyi siyasal iktidarda daha fazla etkili kılacak, yürütme ve idarenin memurları karşısında iyi koruma sağlayabilecek nitelikte olmalıdır.

Siyasal iktidarın sınırlanması, düşünürün değişikle yola getirilmesi gerekir. Bu düşüncesinin özünü bir makalesinde açıkça bulmaktayız: "İnsan tabiatı sorumsuz güce güvenemez, sormsuz bir gücün bulunduğu her yerde, en korkunç işkenceler bulunabilir." (126)

Yürütmeye karşı korunmada düşünürce idarenin görevlilerinin keyfi davranışlarına karşı birey haklarının korunması asıl amaçtır. Çünkü ona göre her türlü memurlar kastının içinde zorunlu olarak "tüm güdülerini kendilerini tiranlığa gitme yolunda dürten" bir grup insanın bulunması kaçınılmazdır. (127) Kişi özgürlüğünün keyfi davranışlara karşı korunması için suçluları ele geçirmek amacıyla kurulan polis teşkilatlarının yanında, suçsuzluğuda ortaya çıkaracak teşkilatlar önerir. (128) Özgürlüklerin teminat altına alındığı, bütün niteliklere sahip bir hukuk devleti için, bu önerileri benimsemek zorunludur.

(125) Russell, a.g.e., s.358-359.

(126) Bertrand Russell, "Bilim ve Toplum", Çev.S.Eyüboğlu-V.Günyol, Yeni Ufuklar, Cilt 10, Sayı 116, 1961, s.6.

(127) Burns, a.g.e., s.105.

(128) Russell, a.g.e., s.360-361.

Düşünürün temel endişesi iktidarın tek bir örgüt; yani, devlette toplanmasının neden olacağı sakıncalardır. Siyasal iktidarın sınırlanması konusunda, buraya kadar ifade edilenlerin yanında, onun görüşleri arasındaki ademi merkeziyet ve düşünce özgürlüğü konularına da değinmek gerekir.

Siyasal iktidarın ve diğer yetki sahibi otoritelerin keyfiliklerini önlemenin yolu Russell'a göre "iktidarın geniş çapta" dağıtılmasından geçer. (129) Bu düşünce devlet örgütü içinde ademi merkeziyet olarak somutlaşır. Ademi merkeziyet sisteminde merkezi otoritenin çeşitli yetkilerinin bir kısmı yerel kuruluşlara verilir. Böylece yetkilerin tek elde toplanmasından ileri gelen sakıncalar bir ölçüde önlenmiş olur.

Devletin bireylere uyguladığı baskıyı azaltmak için ademi merkeziyet sistemine başvurulması görüşü Tocqueville'-ce de savunulmuştur. O da özgürlüklerin korunması ve yaşatılması için ademi merkeziyet sistemini önermiştir. Tocquevill'de ademi merkeziyet kurumları hem devlet iktidarına ortak olacaklardır, hem de bireylerin yönetime katılmaları ve kendilerini yetiştirmeleri sağlanacaktır. (130) Sonuç olarak Russell'ın, Tocqueville'in ademi merkeziyet ile ulaşmak istediğini hedeflediği söylenebilir. Russell ademi merkeziyet görüşünü en iyi devleti olan "Dünya devleti"ne uygulamıştır. Bu noktaya üçüncü bölümde tekrar dönecektir.

Russell'da siyasal iktidarın sınırlanması ve birey özgürlüklerinin korunmasında başvurulabilecek bir çözümü de düşünce özgürlüğünü arttırmaktır. Düşünce özgürlüğünün güçlenmesi demek keyfiliklerin azalması demektir. O, bunun karşı propaganda ve eğitim ile gerçekleştirilebileceğine inanır. Devletin giderek güçlenmesinin sakıncaları "eğitim

(129)Burns, a.g.e., s.103.

(130)Göze, Siyasal Düşünceler Ve Yönetimler, s.261.

ile, eksiksiz bir düşünme ve tartışma özgürlüğü,..propaganda örgütleme, (örgütlü propaganda)" ile önlenebilir.(131) Bunun için eğitimciler çocukları özellikle savaş karşıtı düşüncelerle, , hümanizmi özendirici, iktidar tutkusunu azaltıcı bilgilerle donatmalıdır. Böylece çoğu zaman önyargıdan kaynaklanan olumsuz, zararlı bir psikolojik ortamın doğması engellenir. Aynı zamanda eğitim, özgürlüklerin daha iyi anlaşılması ve benimsenmesini, dolayısıyla demokratik düzenin kurulması ve korunmasını da geniş ölçüde kolaylaştıracaktır. (132)

Karşı propaganda çağdaş devlette basın ve diğer iletişim araçları ile yapılabilmektedir. Karşı propaganda ile siyasal iktidarın faaliyetlerini sabote etmek gibi bir anlam çıkmamalıdır. Karşı propaganda ile örgütlenmiş demokratik toplum gereklerine uygun bir düşünce açıklama ve yayma amaçlanır.

Kişi özgürlüklerinin siyasal iktidara karşı basın yoluyla savunulması düşüncesini Constant'ta buluruz. Gerçekten Constant kişinin bağımsızlığı ve özgürlüğü için basın özgürlüğünün savunucusu olmuştur. Ona göre basın özgürlüğü "kişi özgürlüklerinin ve güvenliğinin" garantisidir. İktidarın keyfiliklerinin önlenbilmesi için basın özgürlüğü zorunludur. (133)

IX-RUSSELL'IN İKTİDAR GÖRÜŞÜ HAKKINDA ULAŞILABİLECEK BAZI SONUÇLAR

Bertrand Russell'ın iktidar anlayışının incelenmeye

(131)Burns, a.g.e., s.103.

(132)Russell, İktidar,s.374-375-383.

(133)Göze, Siyasal Yönetimler, s.247.

çalışıldığı bu bölümden bazı sonuçlara varılabilir:

Russell, iktidar ilişkilerini incelerken iktidar tutkusu kavramından yola çıkmıştır. Buna göre bireyler yetki sağlayan makamlara ulaşmak için bir sevgi beslerler. Bu sevgi daha çok bir tutkudur. İktidar elde etme tutkusu toplumsal yaşamda bir rekabete yol açar. Çünkü yetki sağlayan makamların sayısı az, buna karşılık, buralara ulaşmak isteyenler oldukça çoktur.

İktidar sağlayan makamlara geçme isteği toplumda bir çatışmaya ve rekabete neden olur. Kural olarak her insan bu rekabete katılmaya yatkındır. Çünkü iktidar sevgisi evrenseldir. Her kişide iktidara duyulan özlem şu veya bu şekilde bulunur. İktidar tutkusu kişiye siyasal davranışlarda bulunmaya iter. Fakat siyasal olarak yorumlanmayacak yetki sağlayıcı makamlara yönelme de olabilir. Özellikle "çekimser" tabiatlı insanlar bu yolu seçerler. Bu durum Russell'ın kuramındaki açıklaması iktidar tutkusunun nitelik değiştirdiği şeklinde olabilir.

Russell'ın iktidar tanımının arkasında bir sahip olma eğilimi yatar. Birey elde etmek istediklerine iktidar aracı ile ulaşmak ister.(134) Gerçi düşünür, böyle bir tutumu olumsuz karşılamıştır. Fakat toplumsal ilişkilerde görülen durum böyledir. İktidar tutkusunun temelinde bir sahip olma duygusunun yattığı görüşü daha önceden Hobbes tarafından savunulmuştur. Hobbes, insanın iktidar elde etme düşüncesinin yattığını söyler. Böylece Hobbes'ta da iktidara yönelmenin kökeninde bir sahip olma duygusunun bulunduğu söylenebilir.(135) Hobbes'a göre iktidar arzusu öylesine etkili bir tutkudur ki, ancak bireyin ölümü ile

(134) Esat Çam, Batı Demokrasisinde Siyasi İktidar İle İktisadi İktidar, İstanbul, 1966, s.7.

(135) Çam a.g.e., s.6.

son bulabilir.(136)

Bu nedenle Russell'ın iktidar görüşünde yer alan iktidar tutkuları konusunda, Hobbes'tan etkilendiği söylenebilir.

Russell'da birey, sadece iktidar tutkusunun etkisiyle hareket etmez. Kişinin idaresi de iktidarı elde etmede önemli rol oynar. Her ne kadar bir kimsenin belli bir grup veya geniş bir toplulukta lider olması veya yönetilen durumunda bulunmasını Russell iktidar tutkusunun çokluğu veya azlığı ile açıklamış ise de, bireyin diğer özellikleri de önemli bir rol oynar. Bu nedenle tarihi şahsiyetler iktidar biçimlerinin yıkılışında veya birbirine dönüşmesinde önemli tesirde bulunmuşlardır. Russell'da iktidar, tarihsel bir olgu özelliğini de beraberinde taşır.

Russell'da iktidarın elde edilmesinde kuvvet önemli bir etkidir. Buna göre "kuvvet", elinde bulunduğu kimseye kişiler veya gruplar üzerinde üstünlük sağlamaya yarar.(137)

Düşünüre göre bir iktidarın niteliği üzerinde bazı sonuçlara ulaşmak için iktidarın "uygulanışı" ve elde edilmek istenen sonuçlara bakmak gerekir.(138) İktidarın amaçları söz konusu olunca meşruluk sorunu gündeme gelir. Siyasal iktidarın uygulandığı sistem veya rejime göre bir meşruluk temeli vardır. Bu nedenle katılımcı bir sistemde iktidarın elde etmek istedikleri ile meşruluk temeli arasında bir uyumun bulunması gerekir. Böyle olmayıp ta meşruluk tartışma ortamına geldiğinde iktidarın el değiştirmesi söz konusu olabilir.

(136) Nakleden Daver, Siyasal Bilime Giriş, s.82.

(137) Daver, a.g.e., s.99.

(138) Russell, İktidar, s.343.

Russell'da bir iktidarın gelenekselleşmesi aynı zamanda meşruluk kazanması anlamına gelir. Bu nedenle onun iktidar sınıflamasındaki yalın iktidar biçimi meşruluktan uzaktır. Gelenekselleşmiş iktidarlarda zaman zaman, yönetilenlerin iktidara sağladığı desteğin azalması ile iktidarın yalınlaşması söz konusu olmaktadır. Yalınlaşan iktidarda da meşruluk tartışması başlayabilir.

İktidarın meşruluk unsuru konusunda Russell'ın görüşleri Weber ve Duverger ile benzerlik gösterir. Hatta aralarında fazla fark olmadığı söylenebilir. Bir iktidar biçiminin devam edebilmesi için meşru olması meşruluk temeline dayanması gerekir. Yönetilenlerin çoğunluğunca onaylanmayan bir iktidar meşruluk sorunu ile karşı karşıyadır.

Russell, iktidar sorununu teknolojik gelişmelerin doğurduğu sonuçları da dikkate alarak incelemiştir. Sonuçta çağdaş siyasal iktidarın eskiye oranla çok fazla güçlendiğini ileri sürmüştür. Gerçekte kamu yararını gerçekleştirmede bir araç olması gereken iktidar, bunun dışındaki amaçları gerçekleştirmek için bir araç haline sık sık getirilmektedir. Böyle olunca siyasal iktidarın daha etkin bir şekilde sınırlandırılması gerekir:

Siyasal iktidar çoğulcu bir toplum düzeninde diğerlerine göre daha etkin bir şekilde sınırlandırılabilir.. Çoğulcu toplum; "farklı çıkarların uzlaşma içinde çatışmayı sürdürerek iktidarın karar alma sürecinde etkinlik sağlamaları, kararlara katılmaları, iktidarı salt yöneticiler açısından değil, geniş tabanlı bir paylı iktidar" anlayışının egemen olduğu bir toplumdur.(139) Demokratik toplumdan "bir çok grubun,

(139) Akad, a.g.e., s.131.

kurumunun ve derneğin bir arada bulunduğu ve siyasal iktidarı, özellikle devlet iktidarını, etkiledikleri, yerine göre frenledikleri denetledikleri" toplum anlaşılmalıdır.(140)

Russell, çoğulcu ve demokratik, insan haklarının geçerli olduğu bir topluma ulaşabilmek için, iktidar elde etmenin bir amaç olmaktan çıkarılması gerektiğini ileri sürer. İktidar "siyasal mücadelelerde olduğu gibi" toplumsal yaşamın diğer alanlarında da bir "araç" olmalıdır. (141) Fakat iktidar her zaman bir amaç haline gelmeye yatkındır. O halde bunu engellemek gerekir. Bu engelleme, "iktidar'ı "amacından başka bir amaçla" sınırlandırmakla mümkün olabilir. (142)

Etkin bir sınırlamanın söz konusu olabilmesi için iktidar sahiplerinin nihai amacı "toplumsal işbirliğini her hangi bir grupta başka bir gruba karşı değil" bütün insanların iyiliği için desteklemek olmalıdır. (143)

Düşünür, iktidarın zararlı eğilimlerinin ancak demokratik bir yönetim içinde önlenebileceğine, iktidar "herkesçe" paylaşılmadıkça sakıncalarının kaçınılmaz olacağına inanır. (144) Demokratikliğin gerçekleşebilmesi için halkın "büyük bir bölümünün siyasal iktidarda pay sahibi" olması gerekir. Devlet yönetiminde iktidar ilişkisi iki yönlüdür. Bir yandan yönetilenler, üstlerindeki iktidara rıza gösterirken diğer yandan; yöneticiler de "iktidar sahibi oldukları"

(140)Daver, a.g.e., s.93.

(141)Russell, İktidar, s.314.

(142)Russell, a.g.e., s.337.

(143)Russell, a.g.e., s.345-346.

(144)M.Sencer, Batı Felsefesi Tarihi, önsöz.s.XXI.

toplumun genel çıkarlarını gözeteceklerdir. (145)

Demokraside "uzlaşma" sağlanması kuraldır. Bu nedenle siyasal iktidarın "kamuoyuna saygı" duyması, dikkate alması gerekir. Siyasal iktidar el değiştirse bile seçim mücadelesini kaybeden siyasal partilerin varlığının devam edeceğine herkes emin olmalıdır. Aksine hareket demokrasinin ortadan kalkması, iktidar sevgisinin amaç haline geldiği diktatörlüklere yol açabilir. (146)

Russell'ın tercihi görüldüğü gibi demokratik ilkelere dayanır. Ona göre "yönetilenlerin korunmasını hiç değilse bir dereceye kadar sağlayan sadece bir tek metod bulunabilmiştir... o da demokrasidir." (147)

(147)Russell, İktidar, s.241.

II. BÖLÜM

BERTRAND RUSSELL VE SOSYALİZM

I-MARXİZM VE RUSSELL

Bertrand Russell çok yönlü bir düşünürdür. İlgilendiği konular sadece iktidar ilişkileri ve iktidarın sınırlanması sorunu değildir. Onun "siyasal öğretisi"nde marxizm ve diğer sosyalizm akımları da önemli bir yer tutar. Fakat o, marxizmi sadece eleştirmekle yetinmiştir.

Diğer yandan Fabian ve Lonca sosyalizmiyle daha çok uğraşmıştır. Fakat bu noktada siyasal düşüncesinin fazla ayrıntılı olmadığı belirtilmelidir. Bu konu bir sonraki başlık altında ele alınacaktır.

Bertrand Russell'ın sosyalizm anlayışını değerlendirebilmek için Marxizme bakışını da gözönünde tutmak gerekir. Böylece onun eserlerinde geçen "sosyalizm" kavramıyla anlatmak istediği daha kolay saptanabilir.

Düşünür, marxizmde ki dialektik zorunluluğu reddeder. İnsanlık tarihinde "dialektik bir zorunluluk" bulunduğunu kabul etmek için önemli nedenler olmalıdır. Oysa, her olayın zorunlu olarak bir "ilerleme" sağlayacağı söylenemez. Fakat Russell bunu ileri sürerken etraflıca bir gerekçe bulmaya özen göstermez. Bir insanın yanılmazlığını kabullenmenin düşünsel bir basitlik olacağını söylemekle yetinir.(1)

Russell, marxizmdeki proleterya diktatörlüğünün, şiddete dayalı devrimle kurulmasına tümüyle karşıdır. Ancak bundan önce, marxizmde devrimin anlamını belirlemek gerekir: Devrim marxizmin ayrılmaz parçasıdır. Devrim

(1) Russell, Aylaklığa Övgü, s.95.

marxizmde daha komple bir anlam içerir. Marx'a göre devrim için önce uygun bir ortam hazırlanmalıdır. Bu ortam için, devrimi yapacakların kendilerini değiştirmeleri, bilinçlenmeleri ve diğer toplumsal şartları oluşturmaları gerekir. Devrim ortamının doğması için, kitleler mevcut rejime inancını kaybetmelidir. Devrim ortamı oluştuğunda egemen sınıf üyeleri arasında önemli aykırılık ve çekişmeler olacaktır. Çalışanlar sık sık greve gidecekler, böylece kitleler "yöneticilerin toplumu yönetmekte" yetersiz kaldıkları inancını benimseyeceklerdir. Bu ortamda devrime sıra gelecektir. Marxist anlayışta devrimin temel ögesi kuvvet ve şiddet olacaktır. Çünkü Marx'a göre "kuvvet yeni bir topluma gebe olan her eski toplumun ebesidir."(2)

Devrim sonrası, proleterler iktidarı tekellerinde tutacaklardır. Bu dönemde burjuva sınıfı ortadan kaldırılacaktır. Marxizmde proleterya diktatörlüğü zorunludur. Aksi takdirde, sınıfsız, sömürünün bulunmadığı bir toplum kurmak mümkün olmayacaktır.(3)

Russell ise bu düşüncelerin hiçbirini onaylamaz. Çünkü devrim sırasında aşırı şiddet kullanımı, sosyal yaşamda kapanması zor yaralar açacaktır. Marx ve öğretisi, devrimden sonra kurulacak düzende "kötü niyetli davranışlara" bir anda son vermeyecek kadar "nefretle" doludur.(4) Toplumdaki diğer sınıfları ortadan kaldırma amacı güdülmesi, toplumsal uzlaşmayı olanaksızlaştırır.(5)

Diğer yandan, proleterya sınıfının devrimde başarılı olacağı kesin olarak söylenemez. Başarılı olduğunda bile uzun mücadeleler proleterya sınıfını amaçlarından uzaklaştıracaktır. Düşünür bu tezini doğrulamak amacıyla,

(2) Burns, a.g.e., s.153.

(3) Göze, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, s.293.

(4) Russell, a.g.e., s.97.

(5) Russell, Batı Felsefesi Tarihi, Kitap III, s.777.

Bolşevik ihtilali sonrasında kurulan yönetimin uygulamalarını örnek gösterir. Devrim ile iktidara geçenler zamanla "proleter psikolojisi"ni terkederler. Artık yönetimde bulunanların düşünceleri bir proleterinkinden farklıdır.(6)

"Marxizm'e göre, proleterya diktatörlüğü demokratiktir. Çünkü, işçilerin, yani halkın çoğunluğunun çıkarlarını temsil eder." Bu diktatörlükte temel amaç sömürüyü yoketmek ve "çalışmaların hayat düzeyini" yükseltmektir. Çoğunluğun azınlık üzerinde egemen olması nedeniyle proleterya diktatörlüğü demokratiktir.(7)

Marxist düşüncede proleterya diktatörlüğünün demokratikliğini de Russell reddeder. Marxizm'de, işçilerin giderek çoğunluk durumuna geçecekleri varsayılmaktadır. Düşünür ise bunu doğru bulmaz. Bu varsayım, özellikle köylülerin mülk sahibi oldukları tarım ülkeleri için doğru değildir.

Diğer yandan lüks tüketim alanında çalışanların proleter sayılması da tartışılabilir. Lüks tüketiminde çalışanlar, ancak kapitalist sistemde iş bulabilirler. Böyle bir kategoriye girenler, siyasal mücadelede sermaye sahiplerini desteklerler. Bu nedenle bu gruba girenleri, sırf çalıştıkları için proleter saymamak gerekir. Böyle olunca proleteryanın giderek çoğunluğu oluşturacağı söylenecektir.(8)

Proleterya diktatörlüğü sonuçta, "oligarşik bir sınıf haline gelen küçük bir azınlığın diktatoryasıdır." Bu nedenle kurulacağı umulan devlet "demokratik" değildir.

(6) Russell, Bolşevizm, s.137.

(7) Göze, a.g.e., s.304.

(8) Russell, İktidar, s.165.

Aynı zamanda marxist bir düzende yöneticilerin elindeki iktidar, kapitalist prensiplere dayalı bir düzendenkinden daha fazladır. Marxist anlamda sosyalist bir devlette, bunca yetkileri olan yöneticilerin her zaman "kamu yararına uygun davranacaklarını düşünmek hatalı bir iyimserliktir. Russell, yöneticilerin geniş yetkilerle donatılması halinde özgürlüklerin liberal sisteme göre daha çok kısıtlanacağına inanır. Böyle bir sistemde ekonomik ve politik iktidarın tamamıyla birleşmesi, insanlara hiç bir fırsat tanımayan korkunç bir baskı makinası doğurur. Böyle bir sistemde bürokratlar kendi çıkarlarına olmayan gelişmeleri engelleyeceklerdir.(9)

Bu nedenle o, devletin sanayi alanındaki aşırı denetimine de karşıdır. Böyle bir fikri sakıncalı ve şüpheli bulur. Düşünür, devletin ekonomi alanındaki herşeye egemen olmasını benimsemede, bu düşüncede olanların "kendilerini işçilerin arasında değil, devlet denetçileri arasında" görmek istemelerine bağlar. Her alanda olduğu gibi ekonomi alanında da geniş yetkiyi merkezci, marxist düzene sağlamakla yöneticiler "endüstri krallarının büyük servetleri bir yana, onların...bütün üstünlüklerini elde edeceklerdir".(10)

Russell'a göre, proleterya diktatörlüğü demokratik olmadığı gibi bu aşamadan komünizme geçiş de imkansızdır. Bunun başlıca nedenlerinden biri, bu dönemde yeni bir sınıfın doğmasıdır. Kapitalist bir sistemde, yöneticiler ile kapital sahipleri arasında işbirliği vardır. Proleterya diktatörlüğünde bu işbirliği kendiliğinden gerçekleşmiştir. Çünkü hem siyasal, hem de ekonomik güç siyasal iktidarda

(9) Russell, Aylaklığa Övgü, s.95-96.

(10) Russell, Dora ve Bertrand, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.120.

toplanmıştır. Böyle bir düzende memurlar maaşlarını diledikleri gibi arttırabilirler. Bu durum Marxizm'de ana hedef olan "servet eşitsizliğini kaldırmayı" imkansızlaştırır. Yöneticilerle halkın geniş kesimi arasındaki ekonomik refah farkı da giderek artacaktır. Russell'a göre, proleterya diktatörlüğünden sosyalizm ve komünizm aşamasına geçişe, yeni toplumsal sınıfın yanında, yöneticilerin tutumları da engel olacaktır. Yöneticiler iktidarı bırakmak istemezler. Onlar yetkileri sürekli elde tutmakla bir alışkanlık, iktidar alışkanlığı kazanmışlardır. Yöneticilerin bu yaşam tarzını bırakmaları onların çıkarları açısından düşünülemez bile.(11)

Yöneticilerin sınıfsız topluma, dolayısıyla komünizme geçişi engellemelerinde, iktidar tutkuları kadar bağınaz ideolojik uygulamaları da önemli bir etkindir. (12)

Russell; Marx'ın, fikir işçilerini, el işçileri karşısında küçümsediğini söyler. Böyle bir tutum içerisinde olmak, sosyalizmin kurulma şansını azaltır. Bu ayrım, aydınları sosyalizm saflarından uzaklaşmaya iter.(13)

O, sosyalizmin proleterya önderliğinde kurulamayacağına inanmıştır. İşçiler yeni düzene en kolay boyun eğecek kitle olabilir. Fakat, sosyalizm, "çoğu ileride yeni düzenin eleştiricileri durumuna geçecek" olan yaratıcı düşünce sahipleri, bilim ve sanat adamları önderliğinde kurulacaktır. Toplumun sosyalizm doktrinine inandırılması ancak böyle başarıya ulaşabilir.(14)

(11)Russell, Bolşevizm, s.136-137, Ayrıca Bkz. Tunçay, Batıda Siyasal Düşünceler 3, s.294.

(12)Russell, Batı Felsefesi Tarihi, Kitap III., s.777.

(13)Russell, Aylaklığa Övgü, s.95-97.

(14)Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.124.

II-RUSSELL'IN SOSYALİZM GÖRÜŞLERİNİN BESLENDİĞİ DÜŞÜNSEL KAYNAKLAR: FABİAN VE LONCA SOSYALİZMİ AKIMI

Sosyalizmden söz etmek için, XIX. yüzyılın ortalarından başlamak gerekir. Bu dönemde sanayi devrimi gerçekleşmiştir. İşçi sınıfı, üretim ilişkilerinin bir sonucu olarak büyümüştür. Bu gelişmelerin belirgin olarak hissedildiği İngiltere ve Fransa'da 1848'lerde sosyalizm adını alacak çeşitli düşünce akımları başlamıştır. Bunlardan kavramsal toplumculukta ekonomik eşitsizliklerin, haksızlıkların giderilmesi için toplumu oluşturan bütün grupların işbirliği yapmaları öneriliyordu.(15)

Yine aynı dönemlerde bilimsel sosyalizm akımı başlamıştır. Liberal devlet anlayışında "kendiliğinden" gerçekleşeceği umulan siyasal ve ekonomik ideal düzen, çalışanların durumunu kötüleştirmekten öteye geçememiştir.(16) XIX. yüzyılda ekonomik gücü tekelinde tutan burjuvazi işçi sınıfının çıkarlarını korumak endişesi taşııyordu.

1848 Komünist manifestosu çalışanların durumlarının ancak üretim araçlarına sahip olmakla düzeltilebileceğini önemle vurguluyordu. Bu amaca ulaşmada işçi sınıfı asıl rolü üstlenecekti.

Bilimsel sosyalizmin bu arayışlar sonucu bazı yönleri ortaya konmuştur. Buna göre Marx ve onu izleyenlerin tasarladıkları sosyalizm "bilimsel"dir. Çünkü ütopyacı, kavramcı sosyalist doktrinden ayrılır. Tarih mutlak bir determinizme dayanır. Üretim ilişkilerindeki zorunlu

(15)Akın, a.g.e., s.199-201.

(16)Göze, Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, s.262.

gelişmelerle sosyalizm kurulacaktır. Bilimsel sosyalizmin bir yönü de "devrimci" anlayışa dayanmasıdır. Bunun anlamı; sosyalizmin, proleteryanın girişeceği bir devrim sonrası kurulacağıdır. Sosyalizm parlamenter yollarla değil "kaçınılmaz" işçi sınıfı ihtilali ile kurulacaktır.(17)

Şiddete dayalı devrim anlayışını benimseyen bilimsel sosyalizm bir çok tepkiyle karşılaşmıştır. Bu tepkiler çeşitli adlar altında toplanabilir. Fakat çalışmanın sınırlarını daha fazla genişletmemek için İngiltere'de ki Fabian Derneği üyelerince savunulan fikirler kısaca gözden geçirilecektir:

Fabian sosyalizmi doktrini XIX. yüzyılın son çeyreği ve XX. yüzyıl başlarında görülür. Fabian derneği üyelerince savunulan prensipler bütünü daha sonra Lonca Sosyalizmi diye de adlandırılmıştır. Bu doktrinin bilimsel sosyalizme en belirgin tepkisi, sınıf ihtilali düşüncesini reddetmesidir. Ekonomik yaşamda eşitsizliklerin ortadan kaldırılması proleterya ihtilali ile değil "evrimci bir yöntemle" kurulacak kollektivist düzenle gerçekleştirilebilir.(18)

Fabian sosyalistleri de bilimsel sosyalistler gibi tarihsel gelişmelerin zorunlu olarak sosyalist düzeni yaratacağını kabul ediyorlardı. Bu sürecin yön değiştirmesi sözkonusu olamazdı.(19) Fakat bu gelişim demokrasi içinde cereyan edecekti. Bu nedenle Fabian sosyalistlerinde, çağdaş demokrasiyi "başka bir düzene" dönüştürmek hiçbir zaman tasarlanmaz. Demokratik düzen sosyalizmin gerçekleştirilmesi için en iyi araçtır. Halk yararına bir kollektif

(17) Daver, Çağdaş Siyasal Doktrinler, s.53.

(18) Daver, a.g.e., s.68.

(19) Daver, a.g.e., s.70.

ekonomik sistem ancak demokraside kurulabilir.(20) Ekonomi alanında kollektifleştirme, bilimsel sosyalizm anlayışının aksine aniden değil, aşama aşama gerçekleştirilecekti. Kollektifleştirmeye havagazı, demiryolları gibi, en uygun alanlardan başlanacak, giderek yaygınlaştırılacaktı.(21)

Fabian sosyalistleri Marxçı değer kuramını reddederler. Marxsizmde değerın doğadaki hammaddelerin emek harcanarak işlenmesinden doğduğu kabul edilmektedir. Oysa Fabianlar, değerin sadece işçiler tarafından yaratıldığını ileri sürerler. Buna göre, değerin yaratılması aynı zamanda "uygarlığın ilerlemesi" ve toplumsal hareketliliğin de bir sonucudur. Bir hisse senedi değeri kazanırken bunun için bir emek harcanmış değildir. Değeri sadece işçi sınıfı değil toplumun diğer kesimleri de yaratır. Dolayısıyla bir çatışmanın sözkonusu olması halinde bu çatışma sadece işverenlerle işçi sınıfı arasında görülmez. Çıkar çatışması mülkiyetin büyük kısmını elinde bulunduran az sayıda toprak sahibi ve diğer kapitalistler ile toplumun tümü arasındadır. Toplumsal yaşamda nüfus hareketliliği, nüfusun arttığı yerdeki toprakların değerinin, bir emek harcanmadan artmasına neden olur. Böyle bir artış ekonomik adaletsizliğe yolaçar.(22) Toplumun yarattığı olanaklardan toplumun tümü yararlandırılmalıdır. Bunu yapmak için "büyük toprak ve kapital" evrimci bir metodla devlete aktarılmalıdır. Yani toprak ve diğer kapitale devlet sahip olmalıdır.(23)

Fabian derneği üyelerince yayılan prensiplerin geliştirilmesi ile Lonca sosyalizmi akımı gelişmiştir.

(20) Burns, a.g.e., s.170.

(21)Daver, a.g.e., s.70.

(22) Burns, a.g.e., s.171.

(23) Daver, a.g.e., s.71.

Fakat bu iki akım arasında çok önemli ayrılıkların olmadığı söylenebilir.(24) Yine de bilimsel doktrinde böyle bir ayırım yapılmaktadır.

Lonca Sosyalizmi İngiltere'de XX. yüzyıl başlarında görülmüştür. Bu akım "yerinden yönetim" taraftarlığıyla ihtilalci sendikalizme yaklaşır. Lonca sosyalistleri siyasal yapılaşmanın "ekonomik birimler"e göre düzenlenmesini savunmuştur. Bu ekonomik birimler loncalardı. Bu nedenle liberal devletteki özel mülkiyet rejimine karşı çıkmışlardır. Mülkiyet, ancak sağladığı sosyal faydaya göre savunulabilir. Lonca sosyalistlerinin ekonomik anlayışlarının özü; fabrika, maden, demiryolu ve benzeri işletmelerin "yönetilmesi ve işletilmesinin" işçi gruplarına bırakılmasıdır. Bunların sahipliği ise devlete ait olacaktır. İşyeri yönetimi ve üretim teknikleri, çalışma koşulları ve zaman konusunda, çalışanlar kendileri kara vereceklerdir. Üretilen malların fiatları tesbit edilirken, devlet tüketicilerin yararını koruyacaktı.(25)

Lonca sosyalistleri, parlamenter rejimdeki temsil sistemine dayalı demokrasi anlayışını eleştirirler. Bu eleştiriler, seçim sistemi üzerinde yoğunlaşır. İngiltere'de uygulanan seçim bölgeleri prensibine dayalı hükümet sisteminin demokrasi ile bağdaşmadığını ileri sürerler. Bu uygulama terkedilmelidir. Yerine, "meslek, sendika" veya endüstri dallarına göre düzenlenen seçim sistemi kabul edilmelidir.

Böylece grupların gördükleri fonksiyona göre organize edilmesini önerirler. Birden fazla sosyal fonksiyon

(24)Eichorn ve diğerleri, Çağdaş Felsefe, Çev. ve düzenleyen:Aziz Çalışlar, 1. bası, Altın kitaplar yay. Bilimsel sorunlar dizisi Şubat 1985 İstanbul, s.123.

(25)Burns, a.g.e., s.176-177.

yerine getiren grup üyeleri daha fazla sayıda oy sahibi olacaklardır. Önerilen sistemde endüstri dalları önemli yer tutar. Her endüstri kolu bir lonca şeklinde örgütlenecektir. Böylece bireyler yerine getirdikleri görevlere göre biraraya gelmiş olacaklardır.(26)

III.RUSSELL'DA SOSYALİZM DÜŞÜNCESİ A-SOSYALİST DÜZENE GEÇİŞ

Russell'ın marxizme eleştirilerinden, onun sosyalist doktrindeki çizgisinin marxizmden farklı olduğu kesinlikle ortaya çıkmış bulunmaktadır. Gerçi o, 1918'lerde her türlü sosyalist akıma sempati ile yaklaşmıştır. Fakat tercihi marxist olmayan bir sosyalizm anlayışından yanadır. Bu tutumunu çeşitli bilimsel eserlerinden çıkarmak mümkündür. "Alman Sosyal Demokrasisi" bu tavrın ortaya çıkmaya başladığı bir eserdir. Diğer yandan sosyalizm hakkında "Fabian Topluluğu" üyelerine konferanslar vermiştir. Fabiancıların sosyalizm anlayışı, İngiliz felsefe geleneğinin bir devamıdır. Bu anlayışta daha çok deney, gözlem, teoriden çok pratik önemsenir. Aynı çizgiyi Russell'da da buluruz. Onun savunduğu sosyalizm katı olmayan, demokratik prensiplere dayanır.(27) Bu nedenle Burns, Russell'ı sosyalist akımlardan, Lonca sosyalistleri arasında incelemiştir.

Russell, lonca sosyalizmi görüşünü savunduğu dönemde, özel mülkiyetin kaldırılması taraftarıydı. Ona göre, iyi bir ekonomik düzende üretilen malların dağıtımı öyle esaslara dayanmalıdır ki, bireyler bu sistemde ekonomik güçlerin kölesi durumuna düşmemelidir.

(26) Daver, a.g.e., s.75.

(27) Gottschalk, a.g.e., s.25-26.

Bu nedenle o, toprak ve diğer sermaye araçlarının "özel mülkiyete" konu olmasını eleştirir. Toprak ve diğer ekonomik zenginliklerin az sayıda kişide toplanması bir adaletsizliği doğurur. Böyle bir sistemde bireylerin dikkat ve enerjileri, toplum yararını gerçekleştirmeye yöneltilenmemektedir. Bireyler özel ekonomik çıkarlarını gerçekleştirme çabasından, toplum için yararlı nitelikteki çalışmalara zaman bulamamaktadırlar.(28)

Adaletli bir ekonomik yaşama ancak sosyalist bir toplumla varılabilir. Russell, bu toplumun kurulması konusunda "Siyasal İdealler"de yer aldığına göre, örgütlenmiş emekçilere güvenir. Sosyalizm, "özgür bir düzen" olmalıdır. Bu düzen kişi özgürlüklerini, hem siyasal hem de ekonomik alanda gerçekleştirmesini sağlamalıdır. Siyasal ve ekonomik özgürlüklerin gerçekleşeceği düzeni kurmaya en yatkın kitle örgütlü emekçilerdir. Emekçiler böyle bir düzeni getirebilirler. Fakat bu konuda aydınlara görev düşer. Emekçileri önce sosyalizm idealine inandırmak gerekir. Aynı zamanda onlara az şeyle yetinmeme bilincini de aşılacak gerekir. Çünkü kurulu kapitalist düzenin girişeceği birtakım "yapay" reformlara kanabilirler. Böyle bir kararsızlık onları sosyalizme ulaşma mücadelesinden alıkoyabilir.(29)

Sosyalizm, ulaşılmak istenen en iyi düzendir. Fakat bu düzenin gelmesi uzun bir zaman alacaktır. Böyle olunca, sosyalizm için mücadele programında sosyalizm hedefine ulaşma ümidini güçlendirici ara program hedefler bulunmalıdır. Uzak bir hedefe varabilmek için kesin sonuca götürmeyecek de olsa, kendi başına yararlı olacak

(28) Russell, Siyasal İdealler, s.50-51.

(29) Russell, a.g.e., s.51.

yakın hedefler belirlenmelidir. Bu anlamda belirlenecek amaçlar ideal düzene hazırlayıcı eylemler olmalıdır. Bir başka deyimle amaç kadar "yakın bir gelecekte gerçekleşebilecek" başarılar da önemlidir.(30)

Russell sosyalizmin sadece ekonomik değil, siyasal yönleriyle de ilgilenir. Bu nedenle sosyalizme siyasal ve ekonomik alanda yapısal değişikliklere giderek ulaşılabilecektir. Değişiklikler bir anda değil aşamalı, "adım adım" gerçekleştirilmelidir. Düşünür, sosyalizmin kurulmasında izlenecek metod konusunda marxist anlayıştan kesin olarak ayrılır. Ekonomik siyasal alanda şiddet felsefesi izlenerek bir yere varılamaz. Bu nedenle ideal kollektivist düzene ancak ihtilal dışı parlamenter yollardan varılabilir.(31)

Russell, proletarya önderliğinde şiddete dayalı devrim yerine, sosyalizmin demokratik yollardan kurulması taraftarıdır. Bu anlamda "Aylaklığa Övgü"de, sosyalizme demokratik yollardan geçileceğini ileri sürer. Bu geçiş, herşeyden önce bireyleri ikna etmeyi hedefler. Sosyalizm mücadelesi daha az nefrete dayalı olacaktır. Halk çoğunluğunun barışçıl yollarla sosyalizm doktrinine inandırılması esas hedeftir.(32)

(30) Düşünür bu konudaki fikirlerini doğrulamak için ihtilalci sendikalistleri eleştirir. Bu eleştiriler aynı zamanda onun ihtilalci sendikalistlerden uzaklığını da gösterir. İhtilalci sendikalistlerin tek hedefi "genel grev"di. Genel grev efsanesinden önce ara hedefler öngörmemeleri onların "dramatik" yanıydı. Düşünüre göre genel grev gerçekleşseydi bile ihtilalci sendikalistler düşündükleri düzeni kuramayacaklardı. Çünkü grev sonrası bunlar toplumsal düzeni sağlamak için polis gücüne ve idarecilere gerek duyacaklardı. Sendikalistlerin daha önceden idarecilik deneyimleri bulunmadığından kuracakları geçici hükümette başkaları görev alacaktı. Diğer yandan zaten bu noktaya gelinemezdi. Başka bir hedef olmadığından işçiler genel grev ortamına gelmeden bıkkınlık göstereceklerdi. Bkz.Russell, Siyasal İdealler, s.46-48.

(31) Russell, Siyasal İdealler, s.44.

(32) Russell, Aylaklığa Övgü, s.108.

Sosyalizmi kurma çabalarını çeşitli engeller bekler. Sosyalizm yeni bir sistem olması nedeniyle bazı alışkanlıkları zamanla ortadan kaldıracaktır. Bu alışkanlıklar önyargıya dayanan davranışlardır. Bu nedenle sosyalizm propagandasına karşı bir muhalefet oluşacaktır. Fakat bu muhalefet, yine barışçı metodlarla aşılabılır. Örneğin, halk genellikle sosyalizmi dinsel düşüncelerin karşıtı olarak görür. Russell'ın tasarladığı sosyalizmde ise din ve vicdan özgürlükleri garanti altındadır. Halk bunu anladığında sosyalizme soğuk bakmaktan vazgeçecektir. Böylece aşama aşama sosyalizm düşüncesi toplumda yayılarak, nihayet sosyalizmi kurma aşamasına gelinecektir. Sosyalizmin kurulması ancak sosyalist düşünceyi benimseyenler çoğunluğa geçtiklerinde sözkonusu olacaktır. Aksine hareket Russell'a göre aceleciliktir.

Çoğunluğun oluşması, seçimlerde bu görüşleri savunan partinin iktidara geçmesiyle gerçekleşir. Toplumda sosyalizm lehine çoğunluk oluştuğunda artık güç kullanılabilir. Russell, böylece Marxizmde başlangıçta sözkonusu olan güç ögesini burada gündeme getirir. Yine de zorunlu olmadıkça güç kullanılmamalıdır. Çoğunluk seçimle ele geçirilir geçirilmez, sosyalist düzen kurulacaktır. Buna engel olmak isteyenler çıkabilir. Fakat çoğunluğu temsil eden bir hükümet, aynı zamanda ayaklanma ve kışkırtmalarıda bastırma hakkına sahiptir. Eğer böyle bir muhalefet görülmezse, sosyalist düzene sancısız, şiddet kullanmaksızın geçilmiş olacaktır.(33)

(33) Russell, a.g.e., s.132-133.

**B-RUSSELL'IN SOSYALİZM ANLAYIŞINDA SOSYAL
VE EKONOMİK YAPI**

Russell'ın benimsediği ekonomik düzende özel mülkiyet kaldırılacak, kollektifleştirilecektir. Toprak ve diğer üretim araçlarının sahibi devlet olacaktır. Devlet kollektif malik olurken, özel mülkiyet sahiplerinin ayrıcalıklarına nasıl son verileceği çözüm bekleyen bir problemdir. Russell'ın görüşünde şiddete yer olmadığına göre, ılımlı bir çözüm önermesi beklenir. Nitekim öyledir de: Ona göre özel mülkiyetin kollektif mülkiyete dönüştürülmesinde orta bir yol izlenmelidir. Ekonomik kollektivizmde asıl amaç ekonomik adaleti sağlamak olduğuna göre, özel mülkiyetin tam karşılığının tazmini benimsenemez. Çünkü böyle bir yol izlenecek olursa kapitalistlerin ulusal gelirden aldıkları payda bir azalma görülmeyecektir. Dolayısıyla kollektivizmden beklenen elde edilemeyecektir. Özel mülkiyetten yoksun kılınanlara "hükümet tahvili" vermek belki düşünülebilirdi. Russell bu görüşü tartışır ve kabul edilemeyeceği sonucuna varır. Çünkü hükümet tahvili alan eski ayrıcalık sahipleri toplumdaki bu konumlarını koruyacaklardır. Russell özel mülkiyetten kollektif mülkiyete geçişte uzlaştırmacı bir tutum içerisindedir. Öyleki özel mülkiyetten yoksun kılınanlara büyük bir haksızlık edilmemeli, hemde kollektifleştirme gerçekleştirilmelidir. Böyle bir amaca, özel mülkiyeti elinden alınanlara yalnızca onlar yaşadığı sürece devam edecek bir gelir bağlanarak ulaşılabilir. Bu metod izlendiği takdirde toplumsal yaşamda derin ayrılıklar oluşmadan kollektivizme geçilebilecektir.(34)

(34) Russell, Siyasal İdealler, s.53-54.

Russell'ın öngördüğü kollektivist düzen çok ayrıntılı değildir. Kollektivizmin gerçekleştirilmesi metodu hakkında söylediklerinin yanında, onun savunduğu kollektivizmin bazı özelliklerini saptayabiliriz.: "Özel kapitalist kuruluşların" kaldırıldığı bir toplumda devlet, "ekonomik rantın tek alıcısı" durumundadır. Büyük ekonomik kuruluşların işletilmesi ve yönetimi o alanda çalışanlara bırakılacaktır. Russell'ın savunduğu Lonca Sosyalizmi düzeninde çalışanlar teknolojik gelişmelerin doğurduğu işsizlik sorunları karşısında korunacaktır. Çok çalışma değil, yeterli çalışma asıl hedeftir. Fakat onun öngördüğü sosyalist ekonomik yapıda, çalışmak tümüyle isteğe bağlıdır. Hatta çalışmak istemeyenler eğitim ve tıbbi tedavi ile çalışmaya yöneltilecektir.(35)

Bir endüstri kolunda, yönetimi elde eden çalışanlar işletmenin işişlerinde bağımsız davranacaklardır. Gerçi bağımsız ekonomik kuruluşlar üzerinde yine devletin bazı denetleyici yetkileri olacaktır. Fakat bu yetkiler sınırlıdır. Devlet ekonomik yaşamda daha özendirici rol alacaktır. Sanayi kuruluşları yeni buluşlar yapmaya yönlendirilecektir. Russell, bu yönlendirmede başarı elde edebilmek için, yeni buluşlardan elde edilen gelirlerden çalışanlara ek kar verilmesini önerir.(36)

Bağımsız işletmeler üzerinde devletin denetleme yetkisi olacaktır. Bu yetki üretilen malların fiyatlarının saptanmasında sözkonusudur. Üretim tekniği ve diğer iç ilişkilerde bağımsız olan işletmeler fiyat saptanmasını kendi başlarına yapmamalıdır. Fiyat sadece belli bir işkolunda çalışanları değil, toplumun daha geniş bir kesimini ilgilendirir. Fiyat konusunda işletmelere

(35) Russell, a.g.e., s.44.

(36) Russell, a.g.e., s.45.

hareket serbestliği tanınması pek çok çıkar çatışmalarına neden olacaktır. Düşünür böyle bir şeyi uzlaşmacı toplum modelinde görmek istemez. Çünkü önemli işkollarında çalışanlar fiyat konusundaki pazarlıkta daha avantajlı durumda olacaklardır. Böyle bir durumda önemli işkolları daha çok kazanaç elde edecekler, toplumda ekonomik eşitlik sarsılacaktır. Böyle bir şey Russell'ın kollektif ekonomi düzeninde bulunmaması gereken bir unsurdur.

Lonca sosyalizminde kollektif mülkiyet devletin olacağına göre bunun sakıncalarını önceden dikkate almak gerekir. Böylece bu sakıncalar daha kolay giderilebilir. Russell der ki, çalışanlar hak talep edeceklerinde artık karşılarında işveren durumunda, kapitalistler değil, devlet olacaktır. Kapitalist sistemde grev yoluna giderek haklar elde edilmeye çalışılıyordu ve devlet çoğu zaman bir hakem rolü üstlenmekteydi. Kollektivist sistemde bu da mümkün olmadığına göre sorun nasıl çözülebilir? Düşünür bu konuda çalışanların girişecekleri grevde "kamuoyu" desteğinden faydalanıp faydalanamayacaklarını tartışır. Fakat kamuoyu desteğine bel bağlanamaz. Çünkü devlet bütün ekonomik muslukları elinde bulundurmaktadır. Böyle olunca, basın organlarını etkileme olanağına fazlasıyla sahiptir. Hatta basından yararlanarak, kamuoyunu çalışanların davaları aleyhine de yönlendirebilir. O halde daha başka bir çözüm bulunmalıdır.(37)

Düşünür, Lonca sosyalizmi sisteminde kollektivizmin sakıncalarını gruplara bağımsızlık tanımakla aşmak ister. Buna göre temel ilke insan ilişkilerinde "siyasal bir varlık meydana getirecek kadar belirlenmiş" her gruba, iç işlerinin organizesinde bağımsızlık tanımaktır. Bu bağımsızlık demokratik esaslara dayalı olacaktır. Gerekirse

(37) Russell, a.g.e., s.55.

grupları temsil edecek bir kişi veya kurul da seçilebilir. Bu durumda işletmelerin işleri, bu kişi veya kurulca yürütülecektir. Böylece siyasal alanda olduğu gibi ekonomi alanında da "demokrasi ve kendi kendini yönetim" gerçekleştirilmiş olacaktır.

İşişlerinde bağımsız loncalar arasında çekişmeler başgösterebilir. Bu loncalar eşit konumda olduklarından, bir üst otoriteye ihtiyaç vardır. Bu otorite, üstün ve tarafsız olmalıdır. Russell, bu rolün devletçe yerine getirilmesini tavsiye eder.(38)

C-SOSYALİZM GÖRÜŞÜNDEKİ DEĞİŞMELER

Russell'ın siyasal felsefesi, dolayısıyla devlet anlayışı uzun yaşamı boyunca zikzaklar çizmiştir. Daha önceden ileri sürdüğü fikirlerini, gerektiğinde sanki bir başkasıymış gibi gözden geçirmesini bilmiştir. Bir eserinde taraf olduğu düşünceyi, diğerinde terketmekten kaçınmaz. Sosyalist devlet anlayışı karşısındaki tutumü buna örnektir. İlk zamanlar o da, diğer İngiliz sosyalistleri gibi Rus devrimini coşkuyla karşılamıştı. Hatta, sosyalizmin "üretim araçlarını üretimde çalışanlara aktararak" kapitalizmin yıkılması sonucu kurulacağına inanıyordu.(39) Russell'daki sosyalist düşünceleri "Siyasal İdealler" ve eşi ile birlikte kaleme aldığı "Endüstri Toplumunun Geleceği"nde bulmak mümkündür. "Siyasal İdealler" onun lonca sosyalizmi anlayışını yansıtır. Yoksa bilimsel sosyalizmin sınıf mücadelesi, dialektik metod gibi unsurlarını içermez. Bolşevik devriminin mimarlarının totaliter iktidar uygulamaları Russell'ın marxizm hakkındaki şüphelerini çoğaltmıştır. 1920 Rusya gezisinde, sosyalist yönetim

(38) Russell, a.g.e., s.66-68.

(39) Gottschalk, a.g.e., s.63.

adı altında devletin güçlerinin ne denli arttırıldığını gördü ve Rusya'da uygulanan sosyalizme cephe almakta gecikmedi.(40) "Endüstri Toplumunun Geleceği" adlı eserinde ekonomik kollektivizm savunulmaktadır. Fakat Russell, büyük mülkiyet dışındaki, diğer liberal özgürlüklere karşı çıkmaz.

Russell son zamanlarında kapitalist ekonomi ve sosyalizm hakkındaki fikirlerini terketmiştir. 1962'lerde artık o, kapitalist ekonomi ve halen uygulanmakta olan sosyalist ekonomi anlayışlarının birleştirilmesini, karma hale getirilmesini savunmaya başlamıştır. Kapitalist ekonomi sistemi ile sosyalist anlayışın ortak noktaları bulunmalıydı. Düşünür, bu ortak noktaları genel olarak ifade etmeye çalışmıştır. Buna göre, çalışanların işyeri yönetimine katılmaları sağlanmalıdır. Ayrıca elde edilen kar çalışanlara da yansıtılmalıdır.(41)

Russell, bilimsel sosyalizme baştan beri karşı çıkmaktaydı. Fakat yine de kendine özgü toplumculuğunu sürdürdüğüne inanıyordu. 82 yaşında yazdığı "Denemeler"de, artık özel mülkiyeti, dolayısıyla kapitalist ekonomik sistemi kaldırma iddialarına yer vermez. Buna karşılık kendini "iyimser" bir sosyalist diye niteler.(42)

Russell'ın sosyalizm görüşündeki değişimler hakkında bazı sonuçlara varılabilir. O marxizmi savunmamıştır. Şiddete dayalı devrim ve diyalektik zorunluluk gibi yönleriyle, marxist düşünceyi reddetmiştir. Russell'ın ekonomik kollektivizm anlayışına demokratik ilkeler egemendir. Siyasal konulardaki çözümleri, liberal dünya

(40) Gottschalk, a.g.e., s.63.

(41) Russell, İnsanlığın Geleceği, Çev.İlhan Kaya, Boğaziçi yay. İstanbul 1974, s.100-101.

(42) Russell, Denemeler, Çev.Türkan Araz, Ataç Kitabevi, İstanbul 1965, s.46.

görüşünü yansıtır. Lonca sosyalizmi akımını benimsediği dönemlerde işyeri yönetiminin çalışanlara bırakılmasını öneriyordu. Bu konudaki düşüncelerini yine korumuştur. Yaşamının sonlarına doğru bu ilkeleri, sosyal devlet sistemindeki şekliyle görmeye başlamıştır. Gerçekten çalışanların işyeri yönetimine katılması kardan pay almaları, sosyal devletin özelliklerindendir.(43)

(43) Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Ayferi Göze, Sosyal Devlet Sistemi, İstanbul, 1976.

III. BÖLÜM

DÜNYA DEVLETİ

I-NİÇİN BİR DÜNYA DEVLETİ?

İnsanlar tarih boyunca yaşadıkları toplumun eksik yönlerini tanımlamak istemişlerdir. Bu durum, insanın doğasındaki eleştiri eğiliminden kaynaklanır. Düşünen bir varlık olması nedeniyle insan, içinde yaşadığı durumu yetersiz bularak, daha iyi toplumsal şartları aramıştır. Toplumsal yarar, insanın mutluluğu gibi konular kamu hukukunun inceleme alanına girer. İlk çağlardan beri siyasal düşüncelerle uğraşan filozoflar, içinde yaşadıkları toplumu eleştirmiş, daha ideal koşulların elde edilip edilemeyeceğini sorgulamışlardır. Böylece bir siyasal düşünürden söz edildiğinde akla ilk gelen sorulardan biri, onun asıl bir toplumsal düzen tasarlağıdır. Toplum yararı ve ideal sorunları kamu hukukunun inceleme alanına girer. Esasen kamu hukukunun ana konusunu devletin kökeni ve devlette var olan siyasal düzen oluşturur. Eğer bir düşünür mevcut siyasal yapıyı yetersiz bulmakta ise ideal olanı bulmak için çaba gösterir. Bu çaba, en iyi devleti bulma faaliyetidir.

Kamu hukukçularının en çok uğraştıkları konulardan biri en iyi devletin ne olduğudur. En iyi devlet idesi insanlığın evrimiyle yeni yeni arayışlara konu olmuştur. Antik Yunandaki ideal devlet ile orta çağ veya günümüzdeki devlet teorileri birbirinden farklıdır.

XX.yüzyıl uygarlığın en gelişkin olduğu bir çağdır. Önceden hayal bile edilemeyen şeylerin çoğu gerçekleşmiştir. Böylece düşünörlere daha iyi toplum, daha iyi devlet tasarısında bulunma konusunda cesaret gelmiştir. Tabii ki tasarımlar yüzyılın damgasını taşıyacaktır. İdeal devlet düşüncesinde yüzyılımızda insanları

endişeye sevk eden problemlere çözümler önerilecektir. Teknolojik gelişmelerin, kişi özgürlüklerinin konumunu etkileyip etkilemediği, siyasal iktidarın elindeki bunca tesirli araçlarla nasıl sınırlandırılacağı, örgütler ve birey özgürlüğü ilişkisi, nükleer silahların insanlığın geleceğini tehlikeye düşürmesi, bu sorunlardan birkaçıdır.

Bir çok düşünür, insanlığın karşı karşıya bulunduğu sorunların üstesinden gelmek için evrensel bir düzen tasarlamış, bunun, en iyi devlet düzeni olacağı sonucuna ulaşmışlardır. Bu devlet görüşünde nihai amaç bütün insanlığın birliğidir. Fakat doktrinde değişik zamanlarda farklı şekilde ifade edilmiştir. Bütün insanları birleştirecek devlet orta çağa kadar "evrensel devlet", evrensel monarşi adını almıştır. Evrensel monarşide dinsel karakter bir unsur olarak yer alır. Hristiyanlık, evrensel bir din olması nedeniyle evrensel devlet fikrine katkıda bulunmuştur denilebilir. Orta çağ evrensel devletinden örnek verilecek olursa Dante akla gelir. O, bütün dünyada Roma imparatorluğunun kuracağı bir devlet tasarlar. Barışın gelmesi için başka devletlerin bu devlete katılması gerekir. Dante fikirlerini şöyle formüle eder: "Ülkesi dünya, ahalisi insanlık, hükümeti imparator" olan bir dünya devleti.(1)

Modern, güçlü merkezi devletlerin kurulmaya başlaması ile bütün insanlığı birleştirmek, tek devlet egemenliği altında toplamak düşüncesi değişime uğramıştır. Devletler bağımsız olacaklar, fakat bunlar, çeşitli amaçlarla milletlerarası birlikler oluşturacaklardır. XX. yüzyılda ise bu düşünce "Devletler Federasyonu"na dönüşmüştür.(2) Federasyonda devletlerin yetkilerini

(1) Akın, a.g.e., s.61.

(2) Leyla Özcan, Evrensel İnsanlık İdesinin Teorik Tekamülü (Doğuşundan 1945 tarihine kadar), Doktora tezi, İstanbul 1964, s.4-5.

kısıtlama, bazen tümüyle ortadan kaldırma söz konusu olur. Federasyon düşüncesinin en geniş şekli, bütün dünyanın, tek bir devlet veya uluslararası otoritenin denetimine girmesi doktrindir.(3)

Bir düşünür, kendince ideal devleti tasarlarlarken, niçin böyle bir yolu seçtiğini de açıklamalıdır. Yaşanılan toplumsal koşulların hangi yönleriyle eksik veya faydasız olduğu açığa kavuşturulmalıdır. Bu bağlamda Evrensel devlet veya bu çalışmada daha çok kullanılacağı şekliyle Dünya Devleti idesini hazırlayan gelişmeler açıklanmalıdır. Aksi takdirde eksikliklerle dolu bir doktrin kaçınılmazlaşır. Örneğin, Dante, "niçin evrensel monarşi?" sorusuna dünyaya barışı getirmek diye cevap verir. Buna göre, Roma merkezli bir imparatorluk fetihlere girişecek, fethedilen ülke ve şehirler arasındaki sürtüşmeler son bulacaktır. Uyuşmazlık çıktığı takdirde imparator sorunları çözecektir. Diğer yanda evreni yaratan Tanrı, tek olduğu için, dünyada tek bir krallığın bulunması daha doğal, akla uygundur. Böyle bir düzende insanlar daha fazla özgür olacaklardır.(4)

II.RUSSELL'DA DÜNYA DEVLETİ

Bu kısa açıklamalardan da ortaya çıktığı gibi dünya Devleti ideali çok değişik şekillerde ortaya konmuş, geniş bir doktrindir. Yukarıdaki açıklamalarda totaliter devlet anlayışıyla evrensel bir devlet kurmaya yönelik görüşlere yer verilmediği de belirtilmelidir.

(3) Dünya Federasyonu ve gerçekleştirilmesi hakkında geniş bilgi için bkz. İlhan Lütem, "Cihanşümül Bir Federalizmin Şartları ve Güçlükleri" A.H.F.D., C.VIII., (1951), sayı 1-4; Ayrıca XX. yüzyılda Dünya Federasyonu doktrini ve bu amaçla Türkiye ve dünyada faaliyet gösteren kuruluşların listesi hakkında bkz. Kemal Tosun, Dünya Devleti, Avrupa ve Dünya Federasyonu Fikrini Yayma Cemiyeti yay. No:1, İstanbul, 1952.

(4) Özcan, a.g.e., s.27-29; Bkz. Akın a.g.e., s.60-67.

Bertrand Russell, toplumsal dinamiklerin yönlendirici etkisi olarak, iktidar ilişkilerini kabul etmekteydi. Bireyi iktidar ilişkilerine katılmaya yönelten ise iktidar tutkusudur. Toplum yaşamındaki iktidar tutkusu, insandaki sahiplenme arzusunun özellik kazanan bir biçimdir. Sahiplenme isteği devletler arasında savaş şeklinde ortaya çıkar. Birinci bölümde, sahiplenme tutkularının ülke içi sosyal ve siyasal yaşamda, olumsuz sonuçlar doğurduğu vurgulanmıştı. İnsandaki bu sahiplenme arzuları devletlerarası ilişkiler de savaş şeklinde ortaya çıkar. Russell ülke içinde olduğu gibi devletlerarası ilişkilerde de sahiplenici eğilimlere set çekilmesinin gereğine gönülden inanır. Onun Dünya Devleti düşüncesi bu eksen etrafında yer alır. En iyi devlette sahiplenici eğilimler engellenecektir. Ancak bu açıklamalara aşağıda yer verilecektir.

Bertrand Russell'ın felsefi ve siyasal düşüncesinde Dünya Devleti görüşü sürekli ve önemli bir yer işgal eder. Russell'ın devlet görüşünde önemli olan hümanizmdir. İnsanlar arası sevgi ve dostluktur. Dünya devleti görüşü de bu öğeleri içerir. Böyle bir düzen insanlığa mutluluk getirecektir. Bu mutluluğun en önemli belirtisi savaşın ortadan kaldırılmasıdır.

Russell, "Siyasal idealler" adlı eserinde savaşın nedenlerini ve doğurduğu olumsuz sonuçları incelemiştir. Ona göre savaşın başlıca nedeni insandaki sahip olma duygusudur. Buna egoizm de denilebilir. Sahip olma duygusu savaş da doğuran en önemli nedendir.

Toplumsal yaşamda olumlu, desteklenmesi gereken motivler de vardır. Bunlar, itici, özendirici

etkenler, yaratıcı motivlerdir.(5)

Düşünürün ideal düzen arayışının daha iyi çözümlenebilmesi için sahiplenici ve yaratıcı motivlerin açıklanması gereği vardır;

Sahiplenici motivler, insanların yararına olmayan kurumların doğmasına neden olmuştur. Sahiplenici motivlerden özel mülkiyet, maddi şeyler anlaşılır. Bu nedenle sahiplenici motivlerin diğer ifade şekli mülkiyetçi güdülerdir.

Toplumsal yaşamı yönlendiren olumlu motivler de vardır. Bunlara Russell, "yaratıcı", yapıcı güdüler adını vermektedir. Yaratıcı güdülerin etkisiyle ortaya çıkan şeyler özel mülkiyete konu olmazlar. Bu bakımdan sahiplenici motivlerden de ayrılır. Yaratıcı güdülerin ortaya çıkardığı eserler sadece yaratıcısına değil, daha geniş bir insan kitlesine hizmet eder. Örneğin bir ressamın tablosu sadece sanatçı için değil, toplum için de bir değerdir. Yaratıcı motivler daha çok insanlar arası sevgi, bilimsel bilgi sanat etkinlikleri gibi maddi olmayan şeyler anlamına gelir.

Russell sahiplenici ve yaratıcı motivler arasında bir tercih yapar. Ona göre iyi bir düzende "yaratıcı" motivler en büyük, sahiplenici motivler ise "en küçük" rolü oynamalıdır. Düşünürün bu sahiplenici mülkiyetçi güdülerini onaylamayışı rekabet, kıskançlık ve zorbalığa neden olmasından ileri gelmektedir.(6)

(5) Russell, Siyasal İdealler, s.31.

(6) Russell, Siyasal İdealler, s.90-92.

Savaşın önlenmesi için sahiplenici güdülerin kontrol altına alınması gerekir. Sahiplenici güdüler düşünüre göre kapitalist bir ekonominin uygulandığı sistemde sözkonusudur. Böyle bir sistemin zararları ancak uluslararası bir otoritenin denetimi ile engellenebilir. Böyle bir otoritenin "uluslararası bir parlamantosunu" olacaktır. Bu otorite mülkiyetçi zor kullanımlarını yasaklayacaktır. Diğer yandan "yaratıcı güdüler" arttırılmakla özgürlükler de arttırılmış olacaktır. Russell'da ideal devlet, bilge kişilerin koruma gördüğü, sermaye sahiplerinin başkalarını ezmediği, savaşın olmadığı bir devlettir.(7)

Russell, Uluslarüstü bir Dünya Devletinin kurulmasını savaşların önlenmesi için ister. Dünya Devleti kurmanın başka bir amacı daha vardır. Ona göre çeşitli uluslar ve halklar arasında ekonomik refahın adil paylaşımı da ancak böyle bir devlet yapısı içinde sağlanabilir. Fakat birinci amaç ikincisine göre önceliklidir. Problemin asıl noktası savaşı bir dünya düzeni kurulabilmesidir.(8) Böyle bir düzene düşünüre göre nasıl ulaşılabileceği aşağıda incelenecektir.

III.DÜNYA DEVLETİNİN GERÇEKLEŞME ŞANSI

A-ENGELLER

Uluslarüstü bir dünya devleti kurma düşüncesinin karşısında birtakım engeller vardır. Engeller ortadan kalkmadıkça bölgesel veya bütün dünya insanlığını kapsayacak bir devlet kurulamayacaktır. Kurulsa bile ideal sağlamlıktan, kararlılıktan uzak olacaktır. Bu engellerin

(7) Russell, Siyasal İdealler, s.90-92.

(8) Russell, Dora ve Bertrand, Endüstri Toplumunun Geleceği, s.67.

başında Russell'a göre savaş gelir. Diğer nedenler de sonuçta savaşı doğururlar. Bunlar; yöneticilerin prestij düşkünlükleri, ulusçuluk içgüdü ve egoizmi, devletlerin tam bağımsızlığı, endüstrileşme ve insanların bir türlü terkedemedikleri önyargılardır.

Russell'a göre Dünya Devleti kurmağa en önemli engel savaştır. Savaş çeşitli nedenlerden kaynaklanır. Yöneticilerin davranışları bunlardan biridir. Yöneticiler, çoğu zaman keyfi davranışlarla "sırf şan-şeref" için savaşa neden olabilirler. Bu gibi davranışların savaşa yol açtığına tarihsel geçmişte, özellikle XVIII. yüzyıl Avrupasında rastlanır. O, bu anlamda savaşı daha çok psikolojik nedenlere bağlama eğilimindedir.(9)

Fakat her sosyal olay gibi savaşı için de tek nedeni söz konusu değildir. Dünya insanlığını kargaşaya, mutsuzluğa iten savaşın bir nedeni de ulusçuluktur. Düşünür, ulusal duyguyu inkar edilmez bir olgu gözüyle görür.(10) Fakat ulusçuluğun yararlı yönlerinin yanında olumsuz tarafı daha ağır basar. Edebiyat ve sanat alanında ulusculuğa karşı çıkmaz. Ulusculuğun olumsuz tarafı siyasal yönüdür. Bu anlamda ulusculuk, insanlığın geleceğini "tehdit" etmektedir.(11) Köken itibariyle ulusculuk irrasyonel kaynaklıdır. Yoksa insan mutluluğunu gerçekleştirmeyi hedefleyen bir çaba değildir. Bu irrasyonellik "insan yaratılışının derinliklerinde bulunan akıl dışı bir içgüdü"den kaynaklanır.(12)

Ancak, ulusculuk sadece iç güdüden kaynaklanmaz. Sonradan da yaratılabilir. İnsanlar olaylar karşısında

(9) Russell, Düşünceler, s.77.

(10) Russell, Siyasal İdealler, s.99.

(11) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.43.

(12) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.55.

kendi uluslarını öne olarak karar vermeye şartlandırılırlar. Bu bir önyargıdır. Diğer ulusların çıkarları gözetilmez.(13) Böylece uluslar arasında rekabet ve kargaşa doğar. Ulusçuluğun zararları ancak hükümetleri birleştirmekle önlenabilir.(14)

Russell'a göre ulus, kaynağını duygu ve düşünceden alır. Bunlar; "eşlik duygusu" ve "sürü" güdüleridir. Eşlik duygusu ve sürü güdüsü birbirine yakın kavramlardır. Bireyin toplulukla kendini özdeşleştirmesidir denilebilir. Topluluğun başarısı bu duyguları besleyen insanın da başarısıdır. Topluluğun isteği onun da isteğidir. Bir ulusun belirlenmesinde dil ve ortak tarih gibi kriterlerin esas alınmasını benimsemez. Gerçi ona göre ulusu önemli ölçüde din ve dil ayrılıkları belirler. Fakat bu ayrılıklar kesin ve güvenilir değildir. Aynı ulus farklı dinlere inanabilir. Russell burada İsviçre halkını ayrı bir ulus olarak değerlendirir ve ayrı dinlere mensup olmaya örnek olarak gösterir. Bu nedenle din ve dil ayrılığının ulusu belirlemede kriter alınması gerçekçi değildir, psikolojiktir.(15) O, ulus kavramına daha çok halk kavramının içeriğini yüklemiştir.

Eşlik duygusunun, ortaya çıkış şekillerinden birinin "ulusal gurur" olduğu ileri sürülebilir. Ulusal gurur, ulusu belli şeyleri elde etmeye iter. Bunlardan biri de ulusun kendine ait bir "yetki ve egemenlik"e sahip olmasıdır. Ulusçuluk ile bağımsızlık arasında sıkı bir ilgi kurulmuştur. Bu durum ulusun, sahip olduğu sürü güdülerinin de etkisiyle, diğer ulusların yararlarını gözetmemesine neden olur. Bunun temelinde de yabancılara

(13) Russell, Düşünceler, s.95.

(14) Russell, Düşünceler, s.87.

(15) Russell, Siyasal İdealler, s.98.

düşmanlık vardır. Yabancı düşmanlığı ortadan kaldırıldığı takdirde sürü içgüdüleri de dizginlenebilecektir. Bunu sağlamanın yolu, bir ulusa mensup insanların "dış baskı"ya karşı korunmalarından geçer. Dış baskıya karşı korunan ulus "özgür" ulustur.(16) Uluslararası düzeyde böyle bir korunma sağlanamadığı için insanlar, kendilerinin dış baskıya karşı bağımsız bir devlet tarafından korunabileceğini sanmaktadırlar:

Ulusların tümüne egemen olacak bir Dünya Devletine varmakta en önemli engellerden biri de halen varolan devletlerin tam bağımsızlıklarıdır. Tam bağımsızlık sorunu, Russell'a göre, bir devletin dış işlerinde bağımsızlığını ileri sürmesi, diğerlerini de aynı tutumu almaya yöneltmektedir:Böylece "aynı türden iddialar" çözümün "savaş ve diplomasi" araçlarıyla aranmasına yol açmıştır. Oysa diplomasi ile sorunları çözmeğe çalışmak bir açmaza neden olur. Bu açmaz ise ancak en güçlünün haklı sayılmasıyla aşılar. Russell günümüz devletleri arasındaki durumun bundan ibaret olduğunu söyler. Daha ileri giderek; Hobbes'taki doğal yaşama döneminin "ilkel anarşi"sinin bugün devletler arasında hüküm sürmekte olduğu sonucuna varır. Oysa Russell'ın tasarladığı ideal düzende böyle bir egoizm egemen olmayacaktır. İnsanlar önemli konularda sadece kendi mutluluklarını değil, "evrensel mutluluğu" da düşüneceklerdir.(17) Evrensel mutluluk bütün insanların mutluluğudur. Bu mutluluk, nimetlerin adil paylaşıldığı bir toplumda tam olarak gerçekleşebilir.

(16) Russell, Siyasal İdealler, s.100-105.

(17) Russell, Siyasal İdealler, s.101-102.

Endüstrileşmenin hem olumlu hem de olumsuz yönleri vardır. İnsanlığın geleceğini güven altına almakta endüstrileşmek şüphesiz pek çok faydalar sağlayacaktır. Endüstrileşme ve teknoloji bilim ile birlikte gelişmiştir. Russell, genel olarak bilimsel gelişmelerin savaşın yıkıcılığını arttırmadığı görüşündedir. Bilimi yıkıcı yapan onu kötü amaçlara özgülemektir. Bilim, barışçıl, savunma amaçlı kullanılacağına; "saldırı" amaçlı kullanılmaktadır. Düşünür, durumun böyle olması "bilim...her zaman savaşa uygulanır" anlamına gelmez der. Gerçekte "insanlık tarihindeki mutlu dönemler savunmanın saldırıdan güçlü olduğu dönemlerdir." Fakat XX. yüzyılın böyle mutlu bir dönem olmaktan çok uzak olduğunu belirtir.(18)

Fakat endüstrileşmenin zararlı bir yönü vardır. Bu da ulusculuğu etkilemesi, körüklemesidir. Endüstrileşmenin etkisi ile ulusçular "ulusları bağımsız ekonomik bütünler" haline getirmeye yönelmişlerdir. "Sürü içgüdü" diğer milletlerde bulunan ekonomik güçlerde birbirini tamamlamaya değil, aynısına sahip olmaya yol açar. Bu da bu yöndeki faaliyetleri teşvik şeklinde kendini gösterir. Böyle bir amaca yönelik davranışlara "yurtseverlik, toplum duygusu, kamunun ortak yararı" gibi adlar bulunmuştur.(19)

Endüstrileşme ile doğup gelişen firmalar, ulusculuğu başka ülkelerin pazarlarına girmede ve kendi iç pazarlarını dışa kapatmada bir araç olarak kullanmışlardır. Başka pazarlara girmek bazen askeri tehdit ile olur. Bazen de bu pazarları fiilen ticari yollardan

(18) Bertrand Russell, "Bilim ve Toplum" Cev. S.Eyuboğlu-V.Günyol, Yeni Ufuklar, cilt 10. sayı 116, (Ocak 1962) s.2.

(19) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.52-54.

ele geçirmekle. Aynı nedenler diğer devletlerin muhalefetine yol açar. Böylece firmaların yönlendirdiği basın da etkisiyle, "ulusal nedenlere" dayalı bir rekabet başlar. Bu rekabet sonuçta devletler arası çatışmaya neden olur.(20)

Russell, ideal düzenine ulaşma çabasında diğer engelleri de sıralar. Bunlar daha çok bireyin, toplumsal düzeni değerlendirirken "gelenekselleşmiş önyargılara" göre hareket etmesinden kaynaklanmaktadır. Önyargılar, uzun süreden beri benimsenen, doğru olup olmadığı tartışılmayan düşüncelerdir. Din, aile, mülkiyet konusundaki düşünceler böylece gelenekselleşmiştir. Geleneksel düşüncelerde toplumun yaşadığı tecrübeler de rol oynar. Örneğin, mülkiyet, birey ya da ailelerin kendi başlarına üretimde bulundukları endüstri öncesi çağlardan kalma bir kurumdur. Oysa çağdaş dünyada herkesin ürettiği şeyin sahibi olması artık mümkün değildir.(21)

Önyargılar yeni bir toplumsal düzen düşüncesini kuşku ile karşılamaya neden olur. Düşünüğe göre yeniliklere karşı çıkmak çeşitli nedenlerden kaynaklanır. Belirtildiği gibi toplumdaki geleneklere bağlılık güdüsü bunların başında gelir. Diğer yandan insanlar, toplumsal yaşamda bağlandıkları inançlardan kuşku duymaktan çekinirler. Bir başka deyimle düşüncelerini değiştirmekten korkarlar. Yeni bir düşüncenin yayılması toplumdaki bazı birey veya grupların çıkarlarına da dokunabilir. Çünkü yeni inançların eskileriyle beraber korunan bazı çıkarları ortadan kaldırma ihtimali vardır. Yeni inanç ve düşünceler karşısında çıkarı zedelenenler durumlarını kazanılmış

(20) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.58-60.

(21) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.114-115.

hakları olduğunu ileri sürerek korumaya çalışırlar.(22)

B-DÜNYA DEVLETİNİN KURULMASINI KOLAYLAŞTIRICI GELİŞMELER

Bertrand Russell, Dünya Devletinin kurulması ümidini daima muhafaza etmiştir. Bu ideale ulaşmak konusunda insanlık tarihin her çağına göre, şimdi daha iyi araçlara sahiptir. Bu yönde pek çok ümit uyandırıcı gelişmeler olmuştur. Dünya devletini kurmayı kolaylaştırıcı gelişmelerin odağını teknoloji oluşturur.(23) Teknoloji bu ideale olumlu katkıda bulunmuştur. Çünkü eskiye oranla, tek merkezden, daha geniş ülkeleri kontrol altında tutmak mümkün olacaktır. Fakat teknolojik gelişmeler aynı zamanda insanlığa kara bir gelecek hazırlamıştır. Bütün insanlığı tehdit eden bu tehlike ancak Dünya Devleti ile atlatılabilir. Yine teknolojik kolaylıklardan faydalanılarak Dünya Devletlerini kurmağa yönelik bir eğitim ve propaganda izlenmesini tavsiye eder. Russell'ın başlıca üç noktada toplanan bu düşünceleri aşağıda dile getirilmeye çalışılacaktır:

Bilimsel buluşlar, dünya tarihinde merkezi devletlerin güçlenmesi yönünde gelişmelere hizmet etmiştir. Bu anlamda en önemli buluşlar olarak barut ve pusula sayılabilir. Bunu düşünür birinci aşama olarak görür. Pusula daha uzak yerlere ulaşmayı, barut ise, kralların feodal siyasal yapılarını ortadan kaldırmasını sağlamıştır. Bu bağlamda en önemli ikinci aşamayı sanayi devrimi oluşturur. Sanayileşme sürecine girilmesiyle icatlar hızla arttı. Artık bir "bilimsel teknik"ten söz edilmekte-

(22) Russell, Siyasal İdealler, s.77-81.

(23) Bir önceki başlıkta belirtildiği gibi bilimsel gelişmeler endüstri ve teknolojinin gelişmesinde esaslı rol oynar. Endüstri ve teknoloji iç içedir. Bu başlık altında endüstrileşmeyi de içine alan teknolojinin olumlu amaçlara özgülenebileceği belirtilmeye çalışılmaktadır.

dir. Merkezi hükümetin gücünü arttıran gelişmeler özellikle haberleşme alanındadır. Telgrafın icadı ile merkezi güç, ülkenin her yanına kısa sürede ulaşma imkanı buldu. Elektrik, petrol ve patlamalı motorlar bu kolaylıkları daha da arttırmıştır.(24)

Oysa teknolojinin gelişmediği dönemlerde haberleşme ve ulaşım zorlukları, bir yerden sonra, imparatorlukların parçalanmasını kaçınılmaz kılıyordu. Sanayi devrimi öncesine kadar devletin sınırlarını genişletmesi coğrafi koşullara bağlı idi. Bütün bunlara rağmen geniş devletler kurulabilmiştir. Günümüzde haberleşme ve diğer iletişim araçlarındaki gelişmeler, toplumsal yaşamın her yanında, teknolojinin getirdiği kolaylıklar, çok kısa sürede dünyanın her noktasına ulaşmayı mümkün kılmaktadır.(25)

Russell "Aylaklığa Övgü"de bilimsel kolaylıklardan yararlanılarak savaşın imkansız hale getirilmesini tavsiye eder. Bu amaca rekabetin olmadığı, ancak zorunlu olduğu kadar çalışarak ve üretilerek varılacağını ümit eder. Çalışmanın "erdem" sayılması der, din adamlarınca tavsiye edilmekteydi. Çünkü din adamları ve toprak sahipleri böylece çalışmaksızın yaşamlarını sürdürmekte idiler. Oysa o, belirli bir azınlığın çalışmamasına ve bunların yükünün başkaları daha çok çalıştırılarak paylaştırılmasına karşı çıkar. Eğer sağlıklı herkes çalışacak olursa çalışma saatlerini azaltmak mümkün olabilecektir. Teknoloji insana daha az süre çalışarak toplumsal yaşamı sürdürme araçlarını sağlamıştır. Böylece insanlığın mutluluğu için "örgütlü bir düzen içinde"

(24) Russell, Bilimin Toplumsal İşlevi, s.23-30.

(25) Russell, Bilimin Toplumsal... s.32.

çalışma azaltılacaktır. Çalışmaktan artan zamanı insanlar, eğlenceye, spor etkinliklerine, sanatsal faaliyetlere ayıracaklardır. Bunun sonucu çok çalışarak insanların mutsuzluğuna yol açacak savaş malzemeleri üretilmeyecek ve böylece savaşızsız dünyaya adım adım yaklaşılabacaktır.(26)

Teknolojik gelişmeler yöneticilerce insanlığın iyiliği için kullanılmamıştır. Modern teknoloji, yöneticilerin, yönetilenleri denetim imkanını arttırmıştır. Teknoloji, baskısı rejimlerce kötü amaçlarla sonuna kadar kullanılmıştır. Savaş korkusu ile bu rejimler daha da yayılma imkanı bulmaktadırlar. Çünkü bireyler, çoğu zaman dış tehlikeler nedeniyle yöneticilerine karşı çıkmama yolunu tercih ederler. Böylece düşünür karamsar bir tablo çizer. Bunu söylerken o, II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası gelişmelerden etkilenir. Oysa ona göre, teknolojiden faydalanarak özgürlüklerin kısıtlanması bir yıkımdır. Teknolojik gelişme, insan özgürlüklerini kısıtlamada değil; "bireyin değeri"ni daha da arttırmada kullanılmalıdır.(27)

Teknolojik gelişmeler aynı zamanda savaşın yıkıcılığını son derecesine kadar arttırmıştır. Bu nedenle bütün insanlık birleşmek ve savaşızsız bir dünya kurmak zorundadır. Savaş tehlikesi öylesine korkunç boyutlara varmıştır ki, insanlık, bir gün, kendini ilkel çağlara dönmüş vaziyette bulabilir. Savaş anlamsızdır. "Ülkesel bir amaçla savaş açmak, çıkacak alevde ekmek kızartmak için bir ton dinamiti kibritlemek kadar akıl dışı bir şeydir".(28) O halde bu gibi korkunç sonuçlar ancak "tek bir hükümet altında birleşmek" zorunluluğunun anlaşılması ile önlenabilir ve böyle bir düzen gerçekleştirilmelidir.(29)

(26) Russell, Aylaklığa Övgü, s.11-26.

(27) Russell, Yetke ve Birey, s.32-33.

(28) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.101.

(29) Russell, Bilimin Toplumsal İşlevi, s.32.

Russell'a göre bir Dünya Devletinin kurulması mümkündür. Fakat buna insanların psikolojik açıdan inanmaları gerekir. Bu inanç, teknolojik kolaylıklardan faydalanılarak yerleştirilebilir. Diktatörler bu bağlamda teknolojiyi bireyi ezmek için kullanmışlardır. O halde yöneticiler, Dünya Devletine duyulan psikolojik güvensizliği teknolojiden faydalanılarak giderebilirler; daha açıkçası gidermelidirler. Bu konuda ağırlıklı rol gelişkin, sanayileşmiş devletlerdedir. Endüstrinin geliştiği ülkelerde nüfus çoğunluğu şehirde oturur. Şehir insanı ise kır kesimindekine göre daha sosyaldır, daha kolay propagandadan etkilenir. Bu yönde eğitilmeleri kolaydır. Bunlar, "etkilenmeye çok daha fazla eğilimlidir."(30)

Bilimsel uygarlığın, Dünya Devletinin kurulabilmesi için yaşaması gerekir. Bunu sağlamakta eğitimin büyük bir rolü olacaktır. Eğitimde devlet içi dayanışmanın yanında, "uluslararası dayanışma ve tüm insan türünü işbirliği yapan bir bütün olarak görme duygusu"da aşılmalıdır. Uygarlığın kurtulması için bu zorunludur.(31) Russell, eğer bir "dünya hükümeti" olsaydı der böyle bir noktaya gelinmezdi. Bunun için Dünya Devleti gereken tedbirleri alırdı. Böyle olunca aşırı yurtseverlik ve bölgecilik öğretisi yasaklanırdı.(32)

IV .DÜNYA DEVLETİNİN KURULUŞ BİÇİMİ

Russell, Dünya Federasyonuna nasıl geçileceği problemini çeşitli eserlerinde açıklamıştır. Bu anlamda onun görüşlerinde değişik çözüm şekilleri buluruz. Fakat her bir öneri ideal düzene ulaşmayı hedefler.

(30) Russell, Bilimin Toplumsal İşlevi, s.37-39.

(31) Russell, Eğitim ve Toplum Düzeni, Çev.Nail Bezel, Varlık yay.İstanbul, 1976, s.15.

(32) Russell, Eğitim ve Toplum Düzeni, s.168.

Ona göre en önemli problemlerden biri devletler arasında güç kullanımını durdurmaktır. Bunun için de devletler, silahlı güçlerini uluslararası otoriteye, Federal Dünya Hükümetine devretmelidirler.. Silahlı güçleri elinde bulunduran süper devletler kıyasıyla "rekabet" etmektedirler. Bu rekabette zafere, yenilenin ortadan kaldırılması ile ulaşılır. Bunun içindir ki, silahlı güçler ulusların üstünde bir otoriteye devredilmelidir. Bu önerinin alternatifi Russell'a göre "medeni ülkeler nüfusunun büyük bir yüzdesinin ölümü, geri kalanlarında yarı barbarlık ve yoksulluk içinde kıvrınmaları" ile sonuçlanacaktır.(33)

Russell, "Endüstri Toplumunun Geleceği"nde uluslararası bir hükümetin nasıl kurulabileceğini üç şekilde tasarlar. Birinci olasılık A.B.D.'nin güçlenerek uluslararası caydırıcı bir konuma geçmesidir. Böyle bir şey A.B.D.'ce becerilebilir. Çünkü bu ülkenin konumu ve teknik imkanları daha gelişkindir. Bir diğer olasılık, Dünya Federasyonuna "uluslararası finans-kapital" aracılığıyla varmaktır. Amerikanın dünya üzerindeki etkisi uluslararası finans çevrelerinin gücü ile birleşmektedir. Amerika'daki finans çevrelerinin böyle bir iş birliğinde çıkarları vardır. Çünkü finans-kapital'ciler Asya ülkelerine kredi açacaklardır. Verilen kredileri alabilmek için savaş önlemeye çalışacaklardır. Bu amaçla Amerikan hükümetini savaştan alıkoyacaklardır. Aynı zamanda hükümetlerini güçlü tutacaklardır. Böylece burada birinci olasılık ve ikincisi birlikte sözkonusu olacaktır; Dünya'da etkisini arttıran A.B.D. hükümeti barış koruma yönünde teşvik edecek finans çevreleri. Fakat düşünür bu iki olasılığa çok fazla ümit bağlamaz. Uluslara-

(33) Russell, İktidar, s.276-277.

rası finans çevrelerinin önünde iki engel vardır. Bunlar, finans-kapitali kendinden beklenen rolü yerine getirmekten alıkoyacaktır. Bu bağlamda engellerden biri (1920'lerde) özel mülkiyetin kutsallığını reddeden Bolşevik yönetimidir. Diğeri ise ulusçuluktur. Ulusçular'da yabancı sermaye çevrelerinin ülkelerinde etkin olmalarından hoşlanmayacaklardır.(34)

Düşünürün uluslarüstü hükümetin kurulmasında tercihi üçüncü alternatiftir. Bu alternatif "kendisini savunacak kadar güçlü, ama hiç birisi diğesine saldırmayı göze alamayacak kıta imparatorlukları" döneminden geçerek Dünya Devletine varmaktır. Russell daha çok bu olasılığın gerçekleşmesini ümit eder. Bu bağlamda Amerika ve İngiltere bir araya gelerek İngilizce kanuşanlar blokunu meydana getirebilirler. Aynı şekilde başka kıta imparatorlukları da ortaya çıkacaktır. Ortaya çıkan bu az sayıda kıta imparatorlukları teknolojiden faydalanılarak silahlanacaklar, böylece "hepsi birbirlerine kapalı, yine hepsi de kendisini savunacak kadar güçlü, ama hiç birisi diğesine saldırmaya göze alamayacak durumda olan büyük imparatorluklar" hüküm sürmeye başlayacaktır.(35) Russell kıta imparatorlukları kurulurken ortaya çıkacak önemli bir unsuru gözardı etmişe benziyor. Bu unsur savaştır. Fakat ona göre bu kıta devletlerinin gerekli olduğuna insanlar inanacaklardır. Böylece bu büyük devletlere bu inanaçlar kaynaklık edecektir diye düşündüğü söylenebilir.

Russell, Amerikanın karşısına çıkacak diğers kıta imparatorluklarının Rusya ve Çin olacağını tasarlar. Bu tahminin aynı anlamda olmasada gerçekleştiği söylenebi-

(34) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.71-72.

(35) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.74.

lir. Diğer yandan eğer Batı Avrupa birlik oluşturur ve Afrika'da egemenlik tesis ederse ona göre yeni bir kıta imparatorluğu doğmuş olacaktır. Russell son kıta imparatorluğu oluşmadan önce Versaliics andlaşmasının bozulacağına kesin gözüyle bakar.(36)

Dünya devleti ümidi "dünya çapındaki örgütlenme" aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Devletlerin saldırı korkusu da bu örgütlenmede itici neden olabilir. Düşünür bu fikirleri ileri sürerken kendisinin ütopyikle suçlanmasının bir haksızlık olacağını savunur. Çünkü kıta devletleri giderek ekonomik açıdan otarşik hale geleceklerdir. Böylece bu az sayıda kıta imparatorlukları için diğerleriyle ticaret yapmanın önemi azalacaktır. Bunun çok önemli bir sonucu vardır. Böyle bir durumda devletlerarası "çatışmanın ekonomik nedenleri" sonuçta ortadan kalkacaktır. Bu aynı zamanda savaş nedenlerinden birisinin ortadan kalkması demektir.(37)

Böyle bir aşamadan geçerken çeşitli uluslar baş kaldırmayacak mıdır? Veya denilebilir ki, bu aşama geçildikten sonra da benzeri engeller ortaya çıkabilir. Düşünür bu nedenle kıta imparatorluklarının azınlıkların başkaldırılarını önleyecek derecede ordu besleyeceğini söyler. Burada o, ulusların statüsünü de belirler; ulusların tam bağımsızlığı ortadan kaldırılacaktır. Fakat "küçük ulusal topluluklar" yerel özerkliklere sahip olacaklardır. Düşünür tam bağımsızlık ilkesinin bir tabu oluturduğu fikrindedir. Oysa iyi bir dünya için bu tabudan kurtulunmalıdır. Ona göre tam bağımsızlık ortaçağdaki baronların savaş yapma özgürlükleri iddiası

(36) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e, s.74-75.

(37) Russell, Dora ve Bertrand, a.g.e., s.78-79.

gibi bir şeydir. Bu nedenle zamanla aşılması kolaydır. Eğer "insanlık bir kaç kuşak boyunca savaşız yaşayabilse, savaş...düello gibi gülünç gelmeye başlayacaktır."(38)

Düşünür uluslararası hükümete, kıta devletleri aşamasından sonra ulaşılabileceği sonucuna ulaşır. Uluslararası hükümet, yani Dünya Devleti "Uluslararası ekonomik" ilişkilerin önemini kaybetmesiyle kurulma aşamasına gelecektir. Çünkü böylece Dünya Devletinin kurulması engellerinden tam bağımsızlıktan sonra; "savaş nedenleri" de ortadan kalkmış olacaktır. Böylece artık insanların "düşünce yöntem ve alışkanlıkları" bir uluslararası hükümeti kuracak ve sürdürecektir.(39)

Düşünür böyle bir düzene varma çabalarını da bu arada değerlendirir. İnsanlığın en önemli problemi olan savaş, Milletler Cemiyeti'nce engellenememiştir. Çünkü elinde bir silahlı güç yoktu. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda da bu yönde bir kurum getirilememiştir. Savaşı ortadan kaldırma nihai amacına "egemen devletlerin hükümetleriyle değil, dünya halkını temsil eden bir" Dünya Federasyonunun kurulması" ile ulaşılabilecektir.(40)

1950'lerde XX. yüzyıl dünyası iki önemli savaş geçirmiş ve bir soğuk savaş ortamına düşmekten kurtulamamıştı. Dünya barışını sağlamak amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti başarısızlığa uğramıştır. II. Dünya savaşı sonrasında Birleşmiş Milletler Teşkilatı kurulmuştur. Fakat dünya barışı gene tehdit edilmekteydi. Russell ise sahibi olduğu dünya çapındaki ününü barış ve yumuşama

(38) Bertrand Russell, "Özgürlük mü, Ölüm mü?" Çev.Akşit Göktürk, Yeni Dergi, (Haziran) 1966, sayı 21, s.447.

(39) Dora ve Bertrand Russell, a.g.e., s.78-80.

(40) Burns, Çağdaş Siyasal Düşünceler, s.106.

faaliyetlerine adayacaktır. O, bu amaca yönelik pek çok konferanslar verdi. Russell, barış düşüncelerini 1959'da yazdığı "Sağduyu ve Atom savaşı"nda topladı. Eserin tümünde dünya barışı arayışı egemendir. Bu eserde Russell, atomik savaşların önlenmesi için önerilerde bulunur. Bu öneriler yine bir uluslararası yetkili otorite etrafında toplanır.

Russell, barışın gelmesi için büyük devletlerin katılacağı bir "uzlaştırma Komitesi" kurulmasını önerir. Bu komitenin danışma yetkisi devletlerce kabul edilmelidir. Buna göre uzlaştırma komitesinin tavsiyeleri ışığında dünya bir takım federasyonlara bölünmelidir. Bu federasyonlar birbirine denk olmalıdır. Federasyonlar iç işlerinde denk olacaklardır. Federasyonlar arasında doğacak anlaşmazlıklar ise "uluslararası otorite"ce çözülecektir.(41)

Bertrand Russell 1962 yılında yazdığı "İnsanlığın Geleceği" (42) adlı eserinde Dünya Devleti için öngördüğü federasyon düşüncesini iş kolları ve diğer sosyal yapılarada uygular. Buna göre "Federatif" yapılı bütün idari alanlarda çalışma saatleri de dışişleri ve içişlerine ayrılacak biçimde düzenlenmelidir. İş kolları kendi içinde bir federasyon oluşturacaktır. Diğer sosyal yapılarda da aynı şey egemen kılınacaktır. Böylece devlet bu federasyonların bir araya gelmesinden oluşacaktır. Böylece tabanından çatışına kadar, ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda federasyonlardan kurulu, dünya çapında düzene ulaşılacaktır. Bu sosyal yapılar dış işlerinde kendi mensup oldukları federe devlete, federe devletin dış işleri de Federal Dünya Devletine bağlı olacaktır.(43)

(41) Russell, Sağduyu ve Atom Savaşı, Çev.Avni Yakalioğlu, İş Bankası cep kitapları dizisi no:11, Ankara, 1960, s.77-79.

(42) Bertrand Russell, İnsanlığın Geleceği, Çev.İlhami Kaya, Boğaziçi yay. No:23, İstanbul 1974. Bu Eser Erol Esençay tarafından "Bilimin Toplumsal İşlevi" adıyla Türkçeye çevrilmiştir. Bu çalışmada her iki çeviriden de yararlanılmıştır.

(43) Russell, İnsanlığın Geleceği, s.96.

V.DÜNYA DEVLETİNİN YETKİLERİ

Bir dünya devleti kurulacak olursa, yetkileri belli bir amaca yönelik, sayılı ve sınırlı olacaktır. Her şeyden önce Dünya Federasyonu'nun bir uluslararası parlamentosu bulunmalıdır. Parlamentonun görevi federal merkeze tanınan yetkileri kullanmak olacaktır. Parlamento özgürlükler konusunda daha dikkatli olmak zorundadır. Parlamento uluslararası tarafsız davranırsa kendinden bekleneni verebilir.(44)

Dünya Devleti, birey özgürlüklerini kısıtlayamaz. Bu devletin bireylere ve federe devletlere "uygulayacağı yaptırımlar" barışın korunması amacıyla sınırlı olacaktır. Her nasıl olursa olsun Federal Devlet, hâlen var olan bağımsız devletlerin birey özgürlüklerini kısıtladıklarından daha az sınırlamalıdır. Çünkü böyle bir devlet bireyi mutlu etmek için vardır.(45)

Uluslararası bir otorite kurulduğunda devletlerin tam egemenliği ilkesi terkedilecektir. Devletlerarası ilişkiler uluslararası otoritenin yanı; Dünya Devletinin yetkisi dahilinde olacaktır. Devletlerarası ilişkiler böyle bir sistemde "uluslararası yasalara" göre çözülecektir. Yasaların uygulanması gibi hazırlanması da Dünya Devletinin yetki alanına girer. Federe devletlerin veto yetkisi bulunmayacaktır. Devlet sınırları konusunda çıkan uyuşmazlıkları da Dünya Devleti çözecektir. Her ulus doğal sınırları içinde yaşayacaktır. Bir ulusun çoğunlukta yaşadığı bölgeler, doğal sınırlarını da çizer. Belli bir yerde hangi ulus çoğunluğu oluşturuyor

(44) Russell, Siyasal İdealler, s.91-92.

(45) Gottschalk, a.g.e., s.100,

ise o ulusun sınırları içinde yer alacaktır. Bu nedenle bir ulus eğer belli bir yerde azınlığa düşerse oranın yönetimi çoğunluktaki ulusun sınırları içine katılabilecektir. Böyle bir kararı Federal Hükümet verecektir.

Düşünür, Dünya Devletine en geniş yetkiyi savaş konusunda verir. Çünkü böyle bir sisteme varmada birinci amaç barışı egemen kılmaktadır. Bu nedenle "uluslararası otoritenin olduğu bir dünyada savaştan söz edilmeyecektir." Russell böyle bir düzen kurulduğunda savaş kelimesini kullanmaya karşı çıkar. Bundan sonra olsa olsa "zor'un meşru kullanımı"ndan söz edilmelidir. Zorun meşru kullanımı Dünya Devletinin sahip olacağı ordu aracılığıyla yerine getirilecektir. Bu durumda kullanılacak güç, ancak "zor miktarını azaltmak için" söz konusudur. Ne varki Russell güç kullanımını ancak zorunlu olduğu oranda onaylar. Bu nedenle savaşı önlemek için kullanılacak güç de geçicidir. Yani öyle bir an gelecektir ki, dünyada artık bu "meşru" güç kullanımına da gerek kalmayabilecektir. Bu nedenle gücün kullanıldığı aşama günümüzdeki devletlerin içinde bulundukları "anarşi" durumu ile Dünya Devleti arasında bir geçiş dönemidir. Günümüzdeki olumsuz tablo değişmeye başladıkça federe devletler için Dünya Federasyonunun kararlarını uygulamanın kabulü daha kolay bir olay haline gelecektir. Sonuçta dünya insanların kanıları da değişecek ve artık bir güç kullanımından söz edilmeyecektir.(46)

Russell, silahlı güç tekelini elinde bulunduracak Dünya Devletine böylesine geniş yetkiler tanırken onun gücünü sınırlayacak çareler de ileri sürer. Bu konudaki düşünceleri gücün, iktidarın tek elde toplanmasını

(46) Russell, Siyasal İdealler, s.101-104.

engellemekte yoğunlaşır. Böyle bir yaklaşım Russell'ın siyasal öğretisinde daima kendini hissettirir. Birinci bölümde incelendiği gibi iktidarın zararlarını onu yaygınlaştırarak engellemeyi öneriyordu. Bu kez aynı mantığın bir devamı söz konusudur. Böyle olunca bir dünya devleti yetkilerinin federasyona dahil dünyanın diğer devletleri arasında paylaştırılmalıdır. Paylaşılacak yetkiler, merkezi Dünya Devletince kullanılamayacaktır. Fakat yine de bunlar üzerinde "belirli oranda" bir merkezi denetim olacaktır. Bir yerde bu, federasyonun muhafazası için zorunludur. Dünya Devletinin gücü çeşitli ademi merkeziyet kurumlarına (coğrafi konum, sanayi, kültür) fonksiyonları dikkate alınarak dağıtılacaktır. Bu yerel kurumlara verilen yetkiler göstermelik değil gerçekçi olmalıdır. Düşünür bu kurumlara yayılan yetkilerin onları federal merkez karşısında güçlü kılmaları gerektiğini söyler. Kuruluşlara verilen yetkiler onları "ilginç yapacak ölçüde olmalı"dır. Böylece bireyler yerel kurumlarda etkinlikte bulunma imkanı bulacaklardır. Bu yerel etkinlikler insanları barışçı yollarla doyuma ulaştıracaktır. Sözü edilen yerel kuruluşların mali özerklikleri de bulunmalıdır. Böylece bu kurumlar hem kendilerine tevdi edilen işleri daha iyi ifa edecekler, hem de bireylerin deşarj olmalarına hizmet edeceklerdir.(47)

Russell'ın yetki dağıtımı fonksiyoneldir. Ona göre "sağlıklı bir düzenin asal özelliği gücün olabildiğince, yapılacak işle ilgilenen kişilere verilmesidir." Gerçi der, gücün değişik kuruluşlara dağıtılması sorunu son derece zor bir iştir. Fakat yine de yapılmalıdır. Bu durumda genel ilke büyük kuruluşların amaçlarını yerine getirmelerini engellemeyecek tüm işlevleri küçük

kuruluşlara bırakmak olmalıdır. Böyle bir yetki yayılması-
nın aşama aşama yapılması gerekir. "Dünya yönetiminin
işlevi savaşı önlemektir; salt bu ereğe gerekli gücü
bulunmalıdır. Buda silahlı güçlerin tekeli, anlaşma
yapma ve düzeltme yetkisini, devletler arasındaki tartış-
malarda kararları saptama hakkını içerir." Bunun yanı
sıra dünya yönetiminin federe devletlerin içişlerine
karışma yetkisi de vardır. Fakat bu yetki sadece antlaşma-
lara uymağa zorlamayı içermelidir.(48)

IV-RUSSELL'IN DEVLET VE TOPLUM ANLAYIŞI İLE BAZI XX. YÜZYIL DÜŞÜNÜRLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

İçinde bulunduğumuz yüzyılda, toplumsal ve
siyasal sorunlarla uğraşan yazar ve düşünürlerin görüşle-
rinde dünya barışının korunması çabası önemli bir yer
tutar. Bu düşünürlerde barış, başlı başına bir felsefe,
doktrin haline gelmiştir. Bu doktrinde düşünce ve eylemle-
riyle Einstein akla ilk gelenlerdendir.

Einstein'ın aktif bir barış felsefecisi haline
gelmesinde kendisinin de bilimsel açıdan katkıda bulunduğu
ortam bombasının kullanılmasının etkisi olduğu söylenebi-
lir. Einstein bir bakıma bilim adamlarının bu korkunç
silahın keşfindeki katkılarını affettirmek için barışçı
eylemlere samimi olarak katılmıştır. O, yaşamının sonuna
kadar "barış için ve silahlanmaya karşı olan savaşın
meşalesini" taşımıştır. Bir barışçı olarak yaşamının
son günlerinde Bertrand Russell tarafından hazırlanan
barış bildirisine imza koyarak bunu doğruladı. Dünya

(48) Russell, Yetke ve Birey, s.78.

insanlarını atom silahlarının tehlikeleri karşısında uyaran ve barışın sağlanması için kaleme alınan bu bildiri "Einstein-Russell Çağrısı" adıyla anılacaktır.(49)

Einstein, uluslararası barışın nasıl sağlanacağı sorununda diğer pek çok barışçı filozof gibi Russell ile birleşir. Einstein'a göre halk, genellikle atom silahlarının kullanılacağı bir savaşın önemini yeterince taktir edemez. Bu nedenle halk böyle bir tehlikeye karşı eğitilmelidir. Fakat atom silahı dünyanın çehresini öyle değiştirmiştir ki, barışı amaçlayan eğitim kendi başına yeterli olamaz. Etkili bir şey yapılabilmesi ancak "Dünya Hükümeti"ni kurmakla mümkündür. Einstein, Russell gibi savaşın korkunçluğundan insan soyunun korunabilmesi için Dünya Devletinin kurulmasını zorunlu sayar. Einstein, savaşın kesin olarak önlenmesi için Dünya Hükümetinin gereken yetkilerle donatılmasını tavsiye eder. Bu yetkiler askeri ve yasal alanlarda tanınacaktır. Askeri alanda, bu askeri güç "uluslararası" laştırılarak Dünya Hükümetinin emrine verilecektir. Yasal planda ise "ulusların güvenliğini sağlayabilecek, hükümetler üstü bir yasa" hazırlanacaktır.(50)

Barış felsefesinde diğer önemli isim Sartre'dır. Sartre, savaşın ancak "zorunlu savunma" halinde bulunan uluslar için meşru olabileceğini ileri sürer. Ayrıca savaşı haklı kılan başka bir durum, "sömürgeci"lere karşı verilecek "bağımsızlık" savaşıdır. Bunların dışında özellikle nükleer silahların kullanılacağı bir savaş insan soyunun sonunu getirebilir. Bu tehlikenin önüne mutlaka geçilmelidir. Böyle bir amaca ulaşmak için

(49)Michel Patty, "Einstein ve Atom Silahı" Cev.Yunus Çakır, Felsefe Dergisi, (Barış Düşüncesi ve Sorunları), (Ocak) 1987, sayı 18, s.29-33.

(50)Patty, a.g.m., s.35-39; Ayrıca bkz. Burns, Çağdaş Siyasal Düşünceler, s.472.

"her ulusun bağımsız"lığa kavuşması gerekir. Uluslar eşit koşullarda bir arada yaşamayı benimsemelidirler. Tüm ulusların birbirine saygılı davrandığı bir dünyada barış sağlanabilir. Sartre'a göre barışın Doğu ve Batı devletleri için tek anlamı olabilir; "barış, uluslar için, insanlar için... tek kelimeyle özgürlüktür".(51)

Sartre'ın barış felsefesi hakkındaki görüşleri ile Russell'ın ulaşmak istediği amaç aynıdır. Her iki düşünürün de doktrin ve eylemlerinde barışçı çabalar önemli yer tutar. İnsanlığın geleceği konusunda bu düşünürlerin aynı endişeleri paylaştıkları kolaylıkla söylenebilir. Fakat, Sartre ile Russell'ın düşünsel planda ayrıldıkları bir nokta ileri sürülebilir. Sartre ulusların bağımsızlığından yanadır. Russell'ın öğretisinde ise ideal düzene varıldığında devletlerin bağımsızlığından değil; bağımlılığından söz edilecektir.

Böyle bir görüş ayrılığı bulunsa bile fazla bir önem arzetmez. Her iki düşünür de çağdaş insanlığın sorunlarının çözümü için işbirliği yapmışlardır. Bunun somut örneği 1966 "Viyetnam Savaşına Karşı Uluslararası Mahkeme" girişimidir. Sartre, Russell'ın başlattığı bu girişime en önemli katkılarda bulunanlardandır. Sartre bu uluslararası mahkemenin başkanlığını üstlenmiştir.(52)

XX. yüzyıl devlet doktrinlerinde I. ve II. Dünya Savaşı sonrası barışın nasıl korunabileceği, barış içinde yaşayan bir dünyanın kurulup kurulamayacağı

(51)Vincent von Wroblewsky, "Jean Paul Sartre'ın Barışa Bağlanması" Çev.Haşmet Atasoy. Felsefe Dergisi (Barış Düşüncesi ve Sorunları) (Ocak), 1987, sayı:18, s.91.

(52)Wroblewsky, a.g.m., s.92-94.

sorunlarına çözüm bulunmasına çalışılmıştır. Bu alanda yayınlanan eserlerin ana temasını askeri güçleri elinde tutan devletlerin nasıl dizginlenebileceği tartışmaları oluşturur. Bu tartışmalar sonucunda oluşan zengin doktrinde yazar ve düşünürler kadar devlet adamlarının da rolü vardır. Devlet adamları arasında Churcill ve Franklin D.Roosevelt sayılabilir. Bu alanda oluşan fikirlerde "ulusal egemenlik"in esas alındığı bir dünyada savaşları azaltmanın ve barışın sürekliliğinin sağlanamayacağına birleşilmiştir. Barışı korumak için ulusların kendi bağımsızlıklarını koruyarak oluşturacakları birlikler yerine; sözünü "beriyelere geçirebilen merkez bir hükümeti bulunan bir dünya siyasal topluluğunun" kurulmasının daha iyi olacağı öne sürülmüştür. Dünyada barışın kongreler ve ittifaklar yoluyla değil; "yasa çıkaran kurumları ve adaleti yürüten organları olan bir federal Cumhuriyet" ile daha etkili korunacağı söylenmiştir.(53)

Fakat yine de önerilen çözümlerin çeşitlilik gösterdiği belirtilmelidir. Federal yapılı bir dünya siyasal topluluğu kurulmasını öneren düşünürlerden Russell'in devlet anlayışına yakın görüşler ileri sürenler arasında H.G. Wells, Clarence Streit ve Emery Reves sayılabilir. Bunlardan Wells, Milletler Cemiyetini yetersiz bulur. Çünkü dünyanın hükümetler topluluğundan oluşan bir teşkilata ihtiyacı yoktur. Milletler Cemiyeti'nde olduğu gibi böyle bir birlik kendinden bekleneni veremez. Wells'e göre hükümetlerden oluşan bir teşkilat değil, insanlar topluluğuna dayanan bir düzene ihtiyaç vardır. Böyle bir düzenin kurulması için devletlerin egemenlikleri merkezi otoriteyi elinde tutacak olan

(53) Burns, Çağdaş Siyasal Düşünceler, s.470.

"Dünya Birleşik Devletleri"ne devredilmesi gerekir. Bu devletlerin birde "Dünya Anayasası" olacaktır.(54)

Clarence Streit, demokratik ülkelerden başlayarak bütündünyaya yayılacak bir dünya hükümeti tasarlamıştır. Demokratik ülkeler öncelikle dünya hükümetinin çekirdiğini oluşturacaktır. Streit, oluşacak birliğe Amerikan Anayasasından ilham alan bir anayasal sistem önerir. Buna göre çekirdek dünya hükümeti anayasası insan hakları temel prensiplerini de içerecektir. Yasama organı A.B.D.'-deki gibi iki kanattan oluşacaktır. Yasama organı federasyonun ve "devletlerin devamını gerekli olan kanunları hazırlamak ve uygulamak" yetkisine sahip olacaktır. Dünya hükümeti yasama organı üyeleri birlik "devletleri halkı" tarafından seçilecektir. Yasama meclisinde hangi devletin ne kadar temsilci bulunduracağı devletlerin nüfuslarına güç saptanacaktır. Birlikte yargı kuvveti bir "Yüksek Mahkeme" ve belirlenecek diğer mahkemelerde bulunacaktır.(55)

Emery Reves'de bir dünya birliğinin kurulmasını savunur. O'nun tasarladığı düzen daha çok Wells'inkini andırır. Fakat birliğin kuruluş biçiminde Wells'ten ayrılır. Dünyadaki kötülüklerin kaynağını "ulusal egemenlik"te bulur. Reves'e göre bir atom savaşı patlak vermeden devletler yetkilerini kurulacak "Birleşik Devletler Federal Cumhuriyetine" benzer bir otoriteye aktarmak üzere bir "kurucu meclis" oluşturmalıdır. Böyle bir yol izlenmezse insanlık için kötü sonuçlar doğabilir. Reves, burada dünya birliğinin kurulması için onaylanması

(54) Burns, a.g.e., s.470.

(55) Leyla Özcan, Evrensel İnsanlık İdesinin Batıda Teorik Tekamülü, S.102-104.

zor bir öneri getirir. Mademki atom silahları her zaman bir savaş tehlikesi oluşturmaktadır; böyle bir tehlikenin devamından-
sa, "dünya hükümeti kurma yolunda bir sonuç alınmak üzere" atom savaşının hemen başlatılmasını tavsiye eder. Sonuçta uluslar artık savaşa son vermenin kaçınılmazlığını da böylece görmüş olacaktırlar. Bu düşüncenin ne kadar geçerli olabileceğini Burns şöyle ifade eder; Reves bunu söylerken, "böyle bir savaşın daha başka birçok şeye de son vereceğini düşünmüş olmalıydı."(56)

Russell'ın Dünya Devleti tasarısı diğerleri kadar ayrıntılı değildir. Bunun nedeni şu olabilir:Ulusçuluk ve tam bağımsızlık fikirlerinin aşılma engelleri olarak ortada durduğu bir dünyada, bir birlik, ancak genel önerilerle gerçekleştirilebilir. Dünya Devleti tasarısında ayrıntı arttıkça uygulama şansının azalacağı söylenebilir. Kanımca Russell'ı genel ilkeleri çok ayrıntı haline getirmemeye iten bu olsa gerektir.

Bu başlık altında yer verilen düşünceler genellikle bir dünya federasyonunun liberal ülkeler önderliğinde kurulacağına değinirler. Russell'da da böyle bir düşünce sezilebilir. Diğer yandan devletler birliği kurmanın çeşitli şekilleri günümüzde de görülmektedir. Bu nedenle konumu, kültür ve eğitim yakınlığı olan ülkelerin federasyon haline gelmelerinin daha kolay olacağı söylenebilir. Russell bu düşünceye "Endüstri Toplumunun Geleceği"nde yer vermiştir. Onun amacı aşamalı olarak ama, mutlaka bütün dünyanın Dünya Devletinin egemenliğine girmesidir.

(56) Burns, a.g.e., s.474.

VII-RUSSELL'IN FELSEFİ DÜŞÜNCESİ VE DEVLET GÖRÜŞÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

A-BİREYSEL FELSEFESİ

Russell'ın siyasal öğretisinde birinci bölümde de vurgulandığı gibi bireysel psikoloji ve sürü psikolojisi önemli bir yer tutar. O, insanın hep irrasyonel motivlerin etkisinde kaldığına inanır. Fakat bu durum, insanın tümüyle kötü bir yaratık olduğu anlamı taşımaz. İnsanların mutluluğu zedeleyen davranışlarında teknolojik gelişmelerin de büyük etkisi olmuştur. Çünkü ona göre günümüz insanı çeşitli duygularını, isteklerini deşarj edememektedir. Böylece insan iç güdülerini de kötü davranışlara yönelmektedir. Böylece insan iç güdülerini de kötü davranışlara yönelmektedir. Bu nedenle "iç güdüler" pek çok kötülüğe kaynaklık eder. İnsanın içgüdüleri onu güçlü olmaya yöneltir.(57)

Russell bu düşünceleri, siyasal öğretisinde de kullanır. İç güdülerin neden olduğu sahiplenme güdülerini yaratıcı güdülerce bastırmayı hedefler. Onun için özel bir anlam taşıyan savaş da sahiplenici iç güdülerin bir ortaya çıkış şeklidir. Bu sebeple savaşın önlenmesi zorunluluktur. Düşünür bazı savaşların haklı olduğunu söyler. Hatta bazen savaş bir zorunluluk halini alabilir. Hitler Almanyası II. Dünya Savaşı öncesi bütün dünya uygarlığı için bir tehlikeydi. Bu nedenle Almanya'ya karşı savaş bir zorunluluktu. Savaşın haklı olması, hukuksal bir nedene dayanmasını da gerektirir. Fakat sadece hukuksal dayanak savaşı meşru kılmaya yeterli

(57) Russell, Düşünceler, s.194.

değildir. Savaş ancak insanlık için tehlike oluşturan güçlerin ortadan kaldırılması için yapılırsa benimsenebilir.(58)

Russell, sürü çılgınlığı adını verdiği, toplulukların irrasyonel davranışlarından savaş ve diğer olumsuzlukların doğduğuna inanır. Onun temel tercihi değerli her şeyin bireyce yapılabilceğidir. Bu nedenle Russell bir akılcıdır.(59) Russell, aynı zamanda bireycidir. Liberal özgürlüklerin yaşadığı bir toplumdan yanadır. Bireye değer verilecektir. Aynı zamanda birey de toplum yararı için sorumluluk duymalıdır. Toplumsal mutluluğun sonuçta "bireyin dürüstlüğüne bağlı" olduğuna sarsılmaz bir inanç besler.(60) Toplum, mutluluğa ulaşmak için bireye savaş şeklinde değil, "kötü olmayan" başka boşalma araçları bulmalıdır. Bireylere barışçı, bütün insanlığın mutluluğunu sağlamaya yönelik boşalma yolları bulunmalıdır. Böyle bir şey yaratıcı güdülere işlerlik kazandırmakla ve insanları bilimsel keşiflerde bulunmaya yöneltmekle sağlanabilir. Yeni buluşlar yaptıkça insanın serüven içgüdüleri tatmin olur. Böylece kötü sonuçlar doğurmadan birey deşarjı sağlanmış olacaktır.(61)

Russell, bireysel ve siyasal felsefesinde "bireysel ve deneysel" olana önem verir. Gottschalk bu nedenle düşünürün politik konulardaki tercihlerini sık sık değiştirdiğini söyler. Çünkü Russell tercihlerini ortaya çıkan yeni durumlara göre değiştirmekteydi. Fakat Gottschalk, onda değişmeyen şey "bilgeliğin tekelinin kendinde bulunduğunu savunan herhangi bir siyasal kuram" oluşturmaya uğraşmamasıydı diyor. O, her zaman liberal

(58) Russell, Düşünceler, s.77-79.

(59) Bundan dolayı Burns, Russell'ın felsefesini "realizm" başlığı altında inceler; Bkz. a.g.e., s.102-106.

(60) Gottschalk, a.g.e., s.65-66.

(61) Russell, Düşünceler, s.194.

Düşünceyi desteklemiştir. (62) Russell bu konudaki eğilimini Batı Felsefesi Tarihine önsöz yazan Enstein'a verdiği cevapta şöyle açıklar: "Kendi payıma, eğilimim empiriklik yönündedir. Fakat doğruluğun ne olursa olsun bütünüyle tek bir yanda bulunmadığı kanısındayım" (63)

Gottschalk'ın yorumundan da anlaşılacağı gibi Russell'in felsefi anlayışı liberaldir. İleri sürdüğü bütün siyasal doktrininde de kişi özgürlüklerini vazgeçilmez koşul saymıştır. Esasen bir kuramı değişmez saymak, sert bir şekilde uygulamak, liberal bir düşünürde bulunmaması gereken bir özelliktir. Nitelik Russell'da da belirttiği gibi böyle bir şeyin olmadığı açıkça ileri sürülebilir.

B-DEVLET GÖRÜŞÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Her ne kadar Russell'in politik konularda sık sık görüş değiştirdiği bir siyasal kuram oluşturmayı amaçlamadığı söylenmekte ise de, bu yorum eleştirilebilir. Russell'in görüşündeki değişiklikler güncel politik olaylar karşısındadır. Birinci dünya savaşına karşıydı. Fakat ikinci dünya savaşını haklı buldu. Çünkü uluslararası politik gelişmeler kötü bir sona gidildiğini gösteriyordu. Nitekim bu savaşta totaliter devletler Almanya ve İtalya'da yıkılmış, yerine demokratik, insan haklarına saygılı rejimler kurulmuştur.

Gerçekte Russell kendince bir devlet kuramı geliştirmiştir. Bu daha çok bir doktrindir, düşünceler yığınıdır. Russell'in siyasal öğretisinde daima bir ideal devlet tasarlanır. Fakat bu tasarlama kesin buyruklu değildir.

(62)Gottschalk, a.g.e., s.41-42.

(63)Russell, Batı Felsefesi Tarihi, Önsöz,CIX

Son hedef dünyada barışın kurulmasıdır. Bu amaca ordusu ve parlamentosu olan bir federal yapılı Dünya Devleti ile ulaşılabilir. Bu devlette tercih demokrasiden yanadır. Hümanist bir düşünür olması onu bilimsel gelişmelerin insancıl amaçlara özgülenmesini öğütlemeye götürür. Ona göre iyi bir yönetimden söz edebilmek için sadece demokrasi yeterli değildir. Bu demokratik yönetim aynı zamanda "insan hakları"nı temel prensip olarak almalıdır.(64)

Russell'da en iyi yönetim insan haklarına saygılı, demokratik bir idaredir. Fakat demokrasinin önünde bazı engeller vardır. Bunlardan biri aşağıda belirtileceği gibi genel oyun kendinden bekleneni vermekten uzaklaşmasıdır. Bu gibi engeller, demokrasiye işlerlik kazandırmakla aşılmalıdır. Demokrasiye özgü kurumlarda iyileştirme yapılmalıdır. Bunu sağlamak, öncelikle demokrasiye özgü kurumların büyütülmesinden, genişletilmesinden geçer. Demokratik katılım imkanlarını arttırmak, "yönetme eşitliğine" ulaşmak hedef olmalıdır. Bu, yönetimde eşitlik, iyi bir demokraside temel ölçüt alınmalıdır. (65)

Genel oy ilkesi siyasal katılımı sağlamada kendinden bekleneni vermemektedir. Genel oy, kişinin siyasal yaşama katılmasında yetirli rolü yerine getirememektedir. Bireyin, yönetim kararlarına katılma etkinliği, ülke geneli söz konusu olduğunda minimuma inmiştir. Bu durum siyasal katılıma ilgiyi azaltmıştır. O halde ne yapılabilir? Demokrasiye işlerlik kazandırılmalıdır. Demokrasinin işlerlik kazanması için, halkın dikkati yöresel sorunlarla ilgili politik kararlara çekilmelidir. Böylece birey, demokrasinin gereği

(64)Russell, Bilim Toplumsal İşlevi, s.60-61.

(65)Russell, Bilim Toplumsal İşlevi, s.65

olan oyunun etkisini daha belirli biçimde görecektir.(66)

Böylece bir Dünya Federal Devletinde de demokrasi aynı mantıkla işlerlik kazanacaktır. Dünya Devletine, devletlerin birleşmeleri ile varılacaktır. Bir federasyonda federe kurumlar içişlerini kendileri düzenlerler. Yöresel problemler Dünya Hükümetince değil, federe devletlerce çözülecektir. Bu çözümlerde de demokrasi ilkesi işletilecektir. Yöresel niteliği aşan sorunlar Dünya Hükümetince çözülecektir. Onun yetkisi içerisindedir. Federal merkez ile federe devletler arasındaki yetki uyumsuzluklarını fedaral yargı organları çözecektir. (67)

Buradan Russell'ın öğretisindeki ideal devletin Dünya Federasyonu olduğu ortaya çıkmaktadır. Onun devlet görüşünün esası budur. Yoksa bir konfederasyon değildir. Çünkü o, sadece istişari yetkili uluslararası örgütlerin başarısız kaldığını her defasında vurgulamıştır.

Düşünürdeki ideal devlet, teknolojinin toplum hayatında oynadığı role göre öngörülmüştür. Ona göre bilimsel metodların uygulandığı bir toplum en iyi düzen olabilir. Fakat bunun için böyle bir düzenin dört ögeyi içermesi gerekir:

Birinci öge; "her türlü askeri gücü" tekeli altına almış, bu sayede dünya barışını sağlayabilen bir tek Dünya Devleti olmalıdır.

İkinci öge; ekonomik gelişmeye ilişkindir. Ekonomik refah dünyanın her bölgesine yayılmış olmalıdır. Böylece çeşitli bölgelerde yaşayan insanlar dünyanın diğer bölgele-

(66)Russell, Bilimin Toplumsal İşlevi, s.70-71

(67)Russell, Bilimin Toplumsal İşlevi, s.71

rindeki yaşam standartlarını kıskanmayacaklardır. Dolayısıyla anlaşmazlıklar çıkmayacaktır.

Üçüncü öge, refahın dünyanın her yanına yayılabilmesi için nüfus artışının yavaşlatılarak sabit tutulması gerekir. Aksi takdirde tam bir ekonomik refaha ulaşmak son derece zor olacaktır.

Son olarak, bireye "insiyatif sahası" bırakılmasıdır. Bireye bırakılmış özgür bir alan bulunmalıdır. Siyasal yapıda merkezilikten uzak bir örgütlenmeye gidilmelidir. Aynı ilke ekonomik alanda da uygulanmalıdır.

Russell'a göre böyle bir siyasal düzen son derece uzak bir idealdir. Yine de böyle bir sisteme ulaşılabilir. Fakat bu çok uzun sürecektir. O, bir Dünya devletinin kurulacağına gönülden inanır. Uzak bir ihtimal olsa bile.(68)

SONUÇ

Russell, çağdaş sorunların karmaşıklığından etkilenen bir düşündürdür. Bu sorunların bazıları teknolojinin toplumsal etkileri, dünya barışı, savaşı ortadan kaldırmak gibi tümel problemlerdir. Özgürlük sorunu ve totaliter rejimlerin neden oldukları olumsuz gelişmeler de bunlara dahildir. Kişi hak ve özgürlükleri onda iyi bir toplum için "sine quo non" teşkil eder. Eylemlerinde ve düşünsel alanda totaliter rejimlere kaynaklık edebilecek fikirler ileri sürmemiştir. Onun temel amacı insanlığın karşı karşıya bulunduğu sorunlara çağdaş bir çözüm aramaktır. Liberal bir düşünür olarak doğmalardan uzak kalması onu günlük politik sorunlar karşısında sıklıkla tutum değiştirmeye yöneltmiştir.

Russell'ın öğretisinde içgüdüler geniş yer tutar. Bireye psikolojik bakımdan iç güdülerin etkisi, siyasal davranışlara da yansır. İnsan doğasındaki biyolojik ve psikolojik faktörler kişiyi yönlerdirir. Bu faktörler iki ana grupta toplanabilir. Bunlar, insan doğasının olumlu ve olumsuz yönünü ortaya çıkarır. İnsanın olumlu yönü yaratıcı motivlerin etkisiyle ortaya çıkar. Olumsuz yön ise sahiplenici motivlerden kaynaklanır.

Sahiplenici güdüler mülkiyet ilişkilerinde ve savaş şeklinde ortaya çıkar. Mutlu bir dünya için sahiplenici güdülerin azaltılması, frenlenmesi gerekir. Mülkiyet ilişkilerinde sahiplenici güdülerin azaltılması geniş çaplı özel mülkiyeti sınırlamaktan geçer. Bu nedenle Russell, mülkiyetin az sayıda kişide toplandığı kapitalizmi onaylamaz.

İnsanlar sahiplenici güdüleri sınırlandırıldığı aşırı rekabet bulunmayan bir toplumda daha çok mutlu olacaklardır. "Aylaklığa Övgü" adlı eserinde böyle bir toplum yaratmak için, "az çalışmak" prensibini önerir. Çünkü fazla üretim, üretilen şeylere beraberinde pazar bulma sorununu getirir. Çok

çalışma, uluslararası alanda ekonomik ve siyasal emperyalizm şeklinde çıkar. Emperyalizm ise sorunları çoğu zaman savaş ile çözer. Russell bu nedenle üretimin düşürülmesini zorunlu görür. Az süreli çalışma ve düşük üretim savaş için mal biriktirilmesini önleyecektir. Böylece savaşı bir dünyaya doğru adım adım yaklaşılabilecektir.

Yaratıcı güdüler insanın iyi yönünü ifade eder. Yaratıcı güdülerde bencillik sözkonusu değildir. Üretilen değerler bütün insanlık için yada en azından bireyin yaşadığı toplum için bir kazançtır. Bu kazanç maddi anlamda değildir. Kültür ve sanat değerlerinde artış biçimindedir. İyi bir toplum yaratıcı güdülerin özendirildiği, amaç haline geldiği toplumdur. Burada Russell'in toplum anlayışının önemli bir ögesi ortaya çıkar. Russell'in tasarıldığı toplumda bilim ve sanatla uğraşanlar en çok saygın kişilerdir. Bir başka deyimle Russell'in amaçladığı toplum, bilge kişilerin olduğu bir toplumdur.

Russell, sahiplenici güdü görüşünü iktidar anlayışında kullanır. İktidar sevgisi maddi ve manevi olmayan şeylere sahiplenmeyi hedefler. Yetki sağlayan makamlara ilgi ve yönetilme yetkiye sahip olmak içindir. Çünkü yetkiye sahip olan başka şeylere daha kolay ulaşacaktır. Bu nedenle insanlar iktidar sağlayan makamları etki ve servet sağlamanın bir amacı gözüyle değerlendirirler. Bu nedenle rekabet ve kıskançlık doğar. İktidar hırsı toplum ilişkilerini bozucu etkide bulunur.

Yaratıcı güdülerin egemen olduğu toplum savaşın ve rekabetin olmadığı toplumdur. Barışın egemen olduğu bir düzende insanlar zamanlarını felsefe, bilim ve sanatla uğraşarak geçireceklerdir. Savaş gibi kötü davranışlara

yönelmemeleri konusunda eğitilecekler, bunlara, olumsuz sonuç doğurmayan serüven yolları açık tutulacaktır. böyle bir düzen en iyisidir.

Russell'in iktidar anlayışında meşruluk vazgeçilmezdi. Bu meşruluk hukuksal olmasa bile sosyolojik te olabilir. Onun için önemli olan yönetilenlerin iktidara isteyerek boyun eğmesidir. İktidar ilişkileri aynı zamanda kaçınılmazdır. Toplum halinde yaşanan her yerde az sayıda organizatöre ihtiyaç duyulacaktır. Bu ihtiyaçlar yerine getirilirken emir verme verilen emre uyma ilişkisi doğacaktır. Bu ilişki iktidar etkileşiminin özünü oluşturan hiyerarşidir.

Bir iktidar biçimi çoğunluğun onayına dayanmalıdır. Geleneksel ve dinsel iktidarda da bu vardır. Yeni kazanılan iktidar biçimlerinden ihtilal iktidarında toplumun geniş kesiminden destek bulur. Fakat Russell, kaba güce dayanarak, toplum yararına değil, sırf iktidarı ele geçirmek için iktidarın elde edilmesine şiddetle karşıdır.

Russell'in iktidar sınıflamasındaki yalın iktidar yalınlaşması kavramlarını birbirinden ayırmak gerekir. Yalın iktidar başlıbaşına bir iktidar biçimidir. Savaş, fetih gibi kaba gücün belirleyici rol oynadığı ortamında söz konusu olur. Askerî niteliği ağır basar. Yalın iktidar kısa sürelidir. Sürenin kısalığı hakkında etkin bir kriter önermez. Bu nedenle ortada süre konusunda göreceli bir durum vardır. Yalın iktidarda iktidar sahipleri değişir. Fakat bu iktidar sahiplerininde yönetilenlerin onayını kazanmaları gerekir. Bu durum gerçekleştiğinde artık geleneksel iktidar biçimine geçilir.

İktidar yalınlaşması her iktidar biçiminde ortaya çıkabilir. Geleneksel bir iktidar biçimi iktidara boyun eğen bireyler açısından meşruluğunu kaybederse yalınlaşma ortaya çıkmış olur. Yalınlaşan iktidar bir süre sonra

etki alanındaki bireylerin onayını kazanırsa tekrar meşruluk kazanır. İktidarın yalınlaşması yalın iktidardakinin aksine her zaman iktidar sahipliğinde değişiklik yaratmayabilir. Russell'da iktidarın yalınlaşması, iktidarda bulunanların muhtaç oldukları meşruluğun kesintiye uğramasıdır.

Russell'a göre toplumsal değişmeler iktidar etkileşimleri ile açıklanabilir. Öyle ki, nasıl fizik alanında enerji olmaksızın bir çözüm elde edilemez ise, tarihsel gelişimler ve dönüşümler de iktidar ilişkilerinden bağımsız doğru yorumlanamaz. Üzerinde durulması gereken Russell'ın Marx'taki "sınıf"ın yerine "iktidarı" koymuş olduğudur. Marx'ı reddetmek onu iktisadi iktidar biçimini türev, ikincil bir iktidar biçimi saymaya itmiştir. Marx'ı herşeyi ekonomik çıkara indirgemekle suçlayan Russell'ın topluma sadece iktidar penceresinden baktığı bir eleştiri olarak ileri sürülebilir.

Russell'ın çağdaş özgürlükler ve korunması konusundaki endişelerine gönülden katılmak gerekir. Gerçekten çağdaş toplumlar gittikçe daha sıkı bir örgütsel yapıya bürünmektedir. Örgütlerdeki güçlenme devlet yapısına da yansımıştır. Kişi, örgütler arasında ve devlet örgütü içinde sıkışıp kalmıştır. Bireyin vazgeçilmez "özgür alanı" daralma eğilimine girmiştir.

Siyasal iktidarın sınırlaması konusunda parlamenter rejim kurumlarının yanında daha etkin denetleme yolları bulmak gerekir. Bu yeni arayış öncekileri kaldırma değil, takviye amacını güder. Russell, iktidar aracını insancıl amaçlarla sınırlamak ister. Sıkı örgütlenmiş, totaliter bir yapıdan uzak durmak gerekir. Çağdaş devlette yetkiler tek kaynakta toplanmak eğilimindedir. Bu durum birey özgürlü-

günün korunması, için engellenmelidir. Bireydeki özgürlük bilincini arttırmak gerekir. Bu bilinç eğitimle kazandırılabilir.

Diğer yandan kamuoyu da bu konuda siyasal iktidar karşısında bir ağırlık oluşturmmalıdır. Böylece sadece siyasal bir iktidar değil, yetki sağlayan tüm makamlarda bulunanlar kamuoyunun tepkisini dikkate almak zorunda kalır. Kamuoyunun kişi hak ve özgürlükleri konusunda göreceği olumlu fonksiyonu yaygınlaştırmak için idarenin işleyişine açıklığı egemen kılmak gerekir. Siyasal iktidara getirilecek sınırlamalar ancak çoğulcu demokratik bir sistemde bekleneni verebilir.

Russell'in sosyalizmle ilişkin "Siyasal İdealler" ve eşiyile birlikte yazdığı "Endüstri Toplumunun Geleceği" adlı eserdeki görüşleri 19. yüzyıl sanayi toplumunun sorunlarının bir çözümlemesidir. Sanayi devrimi sonrası kol emeği üretimi yerini makinalı üretime bırakmıştır. Böylece ortaya geniş bir işsiz kitle çıkmıştır. Fabian ve lonca sosyalizmi akımlarında bu sorunlara çözüm aranmıştır. Bu arayışlar olumlu sonuç vermiştir. Özellikle İngiliz işçi partisi bu düşüncelerin ürünü olarak doğmuştur.

Russell'in savunduğu düzende ekonomik kollektivistliğe gidilecektir. Ekonomik alanda işletmelerin mülkiyeti devletin olacaktır. Fakat bazı durumlarda devlet gördüğü alanlarda mülkiyeti sendikalar, kooperatifler gibi büyük üretim veya tüketici örgütlere devredebilecektir. Russell, sosyalizme parlamenter sistemde seçimle çoğunluğu sağlayarak varılacağını tasarlamıştı. Tabii ki bu beklenti İngiliz siyasi hayatı için geçerlidir. Bu nedenle sınıf kavgası gibi bir kavrama onun öğretisinde yer yoktur. Fakat Russell'in bu alanda umduğu gerçekleşmemiştir. Dahası Russell, yaşamının son

yıllarında kollektivizmden söz etmemekle bu konudaki görüşlerini değiştirmiştir.

Dünya Devleti görüşünü Russell sürekli savunmuştur. İdeal devlet budur. Bu düzene barışçı yollarla insanları ikna ederek ulaşılacaktır. Çünkü dünya küçülmüştür. Bağımsız devletlerin kendi kendine yetmesi artık bir hayaldir. Artık devlet derken bütün dünya insanlığını bir arada düşünmek gerekir. Dünya Devletinde insanlar arasında sevgi egemen olacaktır. Yaratıcı güdüler teşvik edilecektir. Savaş nedenlerinden en önemlisi olan ekonomik sürtüşme nedenleri ortadan kaldırılacaktır. Bu, ancak ekonomik refahı dünyanın her tarafına yaymakla sağlanabilir. Russell'ın Dünya Devletinde egemen tek devlet vardır. Bu devlet egemenliği tüm dünyadadır. Diğer dünya devletler ortadan kalkmayacaktır. Fakat bunlar federal devlet statüsünü kabul edeceklerdir. Demokratik prensiplere dayanacak olan bu ideal devlette yöresel sorunlara federe devletler yetkili olacaklardır. Federe devletler arası sorunlar ve dünya devletince çözümlenecektir.

KAYNAKÇA

AKAD, Mehmet.Baskı Gruplarının siyasal iktidarla ilişkileri,

Doktora Tezi, İ.Ü.H.F. yayınları:479,İstanbul.1976

AKIN, İlhan F.,Kamu Hukuku, İ.Ü.H.F. yayınları:600,2.bası.

İstanbul.1980

ALSAN, Zeki Mesud, Millerlerarası Hayatın Düzeni ve Panamerika-

nizm, A.Ü.H.F. yayınları, Ankara.1949

BURNS, Edward Mc.Nall, Çağdaş Siyasal Düşünceler (1850-1950),

Çev.Alaeddin Şenel, 2.bası Birey ve Toplum Yayınları

Siyasal Düşünceler Dizisi No:1, Ankara.1984

ÇAM, Esat, Batı Demokrasisinde Siyasi İktidar

ile İktisadi İktidar, İstanbul.1966

- - - - Siyaset Bilimine Giriş İ.Ü. İktisat Fak. yay.

No.457 İstanbul 1981.

DAVER, Bülent, Çağdaş siyasal Doktrinler (Devletin Rolü

ve Amaçları Yönünden Bir deneme), A.Ü.S.B.F. yayını,

No=254, Ankara.1968

- - - - Siyasal Bilime Giriş, A.Ü.S.B.F. yayını No=251,Ankara

1968

DUVERGER, Maurice, Politikaya Giriş, İstanbul 1984.

- - - - Siyaset Sosyolojisi (Siyasal Bilimin Öğeleri)

Çev.Şirin Tekeli, Varlık Yayınları Faydalı Kitaplar

Dizisi N=156, İstanbul 1975

- GOTTSCHALK, Herbert, Bertrand Russell (Yaşamı), Çev.Vehbi Hacıkadiroğlu 1.bası Alaz Yayıncılık, İstanbul.(Ağustos) 1984
- GÖZE, Ayferi, Liberal Marxist Faşist ve Sosyal Devlet Sistemleri, İ.Ü.H.F. yayını No=513 İstanbul 1977
- - - - Korporatif Devlet (XIX ve XX nci yüzyıllarda Avrupa'da Korporatif Devlet Teorileri ve Korporatif Devlet Sistemleri). Doçentlik Tezi, İstanbul 1968.
- - - - Siyasal Düşünceler ve Yönetimler, 4.bası, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.(Eylül)1987
- HAZARD, Paul, Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme, Çev.Erol Güngör, Tur yay. İstanbul 1981.
- HÜBSCHER, Arthur, Çağdaş Filozoflar, Çev.İsmail Tunalı,2.bası Tur Yayınları:29,İstanbul.1980
- KAPANİ, Münci, Politika Bilimine Giriş, A.Ü.H.F. yayını,No=468 3.bası,Ankara.1983
- KUBALI,Hüseyin Nail, Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar ve Siyasi Rejimler), İ.Ü.H.F.yayını No=312, İstanbul.1969
- MACHİAVELLİ, Hükümdar, Çev.Selahattin Bağdatlı, Sosyal yay.2.bası İstanbul, (Ekim)1985.
- MİLLS,Wright, İktidar Seçkinleri, Çev.Ünsal Oskay, Bilgi yayınevi-Ankara b.t.y.
- OKANDAN, Recai Galip, Umumi Amme Hukuku, İ.Ü.H.F.yay.No=479 İstanbul 1976

OPPENHEİMER, Franz, Devlet Çev.Alaaddin Şenel-Yavuz Sabuncu,
1.bası, Kaynak yay. İstanbul.1984

PATTY, Michel, "Einstein ve Atom Silahı", Çev.Yunus Çakır,
Felsefe Dergisi (Barış Düşüncesi ve Sorunları), (Ocak)
1987, sayı 18, s.29-33

RUSSEL, Bertrand, Anılar, Çev.İlhan Aksoy, Deniz yayınları,
İstanbul.1970

- - - - Aylaklığa Övgü, Çev.Mete Engin, 2.bası, Say kitap
pazarlama, İstanbul (Şubat) 1983

- - - - Batı Felsefesi Tarihi (İlkça/Ortaçağ/Yeniçağ),
Çev.Muammer Sencer, 3.bası, Say kitap pazarlama,
İstanbul.1983

- - - - Bilimin Toplumsal işlevi, Çev.Erol Esençay, Deniz
Kitaplar Yayınevi, İstanbul.b.t.y.

- - - - "Bilim ve Toplum", çev.S.Eyüboğlu;V.Günyol, Yeni
Ufuklar Dergisi, Cilt:10, sayı.116, (Ocak)1962, Sayfa,1-6

- - - - Bolşevizm, Çev.N.Sel, Habora Kitabevi, İstanbul.1967

- - - - Çağımızın Sorunları Üstüne Düşünceler, Çev.S.Eyüboğlu:
V.Günyol, 4.bası, Say yayınları, İstanbul.(Kasım)1982

- - - - Denemeler, Çev.Türkan Araz, Ataç kitabevi Bilgi
dizisi (Haziran) 1965

- - - - Eğitim Üzerine,Çev.Nail Bezel, Say Dağıtım, Genel
Dizi:33, İstanbul, (Ekim)1984

- - - - Eğitim ve Toplum Düzeni, Çev.Nail Bezel, Varlık
yayınları, İstanbul.1976

- - - - "Felsefe ve Kanun", Çev.S.Eyüboğlu, Yeni Ufuklar Dergisi, Cilt:10, sayı:113, s.1-5.Ekim 1961
 - - - - İktidar, Çev.Mete Engin, 2.bası, Altın Kitaplar yayınevi, Bilimsel Dizi:12, İstanbul.1976
 - - - - "Medeniyetimiz Tehlikededir",Varlık (aylık mecmua), Sayı:367 ş.1 1.Şubat 1951
 - - - - Neden Hristiyan Değilim, Çev.Ender Gürol,2.bası, Varlık Yayınevi Faydalı Kitaplar:62, İstanbul.(Mart)1972
 - - - - "Özgürlük mü Ölüm mü?", Çev.Akşit Göktürk,Yeni Dergi (Haziran)1966, Sayı:21, sayfa:442-447
 - - - - Sağduyu ve Atom Savaşı, Çev.Avni Yakalıoğlu, İş Bankası-Cep Kitapları Dizisi:11, Ankara.1960
 - - - - Siyasal İdealler, Çev.Mehmet Harmancı, Deniz Kitapları yay.1.bası, İstanbul (Temmuz) 1983
 - - - - Sosyalizm, Çev.Murat Belge 1.bası, de Yayınevi Bilgi Dizisi:6, İstanbul.1965
 - - - - Vietnam'da Savaş Suçları, Çev. Niyazi Atakoğlu, Bilgi Yayınevi, Ankara.1967
 - - - - Yetke ve Birey, Çev.Ayseli Usluata, Cem Yayınevi, İstanbul.1983
- RUSSELL, Dora ve Bertrand, Endüstri Toplumunun Geleceği, Çev.Melih Ölçer Bilgi Yayınları (Özel Dizi:19),İstanbul. 1979
- TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, 1.bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, Yayın no:71 Hukuk Dizisi:23, İstanbul (Eylül)1988
- TOSUN, Kemal, Dünya Devleti, Avrupa ve Dünya Federasyonu Fikrini Yayma Cemiyeti Yayınlarından no:1, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul 1952

TUNÇAY, Mete (Derleyen), Batıda Siyasal Düşünceler Tarihi.3, Yakın Çağ (Seçilmiş Yazılar), A.Ü.S.B.F. yay.No=289, Sevinç Matbaası, Ankara.1969

- - - - (Hazırlayan), Bertrand Russell'dan Seçmeler, Varlık Yayınları, İstanbul.(Ekim) 1982

WROBLEVSKY, Vincent Von."Jean Paul sartre Barışa Bağlanması", Çev.Haşmet Atasoy, Felsefe Dergisi (Barış Düşüncesi ve Sorunları), (Ocak) 1987.sayı:18

